

T.C.
OSMANIYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

OSMANLI KAZA BELEDİYELERİNİN
KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ:
ŞARKÖY VE KARAIŞALI BELEDİYELERİ (1919)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAKAN YILDIZ

OSMANIYE – 2025

**T.C.
OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**OSMANLI KAZA BELEDİYELERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ:
ŞARKÖY VE KARAIŞALI BELEDİYELERİ (1919)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAKAN YILDIZ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Caner ÇATAL

OSMANİYE – 2025

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'ne;

Osmanlı Kaza Belediyelerinin Karşılaştırmalı Bir Analizi: Şarköy ve Karaisalı Belediyeleri (1919) başlıklı çalışma, jürimiz tarafından Tarih Bölümü Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Caner ÇATAL
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Aydın EFE

Üye: Doç. Dr. Şenay ATAM

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.
.../.../2025

Prof. Dr. Hasan DEMİR
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

TEZ ÇALIŞMASI ETİK BEYANI FORMU

Doküman No	OKÜ.LEE.FR.0030
Yayın Tarihi	01.06.2023
Revizyon Tarihi	--
Revizyon No	00

ii

T.C.
OSMANIYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne
OSMANIYE

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım; “**Osmanlı Kaza Belediyelerinin Karşılaştırmalı Bir Analizi: Şarköy ve Karaisalı Belediyeleri (1919)**” başlıklı Yüksek Lisans Tez çalışmamda;

Sunulan verilerin; gerekli izinleri alınmış ve denetimli laboratuvar koşullarında tarafımdan veya ilgili görevlilerce elde edildiğini ya da izin belgesine dayalı olarak ve kaynak göstermek suretiyle kullanıldığını

Kullanılan veriler üzerinde herhangi bir değişiklik veya eksiltme yapılmaksızın etik kurallara uygun olarak işlenip sunulduğunu

Maddi veya manevi destek sağlamış olan Kurum, Kuruluş ve kişilere destek türü de belirtilerek, varsa proje protokol numarası ile yoksa ismen Ön Söz/Teşekkür Bölümlerinde yer verildiğini

Yararlanılan kaynaklara Tez metni içinde atıf göstermek suretiyle değinildiğini ve bunların Kaynaklar Bölümüne eklendiğini

Tez çalışmamda, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zekâ (ÜYZ) Kullanımına Dair Etik Rehberi çerçevesinde ÜYZ kullanıldığını

Teknik/Bilimsel Eser niteliği taşıyan Tezin özgün parçalarının bir başka ortamdan kopyalanarak alınmadığını ve bu parçaların bir başka Kurum/Kuruluş bünyesinde akademik amaç veya unvan almak amacıyla hiçbir suretle kullanılmadığını ve bir başkasının kullanmasına izin verilmediğini

Burada belirttiğim hususların aksinin tespit edilmesi halinde tüm yasal sorumluluğun şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. **30.09.2025**

Hakan YILDIZ

ÖĞRENCİ NO 2222106112
ANABİLİM DALI/ ANA SANAT DALI Tarih Ana Bilim Dalı
PROGRAMI (VARSA) Yüksek Lisans Doktora
ENSTİTÜ KAYIT TARİHİ 05.09.2023

DİKKAT

* Bilgilerde eksiklik ya da hata bulunan dilekçeler ile imzasız dilekçeler işleme konulmayacaktır.

Adres : Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Rektörlüğü 80000 Merkez/OSMANIYE

Telefon : 0328 827 10 00
İnternet Adresi : www.osmaniye.edu.tr
E-Posta : info@osmaniye.edu.tr

ÖZET

OSMANLI KAZA BELEDİYELERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ: ŞARKÖY VE KARAIŞALI BELEDİYELERİ (1919)

HAKAN YILDIZ

Yüksek Lisans Tezi, Tarih Ana Bilim Dalı

Danışman, Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Caner ÇATAL

Haziran 2025, 127 Sayfa

Osmanlı Devleti'nde yerel hizmetler, kadı, lonca ve vakıf teşkilatları aracılığıyla yapılmaktaydı. Kadı asli görevi olan adaleti sağlamanın yanında idari olarak bulunduğu şehrin amiri konumundaydı. Kadı'ya bu görevinde resmi yardımcılarını dışında şehrin gönüllü kuruluşları da yardımcı olmaktadır. Şehrin sosyal yapıları olan cami, hastane, çarşı, köprü, yol ve kervansarayların yapım, onarım ve bakım hizmetleri bu gönüllü kuruluşlar olan lonca ve vakıflara aitti. Bir esnaf örgütlenmesi olan loncalar, üyeleri arasındaki rekabeti önleyerek çarşıda ekonomi ve düzenin sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Vakıflar ise şehrin en önemli ihtiyacı olan hastane, yol, çeşme ve camilerin yapım ve bakım hizmetlerini üstüne alarak şehirde kamusal alanların sorumluluğunu üzerine almaktaydılar. 19. yüzyıla geldiğimizde bilimsel ve ekonomik gelişmeler, bu organizasyonların ihtiyaca cevap vermede yetersiz kalmasının da etkisiyle zamanla şehir hayatından çekilmelerinde etkili olmuştur.

Bu yüzyılda ticaret, ulaşım ve iletişimin hızla gelişmesi ile birlikte şehir hayatında meydana gelen hareketlilik, beraberinde birçok hizmet kolunu da harekete geçirmiştir. Tanzimat ile birlikte bürokratik, merkezî bir yapı meydana getirilmeye çalışılmış, bu yapı içerisinde uzmanlık gerektiren belediye teşkilatı, klasik dönem müesseselerinin yerini almaya başlamıştır. Yapılan hukukî düzenlemeler ile birlikte tüzel bir kişilik olan belediyeler, merkezin iş yükünü hafifleterek, yerel hizmetlerin daha hızlı bir şekilde yerine getirilmesinde önemli bir kurum olmuştur. Malî açıdan bir bütçeye sahip olan belediyeler, gelir ve gider tablosu hazırlayarak dönemsel hizmet programı hazırlamıştır. Yapılan bu çalışmayla aynı döneme ait iki kaza statüsündeki Şarköy ve Karaisalı belediyelerini 1919 yılına ait bütçelerini karşılaştırma yöntemi ile

analizini yaparak yerel hizmetleri vatandaşa sunma konusunda belediyelerin çalışmaları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Belediye, Karaisalı, şarköy, Tanzimat

ABSTRACT

A COMPARATIVE ANALYSIS OF OTTOMAN DISTRICT MUNICIPALITIES: THE MUNICIPALITIES OF ŞARKÖY AND KARAIŞALI (1919)

HAKAN YILDIZ

Master's Thesis, Department of History

Advisor, Dr. Lecturer Ahmet Caner ÇATAL

June 2025, 127 pages

In the Ottoman Empire, local services were implemented through the organizations of judges(Kadis), guilds, and foundations. Besides their primary duty of administering justice, the judge (Kadi) was also the administrative chief of the city. In addition to their official assistants, the judge(Kadi) was also assisted in this role by the city's voluntary organizations. The construction, repair, and maintenance of the city's social structures—mosques, hospitals, markets, bridges, roads, and caravanserais—were undertaken by these voluntary organizations, the guilds and foundations. Guilds, a tradesman organization, helped maintain economy and order in the marketplace by preventing competition among their members. Foundations, on the other hand, assumed responsibility for the city's public spaces, undertaking the construction and maintenance of hospitals, roads, fountains, and mosques, the city's most critical needs. By the 19th century, scientific and economic developments, coupled with the inadequacy of these organizations to meet these needs, gradually led to their withdrawal from urban life.

The quick development of trade, transportation, and communication in this century, along with the resulting dynamism in urban life, also stimulated numerous service branches. The Tanzimat (Reorganization) reforms sought to create a bureaucratic, centralized structure, and within this structure, specialized municipal organizations began to replace the institutions of the classical era. Municipalities, which became legal entities, eased the workload of the central government and became crucial institutions for providing local services more quickly with the introduction of legal regulations. Municipalities, which has a financial budget, prepared income and expenditure tables and developed periodic service programs. This study compares the

1919 budgets of the two district municipalities of Şarköy and Karaisalı from the same period, and identifies their efforts to provide local services to citizens.

Keywords: Ottoman Empire, Municipality, Karaisalı, Şarköy, Tanzimat Edict

ÖNSÖZ

Sosyal bir varlık olan insan, yaşadığı çevre ile bütünleşerek bir anlam kazanır. Tarih boyunca kurulan medeniyetler bu bütünleşmenin eseri olmuştur. Şehir hayatı bireylere belirli sorumluluklar yükler ve onların birbirleriyle oldukları kadar yönetimle olan ilişkilerini bir düzen içerisinde yapmasını sağlar. Yerel hizmetlerin sunulması, modern hayatın en önemli beklentilerindedir. İnsanoğlunun ihtiyaçları, yerel hizmetlerin sunulması, bu hizmetlerin nelerden oluştuğu, neleri kapsadığı ve nasıl yapılması gerektiği konusunda geçmişten günümüze şehir yöneticilerinin uğraş konusu olmuştur.

Osmanlı Devleti *nizam-ı âlem* düsturu üzerine organize olmuş ve tüm yapısını buna göre şekillendirmiştir. Bu düzen dünyanın en güzel ve en iyi modelidir diyerek tüm yapısıyla uzun yıllar değişim ve gelişim yapmadan böyle devam etmiştir. Reformları son yüzyıla bırakan Osmanlı Devleti, ekonomik ve siyasal olarak bunalımlı bir zamanda değişimin sancılarını bedel ödeyerek geçirmek zorunda kalmıştır. Egemen unsurun hukuksal üstünlüğü, hakimiyeti altında bulunan diğer unsurların (tebaa) siyasal isteklerini onların destekçisi olan Batının zaman zaman müdahalesiyle vermek zorunda kalmıştır. Ekonomik imtiyazlar devamında hukuki ve siyasi imtiyazları da getirmiştir. Tanzimat ile eski devirlerin yeniden ihyası hedeflense de başta memuriyet hayatı, vergi adaleti, askerlik hizmeti ve mahkemelerde müslim-gayrimüslim ayrımını ortadan kaldırmak gibi temel sorunlar, Tanzimat ile çözülmek istenmiştir. Geleneksel kurumlar yerini, hukuksal temellere dayanan Avrupaî kurumlara bırakmış, İmparatorluğun demografik yapısı yapılacak olan reformlarda dikkat edilmesi gereken önemli bir sorun olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin geleneksel döneminde taşra idaresi, merkezi otoritenin temsilcisi olan Kadı'ya aitti. Temel görevi adaleti sağlamak olan kadının yerel hizmetlerin denetlenmesi gibi idari bir sorumluluğu da vardı. Başta şehrin temizliği olmak üzere, çarşı-pazarı denetlemek, narhı belirleyerek karaborsa ve fahiş fiyat artışlarını engellemek kadının başlıca görevleriydi. Şehirlerin imarı ve düzeni için vakıf ve lonca gibi kuruluşlar da gönüllü olarak hizmet etmekteydiler.

Zaman içerisinde değişen şartlara uyum sağlayamayan bu kuruluşlar, Osmanlı Devleti'nin batılılaşma çabası içerisinde önemini kaybetmiştir. Dünyada meydana gelen

ekonomik ve siyasi gelişmeler, Osmanlı Devleti'nin kurulduğu coğrafya üzerindeki ticaret yollarının önemini kaybetmesi, liberal ekonomik sistem bu örgütleri olumsuz etkilemiştir. Rekabete dayalı yeni ekonomik model, beraberinde sanayi devrimi ile Batı'da kaliteli ve seri üretimin gerçekleşmesine, pazar ihtiyacı da sömürgeciliğe yol açmıştır. Ticaretin canlandığı yüzyıl olan 19. yüzyılda ulaşımın gelişmesinin yanında şehirlerin de bundan büyük oranda etkilendiğini görülür.

Batı ile ticaretin canlı olduğu kıyı şehirleri, ekonomik oldukları kadar siyasi yönüyle de Batılı devletlerin tesirinde fiziki olarak dönüşüm geçirmeye başlamıştır. Halkın da yönetime katıldığı şehrin idaresi için meclisler kurulmuş, bu meclisler hiyerarşik bir yapıda belli kanunlar çerçevesinde organize olarak şehrin imarı ve diğer önemli işler için kararlar almıştır. Hammadde-Pazar ilişkisi, ulaşım ve iletişimin gelişmesine ve bunların düzenli bir şekilde şehirlerin çehresinin ekonomik ve idari olarak değişimine neden olmuştur. Tüccar ve yabancı uyruklu kimselerin talepleri, eskiden küçük ve önemsiz sayılabilecek bazı imparatorluk şehirlerinde, yerel hizmetlerin modern belediye teşkilatı vasıtasıyla yapılmasını gerekli kılmıştır.

Batılı devletlerdeki belediyeciliğin aksine demokratik bir yapıda olmayan ilk Osmanlı belediyeciliği, merkezi yönetimin etkisinden kurtulamamıştır. İdareyi anayasal bir düzen çerçevesine oturtturmak isteyen devrin devlet adamları, meşrutî sistem içerisinde geleneksel bağlardan kopmadan kendilerine hareket sahası oluşturmaya çalışmışlardır. Osmanlı belediyeciliği de bu bağlamda merkezi otoritenin etkisinden kurtulamamış ve yetki tartışmaları ekseninde devam etmiştir.

Osmanlı Devleti'nin modern yerel yönetimler alanında yapılmış olan ilk ve en önemli çalışma Osman Nuri Ergin'in 9 ciltten oluşan *Mecelle-i Umûr-ı Belediye* adlı çalışmasıdır. Belediyecilik alanında yapılmış olan hukuki düzenlemeler bu eserde mevcuttur. Yine bu alanda İlber Ortaylı'ya ait *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)* çalışması vardır. İbrahim Özgül ve Nazım Kartal'a ait *Osmanlıda Yerel Yönetimlerin Gelişimi ve Yerel Yönetim Metinleri* adlı çalışmada yine Osmanlı idari yapısında yapılan tüm yeniliklerin, hukuki düzenlemelerin Osmanlıcadan çevrilmiş günümüz Türkçe'sine çevrilmiş ve Osmanlı kamu yönetimi alanındaki çalışmalara katkı sağlanmıştır. Şerif Öner'in *Gelenekselden Moderne Yerel Yönetimler* çalışması ile Osmanlı'nın geleneksel yerel yönetim mekanizmalarından ve bu mekanizmanın 19. yy.'da geçirdiği değişim sürecini, demokratikleşme yolculuğunu ve cumhuriyet dönemi yerel yönetim konusundaki çalışmaları görmekteyiz. Tarkan Oktay'ın *İstanbul*

Şehremaneti çalışmasında Osmanlı'nın ilk modern belediye kurumu olan Şehremaneti'nin bu alanda yaptığı öncülüğü incelenmiştir.

Bunlara ek olarak Mehmet Seyitdanlıoğlu'nun *Tanzimat Döneminde Modern Belediyeciliğin Doğuşu* adlı eserinde yerel yönetim metinlerinde Şehremaneti Nizamnamesi, 1864 ve 1871 Vilayet Nizamnameleri ile Dersaadet Belediye Kanunu gibi hukuki çalışmaların çevrisi aktarılmıştır. Ahmet Caner Çatal'ın *Adana Belediyesi (1868-1914)* doktora tezi Adana Belediyesi'nin idari ve mali yapısı ile faaliyetleri hakkında önemli bir çalışmadır.

1919 yılında kaza statüsünde olan Karaisalı Belediyesi'nin DH. UMVM,162/29 numaralı arşiv belgesi ve Şarköy Belediye'sinin DH. UMVM,160/44 numaralı arşiv belgelerinin transkripsiyonu ve yorumlanması suretiyle her iki kazada yerel hizmetlerin nasıl yapıldığı açıklanmaya çalışılacaktır. Bu kazalara dair gelir gider defterlerinin eksikliğinden dolayı çalışmanın kapsamının sınırlı tutulmasına neden olmuştur. Osmanlı Belediyeciliği alanında yapılmış çalışmalardan farklı olarak ilk defa denenen bir yöntemle, aynı idari statüde olan iki belediyenin karşılaştırma yöntemi kullanılarak bu alanda araştırma literatürüne katkı sunulması amaçlanmıştır.

Çalışmanın başından sonuna kadar geçen sürede özverili desteğini eksik etmeyen danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Caner ÇATAL'a sonsuz teşekkür ederim. Eğitim hayatımda önemli bir yer alan lisans üstü eğitiminde destek olan değerli büyüğüm ve mesai arkadaşım Osmaniye Ptt Başmüdürlüğü İşletme Müdür Vekili Mühendis Hamit Çağrı HÖRMET'e, beni büyütüp bu günleri gelmemi sağlayan ve kendisini Kahramanmaraş merkezli 6 Şubat 2023 depreminde kaybettiğim babam Ömer YILDIZ'a, her daim yanımda olan eşim Çiğdem Tekerek YILDIZ ve kızlarım Ecemnaz ve Elif Ela'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Hakan YILDIZ

Osmaniye – 2025

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ	xiv
EKLER LİSTESİ	xv
KISALTMALAR	xvi

BÖLÜM I

GİRİŞ

OSMANLI DEVLETİ'NDE BELEDİYECİLİK VE MODERN BELEDİYECİLİĞİN KURULUŞU

1.1. Belediye Kavramının Tanımı	1
1.2. Osmanlı Devleti'nde Belediyecilik	3
1.3. Tanzimat'tan Önce Belediyecilik	4
1.3.1. Kadı	4
1.3.2. Muhtesib	6
1.3.3. Vakıf	7
1.3.4. Lonca	7
1.4. Tanzimat Döneminde Belediyecilik	8

BÖLÜM II

ŞARKÖY KAZASI

2.1. Kazanın İdari Yapısı	15
2.2. Demografik Yapısı	16
2.3. Şarköy Belediyesi'nin Kurulması	17
2.4. Şarköy Belediyesi'nin Bütçesi	18
2.5. Belediye Gelirleri	19
2.5.1. Temizlik Vergisi	19
2.5.2. Ebniye ve Ruhsatiye Gelirleri	20
2.5.3. Temettü' Vergisi	21
2.5.4. Eğlence Yerlerinden Alınan Ruhsatiye Vergileri	22

2.5.4.1.	Gazino ve Meyhane Vergisi	23
2.5.4.2.	Çalgı Vergisi	23
2.5.5.	Müzayede ve Dellaliye Gelirleri	23
2.5.6.	Hayvanlar Üzerinden Alınan Vergiler	24
2.5.6.1.	Hayvan Alım-Satım Vergisi	24
2.5.6.2.	Hususi Av Köpekleri Vergisi	24
2.5.6.3.	Av Tezkeresi Harcı	25
2.5.6.4.	Zebhiye Vergisi	26
2.5.6.5.	Sahipsiz Hayvan Hasılatı	26
2.5.7.	Ölçü Aletlerinden Alınan Vergiler	27
2.5.7.1.	Kantar ve Kile Vergisi	27
2.5.7.2.	Ölçü ve Tartı Aletleri Damga Vergisi	27
2.5.7.3.	Ölçü ve Tartı Aletleri Muayene Vergisi	27
2.5.8.	İşgaliye Vergileri	28
2.5.8.1.	Kaldırım İşgaliye Vergisi	28
2.5.8.2.	Tente ve Levha Vergisi	29
2.5.8.3.	Pazar Yeri, Panayır ve İskele İşgaliye Vergileri	30
2.5.9.	Nakdi Cezalar	31
2.5.12.	Kontrato (Kira Sözleşmeleri) Harçları	32
2.5.13.	Yanıcı Sıvı Maddeler Vergisi	33
2.5.14.	Diğer Vergiler	34
2.6.	Belediye Giderleri	35
2.6.1.	İdare Masrafları	35
2.6.1.1.	İdare Memurları Maaşları	36
2.6.1.2.	Sıhhiye Memurları Maaşları	36
2.6.1.3.	Fenniyye Memurları Maaşları	37
2.6.1.4.	Müstahdem Maaşları	38
2.6.2.	Levazım (Araç-Gereç) Masrafları	38
2.6.2.1.	Aydınlatma ve Isıtma Giderleri	38
2.6.2.2.	Kırtasiye Giderleri	38
2.6.2.3.	Müteferrika (Ufak Tefek şeyler) Giderleri	38

2.6.2.4.	İtfaiye Giderleri	39
2.6.3.	Genel Temizlik Masrafları	39
2.6.3.1.	Müstahdem Giderleri	39
2.6.3.2.	Tamirat Giderleri	39
2.6.4.	Sağlık Harcamaları	40
2.6.5.	Fukaraya Yardım	40
2.6.6.	İntihap (Seçim) Giderleri	40
2.6.7.	Belediyeye Ait Tesislerin Tamirat ve Maaş Giderleri	41
2.6.3.1.	Mezbaha ve Derihane Giderleri	41
2.6.3.2.	Zahire Pazarı	42
2.6.8.	Reddiyât Giderleri	42
2.6.9.	Masârif-i Gayr-ı Melhûza	42
2.6.10.	Divan Ted”iyeleri	42
2.6.11.	Harcırah	42
2.6.12.	Resmi ve Milli Gün Giderleri	43
2.7.	Şarköy Belediyesi Bütçe Analizi	43
2.8.	Şarköy Belediyesi’nin Faaliyetleri	44

BÖLÜM III

KARAIŞALI KAZASI

3.1.	Kazanın İdari Yapısı	45
3.2.	Demografik Yapısı	46
3.3.	Karaisalı Belediyesi’nin Kurulması	47
3.4.	Karaisalı Belediyesi’nin Bütçe Hazırlığı	48
3.5.	Bütçe Gelirleri	49
3.5.1.	Zebhiye (Hayvan Kesim) Rüsümü	49
3.5.2.	Dellaliye Rüsümü	49
3.5.3.	Hayvan Pazarı Vergisi	49
3.5.4.	Kantar Rüsümü	49
3.5.5.	Arziye Rüsümü	50
3.5.6.	Nakdi Cezalar	50
3.5.7.	Sahipsiz (Yave) Hayvan Hasılatı	51
3.5.8.	İcradan Elde Edilen Toplam Gelir	51

3.5.9.	Çarşı Esnafından Alınan Gece Bekçisi Hasılatı	51
3.5.10.	Önceki Yııldan Devrolunan Gelirler	51
3.5.10.1.	Ziraat Bankası'ndan Alınan Emanet Para	52
3.5.10.2.	Devreden Sandık Fazlası	52
3.5.10.3.	Önceki Seneden Alacaklar Tahsilatı	52
3.6.	Bütçe Harcamaları	53
3.6.1.	Maaşlar	53
3.6.2.	Kırtasiye Giderleri	54
3.6.3.	Ramazan Ayı Eğlence Giderleri	54
3.6.4.	Belediye Yakacak Masrafları	54
3.6.5.	Levazım Giderleri	54
3.6.6.	Cenaze Defin Giderleri	54
3.6.7.	Temizlik Harcamaları	55
3.6.8.	Karapınar Suyunun Temizlik Masrafları	55
3.6.9.	Artezyen Kuyu Masrafı	55
3.6.10.	Gece Bekçisi Maaşı	55
3.6.11.	Fener (Lamba) Giderleri	55
3.6.12.	Diğer Harcamalar	56
3.7.	Karaisalı Belediyesi Bütçe Analizi	56
3.8.	Belediyenin Faaliyetleri	58

BÖLÜM IV

KARŞILAŞTIRMA VE ANALİZ

SONUÇ	65
KAYNAKÇA	68
EKLER	72
ÖZGEÇMİŞ	80

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Londra Sefareti Tarafından Londra Belediyesine Gönderilen Deprem Zararları.	17
Tablo 2. 1918 Yılında Adana Sancağı'na Bağlı Kazalar ve Nüfus Tabloları.....	47
Tablo 3. Karaisalı Belediyesi Maaş Giderleri.	53
Tablo 4. Karaisalı ve Şarköy Belediyelerinin Ortak Gelirleri.....	58
Tablo 5. Karaisalı Belediyesi Diğer Giderleri.....	59
Tablo 6. Şarköy Belediyesi Diğer Gelirler.....	60
Tablo 7. Karaisalı ve Şarköy Belediyelerinin Ortak Giderleri.....	61
Tablo 8. Karaisalı Belediyesi'nin Diğer Giderleri.....	62
Tablo 9. Şarköy Belediyesi Diğer Giderler.....	63

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Şarköy Belediyesi 1919 Yılı Gelir Kısmı-1	72
Ek 2: Şarköy Belediyesi 1919 Yılı Gelir Kısmı-2.....	73
Ek 3: Şarköy Belediyesi 1919 Yılı Gelir Kısmı-3.....	74
Ek 4: Şarköy Belediyesi 1919 Yılı Masraf Kısmı-1	75
Ek 5: Şarköy Belediyesi 1919 Yılı Masraf Kısmı-2	76
Ek 6: Şarköy Belediyesi 1919 Yılı Masraf Kısmı-3	77
Ek 7: Karaisalı Belediyesi 1919 Yılı Gelir Kısmı.....	78
Ek 8: Karaisalı Belediyesi 1919 Yılı Gider Kısmı.....	79

KISALTMALAR

AVS.	: Adana Vilayet Salnamesi
BOA.	: Başkanlık Osmanlı Arşivi
CÜ	: Cumhuriyet Üniversitesi
çev.	: Çeviren
ÇOMU LJAR	: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Lâpseki Meslek Yüksekokulu Uygulamalı Araştırmalar Dergisi
Ed.	: Editör
EVS.	: Edirne Vilayet Salnamesi
KSU	: Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi
ODTÜ MFD	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi
s.	: Sayfa
TAD	: Tarih Araştırmaları Dergisi
vb.	: Ve benzerleri

BÖLÜM I

GİRİŞ

OSMANLI DEVLETİ'NDE BELEDİYECİLİK VE MODERN BELEDİYECİLİĞİN KURULUŞU

1.1. Belediye Kavramının Tanımı

Uygarlık tarihine içerisinde insanoğlu temel ihtiyaçlarını karşılamada hep birlikte hareket etmiştir. Barınma, savunma, beslenme ve inanç gibi bağlar insanları bir arada tutmuştur. Bazı kavimler göçebe hayatlarını uzun süre devam ettirirken, bazıları ise yerleşik hayata geçerek tarım ve hayvancılıkla uğraşmaya başlamıştır. Yerleşik hayata geçen kavimler toplu halde yaşamının bir düzen ve kurallar çerçevesinde olabileceğini zaman içerisinde tecrübe etmişlerdir. Bu kurallar ve ihtiyaçlar doğrultusunda yaşadıkları şehirleri inşa etmeye başlamışlardır.

Barınma ve korunma ihtiyacı şehirlerin mimari olarak inşa edilmesine neden olurken, beslenme gibi hayati öneme sahip gereksinimler de ilkel ticaret merkezlerini yani, pazarları ortaya çıkarmıştır. İlk zamanlarda tekerlekli araçların yaygın olmaması ve savunma gibi nedenler, kent sokaklarının dar bir yapıda olmasına neden olmuştur. Teknolojik gelişmelerle birlikte ticari faaliyetlerdeki artış, şehirlerin yapısal dönüşümlerini de zorunlu kılmıştır. En temel ihtiyaç olan suyun yerinden alınarak başka bir yere kemer veya kanallar vasıtasıyla taşınması şehirlerin rahatça konumlandırılmasını sağlamıştır. Tarih boyunca çeşitli nedenlerle kurulan bu şehirler, bu ihtiyaçların karşılanması için bir yönetim mekanizmasına ihtiyaç duymuştur.

Belediye kelimesi köken itibarıyla Arap dilinde memleket, kasaba ve şehir anlamlarında kullanılan *belde* kelimesine (veya bazı kaynaklara göre beled) dayanmakta ve yine Arap dilinde kullanılan "*medine*" kelimesiyle ilişkilendirilmektedir. Medine, kent içinde ve dışındaki yaşamı ifade ettiği gibi iktisadi hayatın şekillendirdiği ilişkiler birbirinden ayırmak için kullanılmıştır. Kanuni açıdan belediye kavramı, öncelikle yerel nitelikli müşterek ve medeni ihtiyaçları karşılayan kurumsal yapı olarak tanınmıştır (Öner, 2023, s.148).

Belediye, 3 Nisan 1930 tarihli Belediye Kanunu'nun birinci maddesinde beldenin ve belde sakinlerinin mahalli mahiyette müşterek ve medeni ihtiyaçlarını tanzim ve tesviye ile mükellef hükmü şahsiyettir şeklinde tanımlanmıştır. *Türk Dil Kurumu* sözlüğü belediyeyi, il, ilçe, kasaba, belde vb. yerleşim merkezlerinde temizlik, aydınlatma, su, toplu taşıma ve esnafın denetimi gibi kamu hizmetlerine bakan, başkanı ve üyeleri halk tarafından seçilen, tüzel kişiliği olan örgüt, şehremaneti şeklinde tanımlamıştır (Kılıç, 2019, s.11).

Ayrıca belediye kavramı, ortak bir yaşam alanını ifade eden şehirde, şehrin bayındırlıklarının hizmetlerinin sağlanması ve şehir sakinlerinin hükümetle olan ilişkilerinin yürütülmesi fonksiyonlarını şehir halkı adına vekaleten yürüten, tüzel kişiliğe sahip bir heyet olarak tanımlanmaktadır. Kavramda belediye, bir meclis organizasyonu olarak belirtilmek istenmiştir. Osmanlı'da Batılı tarzda belediye anlayışını 1876 tarihli Kanun-ı Esasi'nin 112. maddesinde yer alan Umur-ı Belediye Dersaadet ve Taşralarda Bil-intihab teşkil olunacak Devair-i belediye meclisleri ile idare olunacaktır ifadesi ile en üst hukuk normu düzeyinde de görülmesi mümkündür (Oktay, 2006, s.56).

Ülkemizde ve dünyada bugünkü manada belediyeçilik anlayışının temellerini, Eski Yunan'da *cite* ve Roma'da *municipe* şehir yapılanmaları teşkil etmiştir. Belediye teriminin kökeni Roma şehri için kullanılan *municipe*, İngilizcede *municipality* ve Fransızcada *municipalite*'den gelmektedir. Avrupa'da belediyeçiliğin, Orta Çağ'ın başlangıcından Yeni Çağ'a kadar geçen sürede, önemli gelişmeler kaydettiği söylenemez. XVIII. yüzyılın sonunda Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi ile tarım toplumundan, sanayi toplumuna geçişle (Çatal, 2020, s.9) birlikte artık büyük gelişmeler yaşanmaya başlayacaktır.

Modern belediye kurumu, Sanayi Devrimi'nin şehirlere olan yansımalarını anlatmak için ortaya çıkan bir olguyu ifade etmektedir. Belediye kurumu ve yapısı günümüzde birçok ülkede farklı model ve yöntemde uygulanmaktadır. Yapıları benzer olan ülkelerde dahi, belediyelerin merkezi yönetimle, belde sakinleriyle ya da kendi içyapısındaki organlar arası ilişkilerde farklılıklar gözlemlemek mümkündür. Bu durumun temel nedeni, her ülkenin belediye kurumunu ortaya çıkararak ve şekillendiren sosyal, ekonomik ve siyasi faktörlerin farklı olmasıdır. Ayrıca, sanayi devrimi öncesinde şehirlerde geçerli olan yerel yönetim yaklaşım ve uygulamalarından oluşan tarihsel birikim, o ülkenin belediye kurumunun niteliği üzerinde etkili bulunan diğer bir faktör olarak öne çıkmaktadır (Oktay, 2008, s.119).

1.2. Osmanlı Devleti'nde Belediyecilik

Tanzimat öncesine kadar Osmanlı şehirlerinde geleneksel idari yapı devam etmiş, beledi ve mülki fonksiyonlar birbirinden ayrılmamıştır (Öner, 2023, s.135). Osmanlı'da yerel yönetimler Batı'dan farklı olarak gelişmiştir. Batı'da bu yönetimler, merkezi yönetimden mali ve yönetsel olarak özerk bir yapıda ortaya çıkmış ve günümüze kadar bu şekilde devam etmiştir. Osmanlı'da ise merkezden atanan kadı, idari ve hukuki yetkilerle şehrin yöneticisiydi. Kadı'ya şehir yönetiminde yardımcı olan resmi görevlilerin dışında loncalar ve vakıflar da yerel hizmetlerin yerine getirilmesinde diğer aktörler olarak yer almıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı yerel yönetimi, klasik dönemde olduğu gibi siyasi otoriteyi sağlamaya çalışan merkezi hükümete muhalif ve özerk bir yapıda olmayacak şekilde fakat batılı tarzda tüzel bir kişilik olarak ortaya çıkmıştır. (Çiçek, 2014, s.54).

II. Mahmut döneminde kadının yetkileri azaltılarak temelde vergi toplamak, güvenlik ve şehir hayatının düzenini sağlamakla görevli olan İhtisap Nazırlığı kurularak bu kuruma devredilmiştir. Ancak İhtisap Nazırlığı yerel hizmetleri sunan bir yapı olmaktan çok yasaklayıcı bir kurum olarak görülmüş (Öner, 2023, s.137) ve İhtisap Nazırlığının kent sorunları konusunda çözümsüz kalması, 1854 yılına gelindiğinde nazırlığın lağvedilerek yerine *İstanbul Şehremaneti ve Şehir Meclisi*'nin kurulmasını zorunlu hale getirmiştir. Şehremini, Babiali'nin seçimi ve padişahın iradesiyle tayin ediliyordu. Şehir Meclisi İstanbul'da oturan her sınıf Osmanlı uyruklarından ve saygın, güvenilir esnaftan atanacak üyelerden kuruluydu. Bu yeni kurulan şehremaneti kentin sorunlarının çözümünde hiçbir etki gösteremedi ve bir seneden az sürede görevini ifa etti. (Ersoy, 1989, s.46).

İstanbul'un belediyecilik hizmetlerinde yaşadığı sorunların çözümü yönündeki çalışmalar Osmanlı belediyeciliğini de şekillendirmeye başlamıştı. Yol ve kaldırım çalışmaları yeterli olmayıp, lağım ve su şebekesi gibi altyapı hizmetlerini de sürekli hale getirecek bir kuruma ihtiyaç vardı. Bu konuda Avrupa'daki benzerleri gibi başkanlığı devlete ait halktan oluşan bir yönetime İstanbul'da olan ihtiyaç başlıca yaklaşım olarak görülmekteydi. İhtisap Nezareti ve Şehremaneti uygulamaları sonrasında hazineye yük olmayan ve finans elde edebilen yeni bir çözüm yolu Daire Belediyesi yönetimi kabul edildi (Oktay, 2011, s.22-23). Bu doğrultuda 1858 yılında Galata-Beyoğlu'nda *Altıncı Daire-i Belediye*'nin kurulması ve akabinde 1864'te çıkarılan *Vilayet Nizamnamesinde* her yerleşim yerinin bir belediye olarak kabul edilmesi, 1868'de tarihli Dersaadet

Belediye Nizamnamesi ile belediye teşkilatı ve personeline ilişkin düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Nizamnamenin birinci maddesinde İstanbul'un 14 belediye dairesine ayrıldığı tekrar edilmiş, üç ve dördüncü maddelerinde belediyenin görevleri belirtilmiş, beşinci maddede belediye organları (Şehremini, Şehremaneti Meclisi, Cemiyet-i Umumiyye-i Belediye) sayılmış, belediye teşkilatı (şehremaneti yardımcısı, muhasebe ve yazı işleri müdürleri, başmühendis, katip ve mühendis) yapısı, şehreminin atama şekli, şehremaneti meclisinin genel şekli ve vazifeleri şeklinde düzenlemeleri içermektedir (Özgül, Kartal, 2019, s.103-106).

İstanbul'da şehir idaresi, belediye kurma girişiminde öncü bir niteliğe sahipti. Çünkü taşradaki kasaba ve şehirlerde belediyelerin kurulması için 1864 Vilayet Nizamnamesinin uygulanması, 1871 Nizamnamesi ve 1877 Vilayat Belediye Kanunu'nu beklemiştir (Aslantürk, 2018, s.142).

1.3. Tanzimat'tan Önce Belediyecilik

Osmanlı şehirlerinde yönetsel anlamda organize olmuş bir müessesenin varlığından söz etmek mümkün müdür? Tanzimat öncesi Osmanlı İmparatorluğu'nda bugünkü anlamda yerel yönetim yapılarının olduğu söylenemez. Ancak bu yerel hizmetlerin görülmediği anlamına gelmez (Vural, 2004, s.179). Klasik dönem Osmanlı şehirlerinde, belediye hizmetleri yetki bakımından birden fazla otorite ve kurum arasında paylaştırıldığı bir yapı vardır. Bu yetkinin tarafları; kadı, muhtesip, subaşı, mimarbaşı, imam vb. kamu kurum ve görevlileriyle vakıf, lonca, cemaat örgütlenmeleri ve mahalle yönetimleri gibi sivil organizasyonlar oluşturuyordu. Burada kadı, şehrin en yetkili yöneticisi olarak yargı fonksiyonu ile birlikte mülki ve beledi yetkileri elinde bulundurmaktaydı (Ortaylı, 1994, s.26-29).

1.3.1. Kadı

İslam devleti anlayışında adaleti sağlamak çok önemli bir yere sahipti. Hz. Peygamber, İslam dinini insanlara aktarırken adaletin bu din için ne kadar önemli olduğunu her zaman ön planda tutmuştur. O, Müslümanlar arasındaki davalara bizzat kendisi bakmıştır. Kendisinden sonra da halife ve devlet başkanları davalara bizzat kendileri bakarak Hz. Peygamber'in yolundan gitmişlerdir. Fetihlerle ülke topraklarının genişlemesi, halife ve sultanların artık mahkeme işleri için görevli atamalarını zorunlu hale getirmiştir. Böylece İslam Devletleri yapısında kadılık kurumu ortaya çıkmıştır.

Osmanlı Devleti'nde; devlet ve halk ilişkileri bakımından en önemli idari bölüm kaza idi. Yönetimde ilk kademe idari birim de olan kaza; belli bir köyler grubunun doğal merkezi olup, aynı zamanda; siyasal, kültürel, ekonomik ve sosyal bir merkez durumundaydı.

Osmanlı'da Kaza'nın örgütsel yapısı, idari, beledi ve adli olmak üzere üç örgüt bulunuyordu. Bu üç örgütün oluşturduğu yapıya Kaza deniyordu. Kadı'lar bu idari birim içerisinde padişah adına yetkili ve onun temsilcisi olarak şehirde hem mülki amir hem belediye başkanı ve hem de hâkimlik görevini yürüten memurlardı (Anıl, 1993, s.43-44).

Kadı klasik dönemin temel idari birimi olan kazada hem idari hem de adli temsilci olarak Osmanlı bürokrasisi içerisinde yetişmek suretiyle bu görevlere atanmaktaydı. Yargı gücünün kendisine sağladığı otorite sayesinde kadı, şehirdeki yerel hizmetlerin düzeninden sorumlu tutulmuştu. Kadı, yerel hizmetlerin yerine getirilmesi konusunda elindeki yetkiyi iki şekilde kullanmaktaydı. Birincisi, esnafın fiyat ve standartlara uygunluğunun denetimi, imar düzeninin korunması ve halkın zorunlu ihtiyaçlarının gözetilmesi gibi doğrudan yerel bir hizmet olarak nitelendirilebilecek uygulamalar. İkincisi, dolaylı biçimde yerel hizmetlerin denetimi anlamına gelen vakıf, lonca ve mahalle gibi beledi fonksiyona sahip kurumlar üzerindeki kontrol yetkisi. Kadıların denetim yetkisi, temel şer'î kaynaklar yanında ferman, kanunname, içtihat kararları, örf, adet ve teamüllerden oluşan normlar bütünü çerçevesinde kullanılırdı (Oktay, 2011, s.3-4).

Kadı'ya bu görevleri için bulunduğu yerde yardımcı olan görevli, kurum ve yerel guruplar vardır. Kadı'nın görevi organize bir şekilde paylaşılmaktaydı. Bu organizasyonda Kadı'nın yanındaki subaşı, böcekbaşı, çöplük subaşısı, mimarbaşı gibi yeniçeri ocağına bağlı zabıt ve görevliler; genel güvenlik, temizlik ve imar nizamına kadar çeşitli alanlardaki kolluk görevlerini yerine getirmekteydiler. Yine Kadı'nın büyük merkezlerin muhtelif semtlerindeki ayak naibi denen vekilleri, onun adına narhın uygulanmasına nezaret, mahalın davalarına ilk merci olarak bakmak ve esnafın teftişiyle görevliyidiler (Ortaylı, 2008, s.283).

Klasik dönem Osmanlı şehirlerinde devlet, yerel hizmetlerin sunulmasında etkin bir güce sahip değildir. Vakıflar, kanalizasyon ve su işleri ile ilgilenirken, sokakların temizliği ve yangınların söndürülmesi, yerel halk grupları tarafından yerine getiriliyordu. Çarşı pazarın temizliği de esnaf tarafından yapılıyordu. Arayıcılar, çöplük subaşısına (bir yeniçeri zabiti) belirli bir yıllık bedel ödeyerek çöpleri toplar,

deniz kıyısında ayıklayarak işlerine yarayan şeyleri satardı. Meydanların temizliği subaşı tarafından yeniçeri acemi oğlanlarına yaptırılırdı. Sonuç olarak resmi görevliler ve şehir halkı yerel hizmetlerin yerine getirilmesinde iş birliği içerisinde denetleyici yapısıyla organize bir kurum halinde belediye görevi yapılmaktaydı (Ortaylı, 2008, s.288-289).

Uzun süren savaşlar ve yenilgiler beraberinde 18. yüzyılda merkezi otoritede başlayan güç kaybı Kadı'lık müessesesine de yansımıştır. Bu dönemde mahkeme baskınları, çeşitli idarecilerin örf yetkisini sıkça kullanması, mahalli ayan zümresinin adli konulara müdahale etmesi gibi birçok sorunla karşılaşmıştır. II. Mahmud dönemine kadar geçen sürede bu konuda önemli bir düzenleme yapılamamış, Kadı'lar özellikle idari zümrelerin denetlenmesi gibi önemli görevlerini yerine getirememiştir (Kavak, 2022, s.42).

Bu gelişmeler neticesinde Kadı'nın Osmanlı taşrasındaki yönetici konumu zayıflamış, vakıf nazırlığının kurulmasıyla beraber Kadı'ların vakıflar üzerindeki yetkileri kalkmıştır. Bu yüzyılda Kadı'lık müessesesi tamamen Şeyhülislamlığa bağlanmıştır (Erdoğan, 2014, s.47).

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra 1826 yılında *İhtisap Nezareti* kurularak belediyecilik anlayışına yenilikler getirilmiş ve 1855'te *İstanbul'da Şehremaneti* adıyla bir memurluk ihdas edilerek Avrupaî bir belediyeciliğin Osmanlı'da uygulanması amaçlanmıştır (Altınbaş, 2021, s.4677).

1.3.2. Muhtesib

Kadı'nın beledî hizmetlerini yerine getirirken kendisine yardımcı olan resmi görevliye muhtesib denirdi. Osmanlı Devleti, yönettiği topraklarda Kadı atadığı her şehirde muhtesib de görevlendiriyordu. Muhtesibin görevleri, esnafı kontrol etmek, ihtisab gelirlerini dağıtmak, kıyafet düzenini sağlamak, narh koymak ve narhları denetlemek, iade amacıyla ithal edilen malların şehre girmesinden sonra belirlenen kurallara göre dağıtımını ve satılmasını denetlemek, ihtisap rüsumu adı ile esnaftan çeşitli vergilerin tahsil edilmesi olarak sıralanabilir (Kalafat, 2020, s.6-7, Kılıç, 2019, s.30).

Ayrıca lonca teşkilatlılarının faaliyetlerini hukukî olarak denetlemek suretiyle bu teşkilatların kanun ve nizamnamelere uygunluğu açısından kadıya karşı sorumluluk taşırıldardı (Oktay, 2008, s.130).

1.3.3. Vakıf

Vakıf, kısaca, kişilerin kendilerine ait menkul veya gayri menkul mallarını veyahut nakit paralarını cemiyetin yararına bağışlamaları olarak tanımlanabilir (Ünal, 2015, s.256). Vakıflar şehrin yerel hizmetlerinin görülmesi noktasında kamu kurumları dışında söz sahibi olmuştur. Kamu gücünün sağladığı güvence kapsamında ferdiyetçi bir anlayışla oluşturulmuşlardır. Vakıflar Osmanlı şehri üzerinde mekânsal, sosyal ve ekonomik olmak üzere önemli bir etkiye sahip olmuştur (Kılıç, 2019, s.33).

Vakıflar hukuksal açıdan kanunlara ve vakıf şartnamelerine uygunluğu bakımından devlet tarafından denetlenmişlerdir. Ayrıca yapmış oldukları sosyal ve ekonomik tesislerin etrafında şehirlerin ortaya çıkmasına yardımcı olmuşlardır (Kılıç, 2019, s.33).

Osmanlı Devleti'nde belediye hizmetlerinin tamamı vakıf esasına dayanmaktaydı. Böylelikle vakıflar uzun süre boyunca yerel kalkınma ve belli bir yaşam kalitesinin oluşmasında önemli bir fonksiyona sahip olmuştur (Kılıç, 2019, s.33-34). Osmanlı şehirlerinde en temel ihtiyaçlardan biri olan su, umumiyetle vakıflar tarafından temin edilmiştir (Çatal, 2020, s.19). Osmanlı Devleti, askerî ve idarî olarak; sınırları korumak, adaleti sağlama, güvenliği temin etme hususlarda vazifesini yerine getirirken, sosyal meseleler iktisadi yönü ile birlikte çözümünü vakıf müesseselerinde bulmaktaydı (Moğol, 2000, s.576). Osmanlı yöneticilerinin vakıfların yapmış olduğu gibi vatandaşları okutma, ibadethaneler inşa etme, yol, köprü gibi bayındırlık işleri yapmak amacı yoktu. Devlet yollar ve köprüler yaptırmıştır fakat bunlar askerin geçebilmesi, yani devlet düzeninin ayakta kalmasını sağlamak içindir. Doğrudan vatandaşa yönelik, vatandaşın hizmetine sunulan bir hizmet değildir. Vatandaşa sunulan bayındırlık ve maarif eserleri Tanzimat ile modern dönemde başlar (Öztuna, 1998, s.161). Ayrıca vakıflar şehrin su ihtiyacından başka ulaşım, emniyet, sağlık, sosyal yardım, temizlik gibi birçok alanda hizmet vermişti. Osmanlı Devleti'nde vakıflar idaresi, 1826 yılında *Evkaf Nezareti* tarafından idare edilmeye başlanmıştır (Çatal, 2020, s.20).

1.3.4. Lonca

Osmanlı Devleti'nde beledi işlevleri açısından bir diğer önemli kurum loncalardır (İslamoğlu, 2012, s.95). Mal ve hizmetlerin üretimi, sunumu ve dağıtımını gibi ekonomik faaliyetleri yürütenlerin örgütlendiği loncalar, şehirde ilim adamı, asker ve

bürokratların dışında hemen her erkeği kapsayan yapıya sahipti (Oktay, 2008, s.132). Esnaf loncaları, denetçisi olan kadının aynı zamanda işlevsel özellikleri bakımından iyi bir yardımcısı konumundaydı (Ortaylı, 2008, s.286). Meslek kuruluşu olan loncalar, çarşı pazardaki denetimlerinin yanında buraların temizlik ve aydınlatma gibi hizmetlerine de katkıda bulunuyorlardı (Öner, 2023, s.136). Osmanlı günlük hayatında varlığını gösteren loncalar sahip oldukları sandıkları, üyeleri arasında dayanışmanın sağlanması ve yerel hizmetlerin yerine getirilmesinde kullanmışlardır (Kılıç 2019, s.36).

1.4. Tanzimat Döneminde Belediyecilik

Osmanlı belediye tecrübesi, bir özentiden mi, ya da ihtiyaçtan mı doğdu veya her ikisi birden mi etkili oldu? Tanzimat'a kadar olan dönemde kent hizmetleri, kadılar, muhtesipler, mimar ağaları, vakıflar ve esnaf kuruluşları gibi değişik kurumlar tarafından yürütülmekte; hizmetleri bir elden yürütmeye yönelik bir yapı oluşturulmamıştı. Kent sorunlarının bütüncül bir yaklaşım içinde ele alınması ve 19. yüzyıl Avrupa'sında öne çıkan eşitlikçi ve katılımcı yönetim anlayışını Osmanlı toplumuna aktarılması ve dolayısıyla kentlerin yönetimine sınırlı düzeyde de olsa halkın katılması gibi pragmatik ihtiyaçlar, belediyeleri doğuran temel faktörler arasında yer almıştı. Dış zorlamalar olduğu kadar, iç ihtiyaçlar da belediye yönetimini gerektiriyordu (Eryılmaz, 2002, s.13).

Avrupa'da uzun yıllar elçilik görevlerinde bulunmuş ve Batı yönetim anlayışını iyi tanıyan ve Hariciye Nazırı olan Mustafa Reşit Paşa tarafından, Padişah Abdülmecit'in onayıyla kaleme alınan, 3 Kasım 1839 tarihinde Gülhane Bahçesi'nde yüksek bir kürsüden nazırlar, ulema, diğer devlet büyükleri, lonca ve esnaf temsilcileri, yabancı devlet elçileri ve büyük bir halk topluluğu önünde okunan Hatt-ı Hümayun Osmanlı İmparatorluğunun devlet ve toplum hayatında yeni bir dönemin başladığını ilan etti. Bu bakımdan Tanzimat Fermanı klasik dönem devlet anlayışına önem vermekle birlikte getirmiş olduğu yeni ve modern anlayışla devlete yeni bir kimlik kazandırmayı amaçlamıştır (Akın, 1999, s.15).

Osmanlı Devleti 19. yüzyılı reformlarla bir arayış içerisinde geçirmiştir. Geleneksel devlet kurumlarının yüzyılın şartları karşısında yetersiz kalması, artan ve değişen toplumsal ihtiyaçlar bu arayış ve reformlara kaynaklık etmiştir (Coşkun, Yıldırım, Şen, 2021, s.2). Amerikan bağımsızlık savaşı ve Fransız İhtilalinin getirmiş olduğu yeni dünya düzeni içerisinde şekillenen kapitalizm ve hukuk devleti gibi

oluşumlar, Osmanlı'ya uzaktı. Çok uluslu yapısı imparatorluğun tüm kurumlarında kendisini gösteriyordu. Özellikle yargı ve vergi sistemi imparatorluğun kuruluşundan 19. yüzyılın ortasına kadar etnik yapıya göre şekillenmişti. Kapitalizmin Osmanlı ülkesine girmesiyle tüccar ve zanaatkarların oluşturduğu geleneksel yapı olan loncalar rekabet edemez duruma geldi. Ticaret ve üretim, iç bölgelerden teknoloji ve ulaşımın da etkisiyle önemli liman şehirlerine kaymıştır. İşte Osmanlı belediyeçiliği bu yapı içerisinde ticaretin yön verdiği şehirlerde ortaya çıkıp gelişecektir. Tanzimat dönemi Osmanlı idarecileri daha önce yapılmaya çalışılan reform çalışmalarından farklı olarak reformların niteliğinin ve etki ettiği alanın sınırlarının genişletilmesinden yanadırlar. Bu Osmanlı Devleti ve tarihi açısından önemli bir dönüm noktası olmaktadır. Osmanlı Devleti'nde bu tarihe kadar söz konusu olmayan anayasa, meclis, seçimler ve siyasi partiler gibi kurum ve olgular ilk kez Osmanlı tarihinde yer edinme fırsatını yakalamış, bu bağlamda yerel yönetimler sisteminde de aşamalı bir modernizasyon süreci başlamıştır. Küresel ekonomik sisteme entegre olma çabasındaki Osmanlı Devleti'nde yerel yönetimlerin batılı belediyelerde olduğu gibi merkezi otoriteden bağımsız biçimde hareket edememesi, ticari liman şehirlerindeki batılı temsilciler tarafından şikâyet konusu olmuştur. Bu şikâyetler yerel yönetim konusunda devlet yetkililerini birtakım düzenlemeleri yapmaya sevk etmiştir (Düzenli, 2020, s.141).

19. yüzyıl Osmanlı şehirlerinde özellikle ticari alanda batılı devletlerle olan ilişkiler şehirlerin fiziki olarak değişimiyle birlikte ayrı bir bütçesi, görevlileri ve organları olan belediye yönetimi gibi kurumsallaşmalar batılılaşma döneminin başlangıcı olarak kabul edilen Tanzimat'tan sonra yönetim sistemimize dâhil olmuştur (Coşkun, Yıldırım, Şen, 2021, s.3).

1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra merkezi ve yerel yönetimde önemli gelişmeler olmuştur. 1826 yılında muhtesiplerin daha örgütlü çalışması ve bu kurumun merkezileşmesi adına İhtisap Eminliği Nizamnamesi feshedilerek İhtisap Nezareti kurulmuştur (Kavak, 2022, s.56).

II. Mahmud 1831'de bazı görevleri *şehreminlik* ile *mimarbaşılık* işlevlerini *Ebniye-i Hassa Müdürlüğü* adlı bir organizasyonda topladı. 1848'da *Nafia Nezareti*'nin kurulmasıyla (Atam, 2020, s.9) müdürlük buraya bağlanmıştır. Ayrıca, İhtisap Nezareti'nin sorumluluğundaki sokak onarım çalışmaları keşiflerin de artık Ebniye-i Hassa Müdürlüğü tarafından onaylanması gerekiyordu (Tekeli, 2021, s.529).

Geleneksel kurumların revizyonu ile yerel hizmetlerdeki sorunların giderilememesi, Tanzimat dönemi devlet adamlarını tamamen yeni bir idari yapı

oluşturma yoluna sevk etmiştir (Coşkun, Yıldırım, Şen, 2021, s.4). Böylece Tanzimatçı bürokratların yerel yönetim anlayışı ortaya çıkmıştır. Tanzimatçıların batı şehirlerine olan hayranlıklarının yanında, liman şehirlerindeki ticari hayatı ellerinde bulunduran azınlık tüccarların çıkarları için merkezi otoriteye olan baskılarının yanında Kırım Harbi'nin hareketliliği şehirdeki belediye hizmetleri konusunda eksikleri ortaya çıkarmıştır. Modern belediye organizasyonunun en önemli özelliği, idari ve mali özerklik ile hukuki bir kişiliğe sahip olmalarıdır. Yerel yönetim deyimi kurumsal, hukuki, bölgesel yapı, genel ve özel statülerle konulmuş yetki ile belirli bir mali özerkliğe sahip diğer otonomi anlatılmaktadır. Batıda modern yerel yönetimler, merkezi otoritenin tüm yetki ve gücüne rağmen onun karşısında bir konumda olmuşlardır. Diğer bir ifadeyle, devletin güçlenen erkine rağmen, tarihin akışıyla birlikte bir bölgenin veya şehrin mali-yönetsel alanda özerklik elde edip bunu güçlendirmesiyle yerel yönetim denen hukuki varlık ortaya çıkmıştır. (Aslantürk, 2018, s.142). 25 Temmuz 1855 (H. 10 Zilkade 1271) tarihinde yayımlanan Şehremaneti Nizamnamesi ile İstanbul ve ona bağlı yerlerde *Şehremaneti Teşkilatı* kurulmuştur. 1855 tarihli Şehremaneti Nizamnamesi Meclis-i Vala'da görüşülüp kesinleşmemiştir. Ancak *İrade-i Seniyye*'de atıf yapıldığı için burada yer verilmiştir.

Ayrıca *Takvim-i Vekayi*'de yayımlanan tebliğde şu ifadeler kullanılmıştır: *İstanbul'da Allah'ın kullarının işlerini kolaylaştırmak gayesiyle şehremaneti unvanıyla yeni bir memuriyet kurulmuş; Meclis-i Tanzimat buna yardımcı olmak üzere Şehir Meclisi adıyla bir heyetin teşekkülüne karar vermiş ve şehremini [belediye başkanı] olarak da eski Amasya Mutasarrıfı Salih Paşa bu göreve tayin olunmuştur.* Böylece kadiya ait olan beledî yetkiler Şehremaneti'nin kurulmasıyla bu kuruma bırakılmıştır. Şehremaneti, batı belediyeciliğinin acemi bir kopyası olarak Sultan Abdülmecid tarafından kurulan Osmanlı'daki ilk belediye teşkilatı olarak kayıtlara geçmiştir (Özgül, Kartal, 2019, s.62-63).

1855'te kurulan Şehremanetin başında Babıali'nin seçimi ve Padişah'ın tayiniyle belirlenen *Şehremini* vardır. Şehreminin yanında yine Babıali'nin seçimi ve Padişah'ın tayiniyle belirlenen üyelerden oluşan ve görevleri daha çok istişarî olan *Şehremaneti Meclisi* vardır. Bu meclis, meclise başkanlık edecek Şehremini, iki muavini ve 12 üye olmak üzere toplam 15 üyeden oluşmaktadır. Şehremaneti'nin yetkilerinin sınırlı oluşu, mali yetersizlikler ve merkezi otoriteden bağımsız hareket edememesi, şehrin geçirdiği dönüşüm sürecinde karşı karşıya kaldığı büyük sorunlara çözüm üretemediğini göstermektedir. (Üzmez, 2020, s.69).

Şehremaneti'nin sorunlar karşısında etkili bir mücadele edememesi, meclisi oluşturan esnaf ve ahalinin belediye konusunda bilgi birikiminin olmamasından kaynaklanmaktaydı. Bu sebeple 1856'da *İntizam-ı Şehir Komisyonu* kurulmuştur (Oktay, 2011, s.20-21). Komisyon, belediyeçilik konusunda bilgili olan Müslim ve gayrimüslim bilirkişilerden oluşturulmuş ve hükümetin belediyeçilik hususunda danışma organı vazifesini üstlenmiştir. Böylece 1858'de *Galata ve Beyoğlu'nda Altıncı Daire-i Belediye* ismiyle Paris usulünde bir sistem getirilmiştir. Bu Daire'nin reis ve üyeleri Babıali tarafından tayin edilmekteydi. Altıncı Daire, modern belediyeçilikte olduğu gibi temizlik, imar, teftiş gibi ana işlerden sorumlu tutulmuş ve uygulamada işletmeci belediyeçiliğin de ilk örneğini vermiştir. Zamanla büyüyen bu daire, ihtiyaca göre sayıları arttırılmıştır. 1868'de İstanbul'un bütününün on dört daireye ayrılması kararlaştırılmış ve Şehremaneti yeniden düzenlenmiştir (Birgül, 2019, s.56). Her dairenin başına onursal bir paye olarak emekli bir yüksek memur seçilmiştir. Fakat bu dairelerin çoğunda beledi meclisler kurulamadığı gibi personeli de tayin edilememiştir (Bozkurt, 2007, s.3).

Galata-Beyoğlu'nda semtin ekonomik ve kültürel durumu göz önünde tutularak batı belediyelerinin küçük bir örneği uygulanmak istenmiştir. Semt sakinlerinin batı tarzı beledi hizmetlerden anlayan kişilerden oluşması, uygulamadaki güçlüklerin aşılacağı kanaati hükümet tarafından tahmin edilmekteydi. 1858 yılında Altıncı Daire-i Belediye'sinin görevlerini çerçeveleyen bir nizamname oluşturulmuş ve merkeze bağlı olarak çalışmalarını sürdürmüştür (Batal, 2022, s.2657).

Altıncı Belediye Dairesi Nizamnamesi 19 maddeden oluşmaktadır. Nizamname Mukaddime (1-3'üncü maddeler) başlamaktadır. 4-7'nci maddelerinde belediye meclisinin oluşumu, 8-19 uncu maddelerinde ise belediye meclisinin görevleri düzenlenmiştir. Nizamnamenin ilk maddesinde İstanbul'un on dört belediye dairesine bölündüğü, Beyoğlu ve Galata'nın tayin olunan sınırlarıyla Altıncı Belediye Dairesi kabul edildiği belirtilmiştir (Özgül, Yıldırım, Şen, 2019, s.68-69).

Altıncı Belediye Dairesi, aynı Şehremaneti'nde olduğu gibi Müdür ve Daire Meclisi olmak üzere iki organ oluşturulmuştur. Daire Meclisi; müdür, 2 muavin, 7 asil üye, 4 müşavir üye ve 1 tercümanın katılımıyla 15 üyeden oluşmuştur. Üye seçilebilmek için daire sınırları içinde en az 100 bin kuruşluk emlakı bulunmak, 10 yıldır İstanbul'da ikamet etmek ve belediye konusunda bilgi sahibi olma şartları aranmıştır. Böylece meclis üyeliğine seçilebilmek için mülk temelli bir ayrıma gidilmiştir (Üzmez, 2020, s. 69).

1864 Vilayet Nizamnamesi ile İstanbul dışında taşrada da belediyelerin kurulmasına başlandığı görülmektedir. Bazı vilayetlerde belediye örgütlerine olan ihtiyaç artınca hükümet tarafında girişimlerde bulunularak Mithat Paşa'nın Tuna Vilayetindeki başarılı çalışmaları uygulamaya gidilmiştir. 1867 yılında önce *Vilayet Dâhilinde Olan ve Şehir ve Kasabalarda Teşkil Olunacak Daire-i Belediye Meclislerinin Suret-i Talimat* başlıklı dokuz bentlik talimatname ve *Daire-i Belediye Meclisinin Vezâif-i Umumiyesi Hakkında Talimat* başlıklı 25 Temmuz 1867 tarihli on altı bentlik talimatnameler yayınlanarak belediye örgütünün statü ve görevleri belirlenerek İzmir, Selanik, Erzurum, Tuna ve Bağdat gibi şehirlerde başlayan belediyeler için statü getirilmiştir (Çatal, 2020, s.28). 1871 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi ile de teyit edilen nizamname ile vilayet, sancak ve kaza merkezlerinde birer belediye teşkilatı kurulacaktı. Belediyenin, atanmış bir reis ve seçimle gelen üyelerden kurulu bir meclisi olacaktır. Ancak bu belediyeler birçok kazada kurulamamıştır (Ünal, 2011, s.244).

1876 Kanun-ı Esasi, İstanbul ve taşrada kurulacak olan belediyelerin, yapılan seçimlerle oluşan meclis tarafından yönetilmesi, meclisin yapısı ve görevlerini kanunla belirtilmesini öngörmektedir 1877 tarihli Dersaadet Belediye Kanunu Vilayet Belediye Kanunu'na ek olarak İstanbul'un giderek büyüyen dev sorunlarına çözüm bulabilmek amacıyla çıkarılmıştır. Osmanlı Parlamentosu'nun ilk kabul ettiği yasa olan Dersaadet Belediye Kanunu İstanbul'da eski belediye yapısını büyük ölçüde koruyarak Şehremaneti ve belediye daireleri şeklinde yapısı devam ettirildi. 1912 yılında çıkarılan "*Dersaadet Teşkilat-ı Belediyesi Hakkında Kanun-ı Muvakkat* ile belediye daireleri kaldırılarak yerlerine belediye şubeleri oluşturuldu. Şehremaneti yerine de belediye encümeni oluşturularak bu yapı 1930 tarihli Belediye Kanunu kabulüne kadar varlığını sürdürdü (Ünal, 2011, s.244).

1877 tarihli *Vilayalat Belediye Kanunu*, seçme ve seçilme hakları ve meclisin görev süresi gibi bazı konularda Dersaadet Belediye Kanunu'ndan farklı hükümler içermektedir ve daha az değişikliğe uğramıştır. Kanunun birinci maddesi, her şehir ve kasabada bir belediye meclisi kurulacağını öngörmektedir. Belediye meclisine üye olarak seçilebilmek için gerekli olan emlak vergisi miktarı, 250 kuruştan 100 kuruşa düşürülmektedir. Seçmen olabilmek için de yıllık 50 kuruş emlak vergisi ödemek gereklidir. Belediye meclisi yöre ve nüfusunun durumuna göre 6-12 kişiden oluşacak ve 4 yıl hizmet görecektir. Belediye başkanı, belediye meclis üyeleri arasından devletçe atanacaktır. Ancak bu hüküm, 1914 yılında değiştirilmiş, belediye başkanının, belediye

meclis üyeleri arasından atanması kuralı kaldırılmıştır. Bunun yerine kanunda ‘erbab-ı iktidardan bir zat’ın atanması kuralı getirilmiştir (Eryılmaz, 2002, s.13).

Vilâyât Belediye Kanunu’nun 3. maddesi belediyelerin görevlerini açıklamıştır. Anılan maddede belirtilen görevlerin tanımlama biçimi liste usulüne yakındır. Vilâyât Belediye Kanunu’nun belirtilen görevleri şunlardır:

- Binaların inşasının gözetimi,
- Yolların genişletilmesi ve düzenlenmesi, kaldırım ve lağımların düzenlenmesi,
- Giderleri ilgili kişilerden tahsil edilmek üzere umumi ve hususi su yerlerinin inşaat ve tamirâtı,
- (İşlemleri vakıf kuralları gereğince yürütölmek üzere) bütün sulara dair işler,
- Tehlikesi belediyece sabit olan binaların yıkımı ve tehlikenin uzaklaştırılması,
- Kamu (yönetim) binalarının (ebniye-i emiriye), inşaat ve tamirâtı (işinin) özel mevzuatına uygun olarak keşfi,
- Yolların genişletilmesi ve kamu yararı için istimlak yapma,
- Belediye yönetimine ait mülklerin ve akarın (gelirlerin) yönetimi, mübadelesi, taksimi ve satışı,
- Belediye idaresi aleyhine açılan davalarda savunma yapmak, belediyenin haklarının korunması için gerektiğinde ilgili kişilere dava açmak,
- Tezyin (çevre düzenlemesi) ve aydınlatma işleri,
- Temizlik hizmetleri,
- Emlak ve kazanç getiren mülklere ilişkin kayıt tutmak ve harita düzenlemek,
- Mevcut nüfusa ilişkin yazılı kayıt tutmak ve doğum ve ölüm kayıtlarını işlemek,
- İskelelerin düzenlenmesi ve genişletilmesi,
- Toplumsal ihtiyaçlar için meydan oluşturma ve mevcut meydanlar ile halka açık bahçelerin (parkların) korunması,
- Toplumsal ihtiyaçlar için ulaşımın kolaylaştırılması,
- Pazar yerlerinin oluşturulması ve bakımı,
- Belediye sınırları içinde bulunan kira, binek ve yük arabalarının ücretlerinin belirlenmesi,

- Araba ve yük araçlarının bakımlı ve düzenli olmalarını sağlamak ve bunlar için durma yeri (garaj) belirlemek,
- Halka açık olan yerlerde (lokanta, tiyatro, seyir yerleri vb.) nezaret etmek,
- Sahili olan yerlerde deniz hamamları yaparak, halkın açıktan suya girmesine engel olmak,
- Sahili olan yerlerde kayıkların sağlamlığının ve kayıkçıların denetlenmesi,
- Tartı ve ölçü aletlerinin ayarının korunması,
- Ekmeğin (nan-ı azizinin) fiyatının, ağırlığının, pişkin ve temiz olmasının ve unun bozuk olmamasının kontrolü,
- Fırınlardan ve fırın işçilerinin temizliklerinin ve hijyenin (taharetin) kontrolü,
- Et satışının kontrolü ve mezbahane inşası, yerleşim yerleri içinde hayvan kesiminin engellenmesi,
- Sağlığa aykırı olan yiyeceklerin satışının engellenmesi
- Uygun yerlerde helaların yapımı ve toplumsal sağlığın korunması,
- Amâ, dilsiz, yetim ve mahrum çocukların terbiyesi ve fakir ihtiyaç sahibi kişiler ile çalışma gücü olmayanlar için hastahane gurebahane, ıslahane ve sanayi mektepleri oluşturmak ve mevcutları iyi bir biçimde yönetmek,
- Memurların tayini ve tebdili,
- Kimsesi olmayan cenazelerin defin işlemleri,
- Oyun yerlerinde genel ahlaka aykırı hallerin vukua gelmemesini engellemek,
- Belediye gelirlerini tahsil edip, bunları belediyenin ihtiyacı (görevleri) doğrultusunda kullanmak,
- İhtikar (stokçuluğun) önlenmesi,
- Esnaf ile ilgili işler, (Coşkun, Yıldırım, Şen, 2021, s.8-10).

Osmanlı belediyciliği, batıdaki belediyelerin özerklik anlayışından çok imar işlerini yürüten bir kurumlaşma olarak düşünülmüş ve uygulanmıştır. Merkezîyetçi bir anlayışın olduğu devlette bu belediyeler, şehir hizmetlerinin yürütülmesinden başka görevi bulunmayan bir kurum olmaktan öteye geçememişlerdir (Ünal, 2011, s.244). Bu durumda belediye reisleri hükümetin birer memurları konumundadır.

BÖLÜM II

ŞARKÖY KAZASI

2.1. Kazanın İdari Yapısı

Osmanlı Devleti'nin idari yapısı Tanzimat'a kadar beylerbeyliği ve eyalet şeklinde kurulmuşken, bu yapı 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren 1864 Nizamnamesi 'ne göre, eyaletlerin adı vilayete dönüştürülmüş; mülki düzen yeniden biçimlendirilerek hiyerarşik yapı, vilayet, liva, kaza, karye biçimine getirilmiştir (Önen, Reyhan, 2011, s.16).

Şarköy'ün Osmanlı Devleti idari yapısı içerisindeki durumu, 1865 yılında Edirne Vilayeti, Gelibolu Sancağına bağlı kaza olarak tespit edilmiştir (Sezen, 2006, s.464). 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında yaşanan toprak kayıpları idari yapıda değişikliklere sebep olmuştur. Vilayetin iki büyük sancağı olan Filibe ve İslimye bölgesi elden çıkmıştı. Vilayetin idari taksimatı artık Edirne Sancağı dışında Tekfurdağı ve Gelibolu Sancaklarından oluşuyordu. 1879 yılında idari taksimatta Tekfurdağı Sancağı Çorlu, Malkara, Hayrabolu, Vize, Lüleburgaz, Midye ve Ereğli gibi kaza ve bölgeler ile Tırnovacık Nahiyesini içine almaktaydı. Gelibolu Sancağı ise Keşan, Gümülcine, Şarköy, İnöz gibi kazalar ve İpsala, Ganoz ve Evreşe Nahiyelerinden meydana geliyordu (Erçin, 2021, s.69).

Şarköy Kazası Evreşe ve Ovamüsteceb isimli iki nahiyeden oluşmaktadır. 1888 senesinde Evreşe nahiyesinin Gelibolu kazasına bağlanmasıyla birlikte kaza dâhilinde sadece Ovamüsteceb nahiyesi kalmıştır. Kazada o tarihten itibaren 16 Müslüman ve 11 Hıristiyan köyü yer almaktadır. Kaza dâhilinde 624 hane bulunmaktadır. Halkın ibadetlerini yerine getirebilmek için 7 camii ve 20 kilise vardır. Kazada öne çıkan diğer mimari yapılar; 6 han, 2 hamam, 2 değirmen, 2 fabrika ve bir hükümet konağı, karantina, telgrafhane, rüsumat dairesi şeklindedir (Aydoğan, 2022, s. 22).

Edirne Vilayeti yönetiminin Gelibolu Sancağının idari taksimatı hakkında birtakım çalışmaları bulunuyordu. Bu noktada Şarköy Kazasının nahiyeye dönüştürülmesi, buradaki köylerden bazılarının Mürefte Kazasına ilhaki ve Gelibolu ile Keşan'dan alınacak bazı köylerle Evreşe Nahiyesinin büyütülerek kazaya dönüştürülmesi hedefleniyordu. Fakat 1889'daki taksimatta bunun gerçekleştirmediği görülmektedir. (Erçin, 2021, s.71).

2.2. Demografik Yapısı

Osmanlı Devleti'ne yapılan ilk resmi nüfus sayımı olan 1831 yılında Şarköy Kazasının nüfusu, 962 Müslüman, 7.752 reaya olmak üzere toplam 8.714'tür (Karpat, 2010, s.225). Şarköy'ün sadece erkek nüfusunun verildiği 1874 tarihli salnamede 2.100 Müslüman, 13.510 gayrimüslim olmak üzere toplam 15.731 (121 fazla belirtilmiştir) olarak belirtilmiştir (Edirne Vilayet Salnamesi,1874, s.123) ¹. 1892 salnamesinde 2.936 İslam, 11.887 Rum, Ermeni ve Yahudi toplam 14.828 (5 fazla belirtilmiştir.) olarak belirtilmiştir (EVS 1892, s.381). 1900 tarihli salnamede nüfus bilgileri biraz daha ayrıntılı şekilde verilerek, dini inanç dışında nüfus verileri yerli, yabancı ve erkek ve kadın olmak üzere kategorilere ayrılmıştır. Yerli İslam erkek sayısı 1.370, kadın sayısı 1.213 olmak üzere toplam 2.585'tir. Yabancı İslam nüfusu 53 erkek, 27 kadın olmak üzere toplamda 60'tır. Yerli Rum nüfusu 5.495 erkek, 5.314 kadın olmak üzere toplam sayı 10.809'dur. Yabancı Rum sayısı ise 58 erkek, 16 kadın toplamda 74'tür. 4 yabancı Yahudi erkek, 4 yerli ecnebi erkek ve 4 yerli ecnebi olmak üzere toplam nüfus 13.558'dir (EVS,1900, s.260). 1902 tarihli salnamede Şarköy'ün nüfus bilgisi 3.055 İslam, 12175 Rum, Kusur-ı Ermeni ve Yahudi olmak üzere toplamda 15.235 (5 eksik belirtilmiştir) olduğu belirtilmiştir (EVS, 1902, s.1095).

1907 yılında Edirne Vilayetine bağlı sancaklardaki kazalarda mevcut ekili arazinin büyüklüğü ve nüfus bilgilerine göre Şarköy kazasında 7.855 erkek, 7.476 kadın olmak üzere toplam nüfus 1.5331 ve hububat ekimi yapılan arazi miktarı da 43.500 dönüm olarak belirtilmiştir (Evcil, 2019, s.447).

1912 yılında Gelibolu ve Tekfurdağı'nda meydana gelen deprem Şarköy'ü de etkilemiş ve deprem sebebiyle zarar görenlerin sayısı Londra Sefaretinin Londra Belediyesi'ne göndermiş olduğu raporda 183 olarak belirtilmiştir (Hançer, 2023, s.192). Aşağıdaki tablo 2'de de belirtildiği üzere bu raporda ayrıca Şarköy Kazasının nüfusu da verilmiştir. Buna göre 1912 yılında Şarköy kazasının nüfusu 15.315 kişidir.

Tablo 1.

Londra Sefareti Tarafından Londra Belediyesine Gönderilen Deprem Zararları

¹ Bundan sonra Edirne Vilayet Salnamesine yapılacak atıflarda EVS şeklinde kısaltma kullanılacaktır.

Yer İsimleri	Gelibolu Kazası	Mürefte Kazası	Şarköy Kazası	Eceabat Kazası	Tekfurdığı Kazası	Malkara Kazası	Hayrabolu Kazası	Çorlu Kazası	Toplam
Nüfus	31.030	23.605	15.315	9.076		22.362	5.230		106.618
Ölü Sayısı	31	774	183	5	107	13	2		1.115

Kaynak: Hañçer, 2023, s.192.

1914 yılına ait verilerde Şarköy kazasının depremden iki yıl sonraki nüfusu 16.613'tür. Bunların 5.604 Müslüman, 11.009 Rum'dur (Karpat, 2010, s.358).

2.3. Şarköy Belediyesi'nin Kurulması

Osmanlı taşra şehirlerinde modern belediye örgütlenmesi 1864 Vilayet Nizamnamesi ile başlamıştır. Nizamnameye göre liva ve kaza merkezlerinde seçilmiş üyelerden kurulu belediye meclisleri bulunacaktır. Taşrada ilk belediyeler, kapitalizme geçişin başladığı yerlerde görülmüştür. Tuna Vilayeti ve şehirleri, Bağdat ve liman şehirleri kapitalizmin etkisiyle Osmanlı belediyeciliğinde öncü olmuşlardır (Ortaylı, 2008, s.438).

1871 Nizamnamenin yedinci faslı ile 1867 tarihli talimatlara açıklık getirilmekle birlikte belediyenin görevleri, belediye meclisine seçilebilmek için gerekli şartlar, belediyenin gelir ve gider kalemleri daha ayrıntılı olarak belirlenmiştir. 23 Aralık 1876 tarihinde açılan *Meclis-i Mebusan*'ın ilk görevi, vilayetlerdeki belediye teşkilatını yeniden düzenleyecek bir kanun çıkarmak olmuştur. 5 Ekim 1877 tarihinde uygulamaya sokulan *Vilayet Belediye Kanunu*, bazı maddelerde değişiklikler yapan ek düzenlemelerle takviye edilerek 1930 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (Çatal, 2020, s.28).

1877 Vilayet Belediye Kanunu'na göre belediye organı belediye reisi ve belediye meclisinden oluşmaktadır. Nüfusun büyüklüğüne göre, dört sene için 6-12 kişilik bir belediye meclisi seçilir. Üyelerinin yarısı iki senede bir kura ile değiştirilir. Reis ise bu üyelerin arasından hükümet tarafından seçilip tayin edilir. Meclisin tabip, baytar, mühendis gibi müşavir üyeleri de vardır. Belediye meclis üyeleri 25 yaşını geçmiş, Osmanlı tebaasından olan, senede en az 50 kuruş emlak vergisi veren kimselerden seçilir. Kanunda imarı düzenleme, teftiş, emlak tahriri, nüfus sayımı, belediye kaynaklarını yönetme, temizlik, aydınlatma, pazar yerlerinin kontrolü, hijyen

tedbirleri ile mezbahane, okul açmak, itfaiye görevi ve belediyenin gelirlerini tahsil etmek gibi görevler belediyelere verilmektedir. (Ortaylı, 2008, s.440). Ayrıca halka açık lokanta, tiyatro kahve vb. yerlerin denetimi, şehir içi ulaşım araçlarının denetimi ve tarifelerinin belirlenmesi ve genel olarak esnafın denetimi emlak kayıtları, nüfus kaydı, doğum ve ölüm işlemleri, fakir ve muhtaç olanlar için sosyal kurumlar oluşturulması belediyelere yüklenen başlıca görevlerdi. Vilayet Belediye Kanunu belediyelere mali kaynak ve teşkilat yapılanması konusunda yetki verirken taşra belediyelerine aynı zamanda tüzel bir kişilik kazandırmıştır. İstanbul için çıkarılan kanundan farklı olarak, belediye tarafından takibi yapılacak kabahat ve cezalarla ilgili ayrıntılı düzenlemelere de yer verildi (Aslantürk, 2018, s.146).

Osmanlı Devleti'nde belediye örgütlenmesinin hukuksal alt yapısı bu çalışmalarla oluşturulurken, Şarköy Belediyesi'nin kuruluşu hakkında kesin bir bilgiye sahip olunamamışsa da 1871 yılında yayınlanan Edirne Vilayeti Salnamesinde de Şarköy Belediye Meclisi hakkında bilgiler mevcuttur. 1871 yılında Şarköy Belediye Meclisi reis, Hafız Ahmed Efendi azalar Hafız Hüseyin Efendi, Atıf Bey, Süleyman Bey, İstirati Ağa ve Penayot Ağa adlı kişilerden oluşmaktadır (EVS, 1871, s.92).

1900 tarihli salnamede belediye meclisi reis Zharo Efendi, kâtip Mümtaz Efendi, tabip Konyari Parlos Efendi ve azalar, Refi Efendi, Mustafa Bey, Diyomidi Efendi, Dimitri Efendi, Yoraki Bobar Efendi adlı kişilerden olmaktadır. Bu tarihte belediye meclisinde bir de tabibin görev aldığı belirtilmiştir (EVS, 1900, s.245).

2.4. Şarköy Belediyesi'nin Bütçesi

Yerel hizmetlerin sunulması noktasında belediye örgütlerinin mali kaynakları en önemli mesele olmuştur. Yapılacak hizmetlerin eldeki gelire endeksli olduğu bu alanda hizmet sağlayıcı kurum olan belediyeler, dönem içerisinde yapacakları çalışmalarını elindeki mali kaynakları göz önünde bulundurarak planlamak zorundadır.

Belediyenin bütçesi, 1877 Nizamnamesinin 41. maddesine göre Şarköy Belediyesi tarafından 1919 yılı muvazene cetveli üç sayfa gelir ve üç sayfa gider olarak hazırlanmıştır. Belediyenin gelirleri 12 fasıl, 28 kalemden oluşmakta ve toplam geliri 80.333 kuruş olarak tahmin edilmektedir. Giderleri ise 13 fasıl, 26 kalemden oluşmakta ve toplam 95.837 kuruş olarak tahmin edilmektedir. Belediyenin kanunlar çerçevesinde haktan topladığı vergiler açıklandıktan sonra bütçedeki giderlere değinilerek rakamlarla tahmini bir 1919 yılı bütçesi açıklanmaya çalışılacaktır.

2.5. Belediye Gelirleri

Belediyelerin gelir kaynaklarından olan ve belediye sınırları içerisinde yapılacak olan her türlü yasal işlemlerin karşılığı olarak belediyelere ödenmesi gerekli görülen vergilerin oran ve miktarları, muhtelif yıllarda hazırlanan kanunlar, tüzükler ve vilayetlere gönderilen hususi evraklarla sistematik bir yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu maksatla 9 Nisan 1912 tarihli İstanbul şehrinin Rüsüm-1 Belediyesi Hakkında Kanun-ı Muvakkat, 11 Mart 1915 tarihinde yayınlanan Rüsüm-1 Belediye Kanunu çıkarılmıştır (Çatal, 2020, s.92).

Şarköy Belediyesi'nin de 1919 yılı bütçesinin temel dayanak noktası 11 Mart 1912 tarihli Rüsüm-1 Belediye Kanunu olmuştur. Bütçenin büyük bir kısmı bu kanunun çeşitli maddelerine dayanılarak tahsil edilen vergilere göre hazırlanmıştır.

2.5.1. Temizlik Vergisi

Rüsüm-1 Belediye Kanunu 1. maddesinde, “*şehir merkezinde yaşayanlardan temizlik ve aydınlatma vergileri, emlak vergisi olarak tahsil edilen ev, han ve dükkanlardan alınan vergilere ek olarak belediyece tahsil edilir. Bu vergi, İstanbul’da %25, taşradaki belediyelerde ise %30 oranında tahsil edilmektedir*” şeklinde açıklanmıştır (Seyitdanlıoğlu, 2010, s.159). İstanbul ve taşradaki vergi oranlarındaki farklılığın Dersaadet’in diğer taşra şehirlerine göre daha kalabalık ve ekonomik olarak daha gelişmiş olması söylenebilir.

Temizlik işleri belediye dairelerinin ilk dönemlerinden itibaren sorumlu olduğu önemli bir hizmet alanıydı. Tanzifat resmi, belediyelerin o gün için gerçekleştirdiği çöplerin toplanması ve yolların süpürülmesi gibi hizmetler karşılığı hizmetin verildiği sokakta bulunan ikametgâh ve ticarethanelerden alınırdı (Oktay, 2011, s.232-233). Bu vergiler taşrada belediye meclisleri tarafından %25 oranında arttırılabilirdi. Belediye kendisine ait menkullerden vergi aldığı gibi ayrıca vakıf menkullerinden de bu vergileri tahsil edebilirdi. Şarköy Belediyesin 1919 yılında kaza sınırları içerisinde sokakların temizliği için temizlik işçisi çalıştırmıştır. Belediye temizlik hizmeti yaptığı sokak ve meydanlarda ikamet eden sakinlerden ve esnaftan bu hizmet karşılığında vergi almıştır. Ayrıca vergisini yüksek ödeyenlerin ikamet ettiği sokakların temizlik ile birlikte aydınlatmasını sağlamıştır. Şarköy Belediyesi temizlik vergisi adı altında 2.400 kuruş gelir elde etmiştir (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.5.2. Ebniye ve Ruhsatiye Gelirleri

Şarköy Belediyesi 1919 yılında kaza sınırları içerisinde yeniden yapılan veya tadilat suretiyle inşaat yaptıranlardan Rüsüm-ı Belediye Kanunu'nun 2. maddesine göre harç ve vergi tahsil etmiştir. Rüsüm-ı Belediye Kanunu'nun 2. maddesinde, “*yapılacak binanın ve müştemilâtının arsanın kıymet takrirî üzerinden metrekaresine göre inşaat izni alınır. Bu izin her kat için bir defaya mahsus ayrı ayrı alınır ve mevcut binalara yapılan ek yapılar için de uygulanmaktadır*” (Seyitdanlıoğlu, 2010, s.160). Şehirde yapılacak her türlü inşaat işlerinde belediyeler kıymet takrirî üzerinden metrekaresine göre inşaat sahiplerinden vergi ve harç tahsil etmektedir. Şarköy Belediyesi ruhsat işlerinden 1919 yılında 1.000 kuruş gelir elde etmiştir (BOA, DH. UMVM, 160/44).

Şehirlerin daha düzenli bir hale getirilmesi, cadde ve sokakların tertibi ile binaların yapımına dair ilk olarak 20 Ekim 1863 tarihinde *Turuk ve Ebniye Nizamnamesi* yayınlanmıştır (Çatal, 2020, s.112). Nizamnamenin 7. maddesinde, “*alınacak veya satılacak yerlerin kıymet takririnin belirlenmesi için hükümet tarafından ve mülk sahibinin tayin ettiği iki kişinin aralarında anlaşmaları halinde verilen karara tarafların uyacağı; fakat tayin edilen bu kişiler arasında bir anlaşma sağlanmadığı takdirde Dersaadet'te Ticaret Nezareti tarafından vali, mutasarrıf veya kaymakam tayin edilerek anlaşma sağlanacaktır*” (Seyitdanlıoğlu, 2010, s.140). Yine Nizamnamenin 5. maddesi “*ahkâmı henüz istikamet haritası yapılmamış olan sokaklar hakkında cârî olub bir tarikîn istikamet üzerine haritası kat'iyen kararlaştırıldığında o keyfiyeti mealen tarik-i mezkûrun başına bir levha-i istikamet t'alik (asılacak) ve ol tarikîn boyunda inşâ veyahûd tecdîd olunacak (yenilenecek) ebniye harita-yı mezkûre mucibince (gereğince) yapılacaktır*” (Seyitdanlıoğlu, 2010, s.139). Şarköy Belediyesi önceden yapılmış olan şehir planları gereğince yapılacak sokak çalışmalarında yolların geçeceği istikamet belirlenmiştir. Sokak, meydan ve kaldırım çalışmaları, kanunda verilen standart ölçülerde yapılmıştır. Plan dahilinde sokaklar açılarak yeni yerleşim yerleri ile şehrin gelişimi sağlanmak istenmiştir. Yapılan bu çalışmalarda yolların istikameti üzerinde ikamet eden bina ve arazi sahipleri ile Şarköy Belediyesi arasında ihtilafın yaşandığı tahmin edilmektedir. Bu durumu çözmek için mülk sahiplerinin talepleri üzerine Ticaret Nezareti tarafından görevlendirilen kişilerin yapacakları çalışmaların masrafları için kanunda belirtildiği gibi belediye arazi sahiplerinden belli miktarda vergi almıştır. Aşağıdaki tablo 'de de görüldüğü üzere Şarköy Belediyesi 1919 yılında bina ve arazi

sahiplerinden bu anlaşmazlığın çözümü için toplamda 500 kuruşluk bir vergi tahsil etmiştir (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.5.3. Temettü Vergisi

Temettü kâr etmek, fayda görmek anlamına gelmektedir. Bu vergi herkesin kazancına uygun olarak devlete ödediği bir vergi türüdür. Temettü vergisinin geçmişi Sultan II. Mahmut tarafından 1825 tarihinde ihdas edilen ihtisab resmine uzanmaktadır. İhtisab resmi bilumum üretim, tüketim, altın, gümüş, mücevher, dokuma ve tahıl gibi çok çeşitli maddelerden alınan resimlerden ibarettir (Şahin, 2013, s.52).

Temettü vergisi 1858 yılında başlayan tahrir çalışmaları sonucunda emlak ve akar vergisiyle aynı dönemde alınmaya başlanmış bir tür gelir (kazanç) vergisidir (Akkuş, 2011, s.305). Temettü vergisinin tahsilinde uygulanan ilkel yöntemler vergi tahsilatını zorlaştırmaktaydı. Şöyle ki, vergi memurları her yıl nüfus kaydı üzerine yoklama yaparak sanat ve ticaretle meşgul olanları nüfus defterine ve ona binaen tarh ettikleri temettü vergisini de emlak ve hulasa defterine kaydetmekteydiler. Bu durumda nüfus defterine kayıtlı olmayan kişilerin temettü vergileri ise yabancı (o mahalde oturmayan geçici sakinlerin) temettü vergisi adıyla kayıt haricinde bırakılarak her yıl rast gelinen kişilerden birer miktar akçe tahsiliyle yetinilmekteydi. Halbuki emlak vergisi sokak ve çarşılarda bulunan hane ve mağazalara numara verilmek suretiyle tarh ediliyordu (Akkuş, 2011, s.313-314).

Temettü Vergisi, tüccar ve esnafın yıllık kazancı üzerinden merkezi yönetimce tahsil edilirdi. 1907 yılında Temettü Vergisi Nizamnamesi çıkarılarak esnaftan alınan temettü vergisinin İstanbul'u kapsayacak şekilde genişletilmesi sonucu belediyelerin esnaf tezkiresinden vergi alma uygulaması son buldu. Söz konusu düzenleme ile Şehremaneti önemli gelir kaynaklarından birini kaybetmiş oldu. 1912 yılına gelindiğinde yürürlüğe giren İstanbul Şehrinin Rüsûm-ı Belediyesi Hakkında Kanûn-ı Muvakkat ile hazine tarafından temettü vergisi gelirlerinden İstanbul'da belediyelere pay verilmesine imkân tanındı. Bu çerçevede temettü vergisine %10 oranında muazzam (ek) vergi konularak, bu miktarı hazine tarafından belediyelere aktarılması yöntemi kabul edildi. 1913'te çıkarılan Temettü Vergisi Hakkında Kanun-ı Muvakkat vergi konusunda ayrıntılı bilgiler vermekle birlikte İstanbul'daki uygulama konusunda bir değişiklik yapılmamıştır. 1915 yılına gelindiğinde yürürlüğe giren Rüsûm-ı Belediye Kanunu, İstanbul'da uygulanan temettü vergisinden belediyelere pay verilmesi

uygulamasını, taşıyıcı da kapsayacak şekilde genişletti (Oktay, 2011, s.223-226). Kanuna göre, esnaftan kira ve gelir vergisi üzerinden vergi alınması öngörülüyordu. (Şahin, 2013, s.224). 11 Mart 1915 tarihinde kabul edilen Rüşum-ı Belediye Kanunu'nun 7. maddesinde, “*esnafın yıllık gelir vergisine ek olarak %10 vergi belediye tahsil eder*” (Seyitdanlıoğlu, 2010, s.161). Osmanlı Devleti, genel vergi sistemi içerisinde tahsil ettiği gelir vergisinden zaman içerisinde merkezi bütçe dışında belediyelere de pay vermiştir. Şarköy Belediyesi de kanunda belirtildiği üzere yetki sınırları içerisinde bulunan her esnaftan gelir vergisine ek olarak yüzde on oranında vergi toplamıştır. Şarköy Belediyesi'nin esnaftan 1919 yılında 1.700 kuruş temettü vergisi tahsil etmiştir (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.5.4. Eğlence Yerlerinden Alınan Ruhsatiye Vergileri

Bu kısımda, eğlence sektörüne yönelik olarak uygulanan ruhsatiye vergilerine ilişkin düzenlemeler ele alınmıştır. Özellikle yerel idarelerin gelir kaynakları arasında yer alan bu tür vergiler, hem kamusal denetim mekanizmasının bir parçası olarak işlev görmektedir hem de ilgili işletmelerin faaliyet izinleri ile doğrudan ilişkilendirilmektedir. Şehremanet'nin kurulduğu zamanlarda eğlence yerlerinin ruhsat ve vergi tahsilatı Zaptiye Nezareti'nce yapılmaktaydı. 1857'de Beyoğlu ve Galata civarındaki eğlence yerlerinden alınan ruhsat ve vergi tahsilatı Altıncı Daire'ye bırakıldı (Oktay, 2011, s.239). 11 Mart 1915 Rüşum-ı Belediye Kanunu'nun 4. maddesinde Eğlence Resmi ayrıntılı olarak düzenlenerek iki farklı şekilde tahsil edileceği belirtilmiştir. Buna göre eğlence mekanının ilk faaliyete geçerken aldığı ruhsat karşılığı ödediği harç, ikincisi ise yıllık alınan vergiydi. Eğlence yerlerinden alınan verginin tahsil edilmesi 1922 yılına kadar bu şekilde yapılmıştır (Oktay 2011, s.240-241). Gazino ve meyhane işletmelerinden alınan vergiler ile çalgı faaliyetlerine yönelik tahakkuk eden vergiler, alt başlıklar hâlinde değerlendirilmiş; her bir vergi türünün yasal dayanakları ve uygulama alanları, sistematik bir çerçevede incelenmiştir. Bu vergilerin belediye maliyesine katkısı kadar, sosyo-kültürel yansımaları da dolaylı biçimde analiz edilmiştir.

2.5.4.1. Gazino ve Meyhane Vergisi

11 Mart 1915 tarihli Rüşum-ı Belediye Kanunu 3. maddesi, “*alkollü içkilerin satıldığı gazino, birahane ve meyhane gibi eğlence yerlerinin işletme sahipleri yıllık kiralarının %5 oranında vergiyi belediyeye vergi olarak öder*” (Seyitdanlıoğlu, 2010, s.

160). Kanuna göre alkollü içki satan gazino ve meyhane gibi işletmelerin belediyeden işletme ruhsatı alması zorunludur. Şarköy Belediyesi de şehirdeki bu gibi eğlence yerlerinden 1919 yılında 300 kuruş vergi geliri elde etmiştir (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.5.4.2. Çalgı Vergisi

11 Mart 1915 tarihli Rüşum-ı Belediye Kanunu'nun 4. maddesinde *“karagöz, hokkabaz, tiyatro, at canbazı, orta oyunu, esketing (kayak), lunapark, sinema ve sa'ir gibi l'ubiyyâthânelerle (eğlence yerleri) kulüb ve kulüb şeklinde gazinolar ve bunlara merbut (bağlı) oteller ve bu kabilden müessesat-ı istihmâmiyye (hamamlar), konser, balo, pehlivan müsabakası ve ale'l-umûm yarışlar ve bunlara müteallik baht ve tal'i oyunları ve panorama, bar ve kafeşantan, ince saz, muzıka ve sa'ir eğlence mahallerinin te'sîs ve küşâdı (açılması) için belediyeden ruhsat alması mecburidir. Buralardan alınacak ruhsat harcı, işlemlerin günlük, haftalık veya senelik işletme sürelerinin yanında buldukları yerin kıymet değeri ile bu mekanların müşteri durumuna göre belediye tarafından belirleneceği”* ifade edilmiştir. (Seyitdanlıoğlu, 2010, s.160-161). Kanuna göre, kafe, kulüp, gazino, otel, balo, ince saz, pehlivan oyunları gibi organizasyon ve işletmelerin belediyeden ruhsat alması zorunludur. Şarköy Belediyesi bu tür eğlence işletmelerden ruhsat harcı olarak 500 kuruş tahsil etmiştir (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.5.5. Müzayede ve Dellaliye Gelirleri

Rüşum-ı Belediye Kanunu'nun 8. maddesinde *“şehirde veya her nerede olursa olsun aleni müzayede ile satılan her türlü eşyadan yüzde iki buçuk belediye vergi alır. Bu vergi müşteriye ait olur ve müzayedede görevli memur tarafından tahsil edilir. Ayrıca belediyeden izin almadan her nerede olursa olsun müzayede yapılması yasaktır. Perakende satılan eşyalar bu vergiden muaftır. Bu vergi miktarı taşrada belediye meclislerince belirlenir. Dava veya icra dairelerince düzenlenecek müzayedelerde alınacak dellaliye rüşumu belediyelere aittir. Bu dellalar belediye tarafından tayin edileceği”* açıkça belirtilmiştir (Seyitdanlıoğlu, 2010, s.161-162). Şarköy Belediyesi kaza içerisinde yapılmış olan müzayede usulü her türlü satıştan 1919 yılında 150 kuruş vergi tahsil etmiştir. Yine Şarköy Belediyesi Rüşum-ı Belediye Kanunu'nun 8.

maddesine göre dava ve icra yoluyla yapılan satışlarından 1919 yılında 730 kuruş gelir elde etmiştir (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.5.6. Hayvanlar Üzerinden Alınan Vergiler

Şarköy Belediyesi kanunlar çerçevesinde şehir dahilinde hayvanların kesiminden, alım-satımına, hayvan avlama ve av amaçlı beslenen hayvanlardan sahipsiz hayvanlara kadar birçok kalemden 1919 yılı içerisinde bazı vergiler tahsil etmek suretiyle belediyeye gelir sağlamıştır.

2.5.6.1. Hayvan Alım-Satım Vergisi

Rüsum-ı Belediye Kanunu'nun 11. maddesinde “*deve ve manda, bargir ve merkep ve katır ile sığır cinsinden hayvanların toplu olarak Pazar yerlerinde alım ve satımından yüzde iki buçuk vergi alınır. Bu alım satım şehir sınırları içerisinde her nerede olursa olsun bu vergiye tabidir*” denilmektedir (Seyitdanlıoğlu, 2010, s.162). Şarköy Belediyesi şehirde hayvancılık faaliyetlerini yapan tüccarların hayvan alım-satımından kanunda belirtilen oranda vergi almıştır. 1919 yılında Şarköy Belediyesi hayvan alım-satım ve pazar yeri kirasından 1.020 kuruş vergi tahsil etmiştir (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.5.6.2. Hususi Av Köpekleri Vergisi

11 Mart 1915 tarihli Rüsum-ı Belediye Kanunu'nun 18. maddesinde “*av köpekleri ile evde bakmak amacıyla beslenen her bir köpek için yirmi beş kuruş vergi alınır. Bu vergi taşralarda duruma göre belediye meclisince tatbik edilir*” şeklinde ifade edilmiştir (Seyitdanlıoğlu, 2010, s.164). Kanunda belirttiği üzere kişisel av merakı için veya süs köpeği olarak beslenen hayvanlardan belediyelere vergi tahsil etme yetkisi verilmiştir. Şarköy Belediyesi de kaza sınırları içerisinde bulunan bu tür hayvan sahiplerinden 1919 yılında 100 kuruş vergi almıştır.

Her ne kadar varidat cetvelinde Rüsûm-ı Belediye Kanunu'nun 18. maddesine dayanılarak vergi tahsili yapıldığı belirtilse de verginin kaynağı olarak kiralanan binek arabası (at arabası, fayton), otomobil, kamyon, motosiklet ve bisikletlerden alınan vergiler şeklinde Rüsum-ı Belediye Kanunu'nun 13. maddesinde açıkça belirtilmiştir. Buna göre, çift hayvanlı binek arabalardan aylık 20, tek hayvanlı binek arabalarından

12, manda ve öküz arabalarından 10, çift hayvanlı yük arabalarından 10, tek hayvanlı yük arabalarından 8, yük ve binek hayvanlarından 5 ve eşek arabalarından 2,5 kuruş vergi alınacağı belirtilmiştir. Arabalardan alınacak vergi oranı arabalardaki hayvan sayısına göre belirlenmiştir (Seyitdanlıoğlu, 2011, s.163).

Bunun yanında motorlu araçların vergi oranı belirlenirken de aracın beygir gücü dikkate alınmıştır. Buna göre, motoru 12 beygire kadar olan otomobillerden aylık 50, 12'den 20'ye kadar olanlardan 100, 20'den fazla olanlarla kamyonlardan ise 15 kuruş vergi alınacaktır. Hususi araba ve otomobillerle binek hayvanları ve ticarethanelerle her türlü şirkete mahsus nakliye araçları vergiye tabi tutulmuştur. Bunların dışında motosikletlerden aylık 10, bisikletlerden 5 kuruş alınır. Bu rüsum belediyelerce üç ve altı aylık veya senelik olarak tahsil olunabilmektedir (Çatal, 2020, s.108-109). Ayrıca Şarköy Kazası'nın Marmara Denizi kıyısında olması sebebiyle Rüsum-ı Belediye Kanununun 13. Maddesinde "*şehrin sınırları içerisindeki limanlar ve göl ve nehirlerinde ticari işletme halindeki istimbot, motorbot, mavna, salapurya, duba gibi deniz araçları ile hususi sandal ve kayıklardan belediye meclisi tarafından belirlenecek tarife üzerinden vergi alınır*" (Seyitdanlıoğlu, 2010, s.163) şeklinde açıklaması yapılan kanuna göre Şarköy Belediyesi kazada ulaşım aracı olarak kullanılan her türlü vasıttan ister hayvan ile çekilenleri, isterse de motorlu taşıtlardan olsun, ister ise de deniz üzerinde yolcu ve yük taşıyan hususi veya ticari tüm vasıtaların şehir hudutlarında bulunan limanları işgal eden her türlü vasıttan vergi almaya yetkilisi vardır ve Şarköy Belediyesi 1919 yılında bu araç sahiplerinden 2.000 kuruş vergi almıştır (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.5.6.3. Av Tezkeresi Harcı

Tanzimat döneminde belediye teşkilatı ve hizmet kanunları dışında yapılan bir düzenleme de avcılık için çıkarılan yeni kanunlardır. 1882'de Zabıta-i Saydiyye Nizamnamesi, deniz göl ve nehirlerdeki avlanma kurallarının yanı sıra karadaki avlanma kurallarına ilişkin düzenlemeleri bünyesinde toplamıştı. Bu kapsamda av için tezkere alma zorunluluğu, avlanan ürünler için ödenmesi gereken vergiler, ruhsatla deniz ürünü yetiştirmeye ilişkin kaideler, yasaklı dönemde avlananlara verilecek para cezası ve eşyalarına el konulması gibi ayrıntılı düzenlemelere gidilmiştir. Av faaliyetlerinde canlılara ve insanlara zarar verecek kimyasal kullanımında bir haftadan iki haftaya kadar hapis cezası öngörülmüştür. Bir yıl içinde birden fazla kez suç

işleyenler için cezanın arttırılacağı, birden fazla kişi ile işlenmesi halinde ceza ve tazminatta kişilerin birbirine kefil sayılacakları ve üç aylık dava zaman aşımı hususları da nizamnamede düzenlenen diğer konulardandır (Altınbaş, 2021, s.4677). Şarköy Belediyesi'nin 1919 yılında bu vergi kaleminden 500 kuruş gelir elde etmiştir (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.5.6.4. Zebhiye Vergisi

Rüsum-ı Belediye Kanunu'nun 14. Maddesinde "*belediyeler tarafından mezbaha tesisleri yapılıncaya kadar kurban olunacak koyun ve keçiden üçer; kuzu ve oğlaktan birer buçuk, dana, sığır ve canavarda dokuz ve deve ve mandadan on beşer kuruş vergi alınacak ve bu tesisler vilayetlerle belediyeler arasında müşterek şekilde idare edilecek veya kanunlara göre ihale edilecek ve gelirinin yarısı belediyeye ait olacaktır*" şeklinde ifade edilmiştir (Seyitdanlıoğlu, 2010, s.164). Buna göre Şarköy Belediyesi belediye mezbahanesinde kesimi yapılan hayvanlar için 1919 yılı içerisinde 1.000 kuruşluk vergi tahsil etmiştir (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.5.6.5. Sahipsiz Hayvan Hasılatı

Yave sözlüklerde genel anlamı ile sahipsiz, kaybolmuş, başıboş hayvanları ifade eden bir terim olarak yer almaktadır (Develioğlu, 2003, s.1156). Sahipsiz hayvanları tutup muhafaza ederek devletin görevlilerine teslim etmek bir sorumluluk olarak görülmüştür. Devletin teslim edilen eşya, hayvan veya kölenin bakımı ve muhafazası görevi karşılığında mal sahiplerinden aldığı vergiye *yave resmi* denir (Yılmaz, 2024, s. 2269).

Şarköy Belediyesi de kaza dahilinde başıboş hayvanları toplayarak bunların sahiplerine ulaşılmaya çalışmıştır. Sahibi bulunan hayvanlardan bu hizmet karşılığında vergi tahsil edilmiş, sahibine ulaşılamayan hayvanlar da pazarda satılmak suretiyle belediyeye gelir sağlamıştır. Bu hayvanlardan kaç tanesinin sahiplerine ulaşıldığı veya ne kadarının satıldığına dair bilgi bulunmamaktadır. Ancak 1919 yılında Şarköy Belediyesi bu kalemden 10.000 kuruş gelir elde etmiştir (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.5.7. Ölçü Aletlerinden Alınan Vergiler

Şarköy Belediyesi, kanun ve nizamnameler çerçevesinde kaza dahilinde kullanılan ölçü ve tartı aletlerinden çeşitli vergiler tahsil etmiştir. Toplanan bu vergiler belediye bütçesine gelir olarak kaydedilmiştir.

2.5.7.1. Kantar ve Kile Vergisi

Kile, özellikle kuru meyve ve hububat ölçümünde kullanılan eski bir ölçektir. Emevîler döneminden XIX. yüzyılın sonlarına kadar çeşitli miktarlarda uygulamalara tabi tutulmuştur. İstanbul kilesi, Mısır kilesi ve İbrail kilesi gibi muhtelif çeşitleri bulunmaktadır (Çatal, 2020, s.104).

Rüsum-ı Belediye Kanunu'nun 17. maddesinde “*şehirdeki mağaza ve dükkanların haricinde çarşı ve pazarlarda satılacak hububat ile her türlü ölçümü yapılabilen ticari ürünlerin satışı esnasında kullanılan kantar ve kilenin belediye kantar ve kilesine göre ayarlanması zorunludur. Bu işlemde belediyece belirlenen oranda vergi tahsil edilir*” şeklinde açıkça ifade edilmiştir (Seyitdanlıoğlu, 2010, s.164). Şarköy Belediyesi şehir dahilinde satılan ve belediye kantarlarında tartılan her türlü kuru meyve ve hububattan 1919 yılında 4.025 kuruş gelir elde etmiştir (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.5.7.2. Ölçü ve Tartı Aletleri Damga Vergisi

Ağırlık ve ölçü aletlerinden alınacak vergi miktarı 11 Mart 1915 Rüsum-ı Belediye Kanunu'nun 16. maddesinde “*ağırlık ve hububat ölçü aletleri ile uzunluk ölçü aletlerinin belediyeye damgalattırılması mecburidir. Bu işlem bir defaya mahsus olup parça başına 2 kuruş damga ve her sene için 20 para muayene resmi alınır. Ayak satıcıları işbu resmin nısfına tabidir*” belirtilmiştir (Seyitdanlıoğlu, 2010, s.164). Şarköy Belediyesi şehirde esnafın kullanmış oldukları ölçü ve tartı aletlerinin belediye tarafından damgalanması işleminden 1919 yılında 50 kuruş gelir elde etmiştir (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.5.7.3. Ölçü ve Tartı Aletleri Muayene Vergisi

Ölçü ve tartı aletleri muayene vergisi Rüsum-ı Belediye Kanunu'nun 16 maddesinde açıkça ifade edilmiştir (Seyitdanlıoğlu, 2010, s.164). Buna göre, ticarete esnafın kullandığı ağırlık ve uzunluk ölçü aletlerinin herhangi bir hileye mahal vermemek, ticarete haksız kazanca engel olmak ve halkın alışverişte zarara uğramasını

engellemek amacıyla her yıl belediye tarafından muayenesi zorunludur. Belediye bu işlem için kanunun öngördüğü oranda belli bir miktar vergi almaktadır. Şarköy Belediyesi de kanunun verdiği yetki çerçevesinde uzunluk ve ölçü aletlerinin muayenesinden 200 kuruş vergi tahsil etmiştir (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.5.8. İşgaliye Vergileri

Osmanlı Devleti'nde kaldırım, meydan, panayır alanı ve iskelelerle ilgili olarak 1868 Dersaadet İdare-i Belediye Nizmanamesi'nin 3. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre, belediye idaresi bütün binaların inşaatına ve yolların genişletilmesinin düzenlenmesine, kaldırım, lağım, genel ve özel su yollarının inşaatına gayret eder. Şehrin zorunlu ihtiyaçları olan odun ve kömür gibi eşyanın ve binanın aletlerinin konulması için her tarafa yakın olan yerlerde uygun alanlarda meydanlar oluşturur. Çeşitli eşyanın kolaylıkla taşınması için gerekli şartları sağlamaya, gelip geçmeye mâni olmamak için kira hayvanlarının ve seyyar satıcılarının belirlenen yerlerde durmalarını sağlar. Zabıtaya ait işlere ve genel ahlak kaidelerine ait olan şeylerin kontrolü zabıta idaresinin altında bulunmak kaydıyla genel lokanta, kahve, gazino, tiyatro ve cambazhanelere, insanların toplandığı her bir yere; mesire ve panayır yerlerine, onların temizliğine, kira arabalarının ve iskele kayıklarının sağlamlığına ve kira hayvanlarına nezaret ve dikkat eder (İslamoğlu, 2012, s.237).

Kanunda da belirttiği üzere bu alanların sorumluluğu belediyelere aittir. Bu alanların her ne suretle olursa olsun kullanılmak amacıyla işgal edilmesi belediyeden alınacak izine tabidir. Şarköy Belediyesi bu kanuna göre kaldırım işgaliyesi, tente ve levha ve pazar yeri, panayır ve iskele işgaliye vergisi adı altında belediyeye gelir sağlamıştır.

2.5.8.1. Kaldırım İşgaliye Vergisi

11 Mart 1915 tarihli Rüsüm-ı Belediye Kanunu'nun 5. maddesinde “*yaya kaldırımları ve sokakları sürekli veya geçici olarak sandalye veya dükkân ve mağazalarda satılmak suretiyle gelir getiren eşya sahibi esnafın, havayı tente gibi kaldırım sınırlarına taşan her işgal için belediyeden ruhsat alması zorunludur. Sokak ve kaldırımları bu şekilde işgal edenler, günlük, haftalık ve aylık olmak üzere belediyeden izin almak zorundadır. Bu işgallere uygulanacak vergi miktarı belediye tarafından belirlenir. Yüksekliği yarım metreyi geçmeyen tente ve siperden vergi alınmaz*” şeklinde

kaldırımın işgal edilmesi hususunda belediyelerce alınacak olan vergi miktarı ve nispeti hakkında bilgiler vermiştir (Seyitdanlıoğlu, 2010, s.161).

Şarköy Belediyesi sorumluluk alanı içerisinde olan sokak, kaldırım ve meydanların ticari işletme veya dükkân sahipleri tarafından belediyeden alınan izne tabi olarak yaptıkları işgaller için 1919 yılında 1000 kuruş gelir elde etmiştir. (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.5.8.2. Tente ve Levha Vergisi

Levha, bir yere asılmak suretiyle yazılmış yazı veya resim'dir (Devellioğlu, 2008, s.549). Tente ise, ticarethanelerin güneş ve yağmurdan muhafazası için kapı ve pencere önlerine açılan yelken bezinden ve kanaviçeden imal edilen perde ya da çadıra verilen addır. Osmanlı Devleti'nde belediyelerce alınacak olan tente ve levha vergisi hakkında il olarak 1912 tarihli İstanbul Şehrinin Rüsûm-ı Belediyesi Hakkında Kanun-ı Muvakkatın 13. maddesinde bilgiler verilmiştir. Buna göre, ticarethanelerde asılacak olan levhalardan her bir metresi için ve bir def'aya mahsus olarak 20 kuruş ruhsatiye vergisi alınacaktır. Tekrarında ise senelik 5 kuruş ruhsatiye vergisi tahsil edilecektir. Tente ve siperler için de her metre murabba'ından bir defaya mahsus olarak 10 kuruş ruhsatiye ve senelik 1 kuruş vergi alınacaktır (Çatal, 2020, s.121).

11 Mart 1915 tarihli Rüsûm-ı Belediye Kanunu'nun 5. maddesinde "*sokak üzerindeki havayi tente ve sair siper gibi şeylerle işgal edenlerden belediye tarafından açıklanan oranda bir defaya mahsus olmak üzere yüzde birinden fazla olmamak üzere resm istifa olunur. İşbu resmin miktarı mahalleri belediye tarafından belirlenir*" şeklinde açıkça ifade edilmiştir (Seyitdanlıoğlu, 2010, s.161). Şarköy Belediyesi kaza dahilindeki çarşı esnafının kaldırımları sergi amacıyla kullandıkları gerekçesiyle tente ve siper vergisi olarak esnaftan 50 kuruş vergi tahsil etmiştir.

Ayrıca şehirlerde belediyelerin levha vergisi alacağına dair Rüsûm-ı Belediye Kanununun 19. maddesinde "*dükkanların camekanlarına veya kapı kenarlarına veya ikametgâh sahiplerinin isimlerini ihtiva eden yazıların asılmak suretiyle isimlerinin yazılı olduğu her türlü tabela, ilan ve reklam için belediye tarafından belirlenen tarife üzerinden vergi vermek zorundadır*" şeklindeki ifade ile açıklık getirilmiştir (Seyitdanlıoğlu, 2010, s.164). Şarköy Belediyesi kaza dahilinde işletme veya ikametlerde isimleri yazılarak asılmak suretiyle tabela görevi icra eden her hane ve

dükkan sahiplerinden 1919 yılında 50 kuruş levha vergisi tahsil etmiştir. (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.5.8.3. Pazar Yeri, Panayır ve İskele İşgaliye Vergileri

Belediyeler, şehirdeki kamusal alanların düzenleyicisi olduklarından esnaf için pazar yerleri tayin etmekle yükümlüdür. Pazar esnafından kamusal alanlar olan sokak meydanlardan yararlanması, ortaya çıkan atıkların temizlenmesi hizmetlerine karşılık bir vergi alınırdı. Bu konuda yapılmış ilk kanuni düzenleme 1915 Rüsüm-ı Belediye kanunu olmuştur (Oktay, 2011, s.273-274).

11 Mart 1915 tarihli Rüsüm-ı Belediye Kanunu'nun 15. maddesinde ise “*pazar yerlerinde ve panayırlarda ve meydan ve mezad ve iskele mahallerinde esnaf tarafından işgal olunan arazinin beher arşun murabb'atı (arşun karesi) için işgal ettiği süre boyunca buldukları yerin belediye meclisince belirlenecek miktarda belediyece vergi alınır*” şeklinde ifade edilmiştir (Seyitdanlıoğlu, 2010, s. 164).

Bir bölgedeki ticareti canlandırmak, refah seviyesini yükseltmek, hazine ve idareye mali kaynak temin etmek, her türlü alım ve satımın denetim altında yapıldığı gibi gerekçeler panayır gibi organizasyonların oluşumu gerekli kılmıştır. Ayrıca devlet, yeni bir idari düzenlemeyle oluşturulan hükümet, kaza ve nahiye merkezlerinde semt, mahalle pazarları ve panayırların kurulmasını zorunlu tutmuştur (Balcı, 2025, s.94).

Devletin pazar ve panayırlardan başlıca beklentileri; her türlü alım ve satımın denetim altında kayıtlarının yapılması, köy ve şehir halkının her türlü ihtiyaçlarının giderilmesi, devletçe aynı olarak toplanan öşür vergilerinin tahsili için halkı elindeki ürünü bu pazar yerlerinde satarak nakde çevirmesi ve bu vergileri devlete ödeyebilmesi, hammadde ihtiyacının karşılanması, bu yerlerde alış-veriş üzerine konan vergilerin mahalli idare ve hazineye gelir sağlaması, hükümet veya mahalli idarelerce verilen emir veya vergi ihdaslarının ülkenin en ücra yerlerine kadar yayılması gibi beklentiler Pazar ve panayırların Osmanlı sosyo-ekonomi içerisindeki önemini göstermektedir (Balcı, 2025, s.95).

Savaşlarda kaybedilen topraklar, bozulan mali ve idari yapıya paralel pazar ve panayırların kurulmasında da bir gerileme yaşanmıştır. 1914 yılına gelindiğinde vilayet ve sancaklarda sadece 8 tane panayır kurulmakta, bunları birçoğu hiç gelir elde edememiş veya gelirleri belediyelerce tahsil edilmiştir (Balcı, 2025, s.135). Şarköy Kazasında panayır 12 Ağustos tarihinde kurulur ve 7 gün süreyle açık olurdu (Balcı,

2025, s. 160). Şarköy Belediyesi bu panayıra katılan esnaftan ve iskele yerlerinde esnafın işgal ettiği yerlerden 1919 yılında 910 kuruş vergi tahsili etmiştir (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.5.9. Nakdi Cezalar

1877 Vilâyât Belediye Kanunu'nun 62. ve 65. maddelerinde belediye yasaklarına dair açık hükümler konmuştur. Kanun'un 62. maddesinde şehir hayatında düzenin sağlanması için uyulması gereken kurallar belirtilmiş ve gerek halk tarafından gerekse de çöpçüler tarafından toplanan çöplerin belediyece yasak olan yerlere dökmek ve lokantalarda ve aşçı dükkânlarındaki bakır kaplar kalaysız bulunmak ve hamamlardaki havlu ve peştamal ve sair takımlar kirli olmak ve hane ve dükkanlardan su veya pis su akıtmak ve soba borularını binanın saçağından yukarı çıkarmamak ve belediyeden izin almadan suyolları ve lağım açmak ve kendi suyolu ve lağımını açar iken yahut başka sebeplerle ana hattı ve diğer suyollarını ve gaz borularını ve musluklarını bozmak ve koyun derilerini küfe içerisine koymayarak hayvan üzerinde açıkta götürmek ve her türlü eşya ve cinsten mahsus tabla ve fiçı ve torba ve sepet ve balya ve kutu ve sandık gibi şeyleri gerek boş gerek dolu olsun yol üzerine bırakmak ve dükkanlar önünde mangal ve kepenk tahtası bulundurmamak ve numune dolabını kapı önleri veya dükkânların hudut ve istikametini tecavüz etmek ve meyhaneci ve kahveci ve emsali esnafın sokaklarda her ne kadar sakıncası olmasa da bağlı olduğu belediye idaresinden ruhsat tezkiresi almaksızın dükkanları önlerine sandalye ve iskemle koyarak müşteri oturtmak ve salaş ve tabla ile çadır kurarak sokaklarda eşya ve erzak depolamak ve dükkânların ön tarafında geçici ocakla veyahut mangalda kebab ve et pişirmek ve dam oluklarının ve soba borularının takılacak huni ile teneke boruların uçları yüksek bırakılmak ve kuyu lağımından çıkarılan izinsiz maddeleri yolda açık olarak nakletmek ve zayıf ve hasta koyun ve sığır ve dana ve iki aylıktan küçük kuzu ve dört aylıktan küçük dana zebh etmek ve Ağustosun on beşinden evvel ve Şubat gagesinden sonra av kuşları avlamak ve tavuk ve hindi ve kaz gibi kuşların göğüslerini şişirip de satmak ve dükkânlarda ve sokaklarda bozuk ve çürük ve kokuşmuş et ve balık ve ham ve çürük meyve ve erzak ve benzerleri ve içerisine katkı yapılmış kahve ve yağlar ile hamuru bozuk ekmek satmak ve dükkânların önlerine yerleştirilen tentelerin yüksekliği beş zirâ'yı geçmeyecek ve geceleri tenteleri açık bırakmamak ve sokak ortasında geçişlere engel olacak şekilde odun yarılmak ve yaya kaldırımlarında hayvan

yürütmek ve sokaklarda hayvan koşturmak ve yüklü ve yüksüz hayvan yularlarını boş bırakmak suretiyle sokaklarda başboş sürümek ve yük hayvanlarına binmek ve hayvanları darp etmek ve hayvanlara tahmil olunan kereste ve demirlerin uçları yerlerde sürüklenerek götürülmek ve fener olmayan sokaklarda geceleri yük taşımak ve cılız, çelimsiz, yaralı ve sakat hayvanlara yük yükletmek ve sağlam olan yük beygirlere yüz yirmi ve merkeplere altmış kıyyeden ziyade yük yüklemek ve han ve dükkânlar depolarında sağlıksız koşullarda yaş deri ve kemik ve boynuz ve paçavra depolamak ve sokaklara ve duvar diplerine gübre dökmek ve manav ve bakkal ve esnaf-ı saire dükkânları önlerine çuval ve derileri sermek ve çamaşırıcı ve boyacı ve lekeci esnafı taraflarından gerek dükkânları önlerine ve gerek karşıdan karşıya ip gererek üzerlerine elbise ve saire asıp kurutmak ve sokaklarda tabla ve saire ile köfte ve kebab pişirmek ve satmak bodrum katları olan ekmekçi ve börekçi ve simitçi dükkânlarında ve genel olarak belediyenin izin vermediği mahallerde talaş ve kuru ot ve sair gizli olarak saklamak ve yahut sağlığı tehdit edecek şekilde çürümüş şeyler bulundurmamak ve belediyenin tensip etmediği mahallerde başı boş inek ve öküz ve koyun ve keçi gibi hayvanları salıvermek ve sokaklarda gezdirmek ve dükkânlar önlerinde koyun ve diğer hayvanları bağlamak gibi belediyece yasaklanan maddelerden ibarettir. Kanun'un 65. maddesinde ise; İşbu kanun maddelerinde ve uyarılarında belediye tarafından kanunlara muhalif harekette bulunanlar haklarında Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun bab-ı salisinde yazılı maddeler hükmüne göre muamele olunacak ve yaptıkları ziyan ise o dahi ayrıca tanzim edilecektir. (Çatal, 2020, s.135-137). Kanunda yasakların neler olduğu ve belediyenin bu yasaklara uymayanlara cezai müeyyideleri uygulayabileceği belirtilmiştir.

Şarköy Belediyesi şehirde kanunda belirtilen kuralların dışında hareket edenlerden 1919 yılında 3.000 kuruş ceza tahsil etmiştir (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.5.10. Kontrato (Kira Sözleşmeleri) Harçları

Tanzimat'tan sonra merkez ve taşrada dükkân, mağaza, çiftlik, bağ ve bahçelerin, yani emlakın kira sözleşmeleri devlet tarafından basılacak *kontrato senetleri* üzerine yazılacağı belirtilmiştir. Varaka-i sahiha bedeli hariç olmak üzere kontrato senetleri üzerinden kuruşta bir para harç alınmaktaydı. 1867 yılında düzenlenen başka bir nizamnamede harç miktarı %1 ve %2,5 biçiminde değiştirilerek tahrir yapılan

yerlerde (emlak ve temettü vergilerinin alındığı yerlerde) kontrato harcının alınmayacağı belirtilmiştir (Akkuş, 2011, s.370).

25 Haziran 1874 tarihli İcar-ı Akar Nizamnamesinin 1. maddesinde “*Gerek Dersaadet’te ve gerek taşralarda her kim olur ise olsun hane ve dükkân ve arazi ve çiftlik gibi gelir getirecek mülklerini kiraya veren ile kiralayanlar arasında bir mukavele hazırlanması mecburidir*” şeklinde belirtilmiştir (Reyhan, 2002, s.125). On birinci maddenin devamında ise belediyelerin buldukları yerlerde bu mukaveleler belediye tarafından tasdik edileceği ifade edilmiştir (Reyhan, 2002, s.127).

1880-1881 malî yılından itibaren kontrato gelirleri belediyelere devredilerek genel bütçeden çıkarıldı. 1900’lerde artık kira sözleşmelerinde kontratoların üzerine pul yapıştırılmakta idi (Akkuş, 2011, s.371).

Kanunda belirtildiği üzere sahiplerine gelir sağlayan ev, dükkân, depo, çiftlik, arazi gibi taşınmazların kiraya verilmesi hallerinde taraflar arasında yapılan süreli ve özel hükümler içeren kira sözleşmeleri Şarköy Belediyesi tarafından onaylanmıştır. Şarköy Belediyesi 1919 yılında kaza dahilinde yapılan kira sözleşmelerinin tasdik işlemlerinden 200 kuruş gelir elde etmiştir (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.5.11. Yanıcı Sıvı Maddeler Vergisi

Pensilvanya’da 1859 yılında keşfedilip kısa zamanda Avrupa’da kullanılan petrolün Osmanlı ülkesine Sultan Abdülmecid veya Sultan Abdülaziz devrinde girdiği ifade edilmektedir. İstanbul’da kullanılmaya başlanan petrolün, şehrin çoğu binalarının ahşaptan olması nedeniyle ve İstanbul’da hiç de eksik olmayan yangınların artması üzerine bu yangınları önlemek adına şehrin dışında depolar yaptırılarak buralarda muhafaza edilmesi münasip görülmüştür (Çatal, 2020, s.139).

1868’den sonra depoların yönetimi Şehremaneti’ne verildi ve belediye bu hizmet karşılığında belli bir ücret alıyordu. 1881’de çıkarılan talimatname ile İstanbul’da ithal edilen gazların Şehremaneti depolarında muhafazası zorunlu tutulmuştur (Oktay, 2011, s.252).

2 Temmuz 1888 tarihinde Gaz ve İspirto Ambarlarına Dair Talimat başlıklı altı maddelik bir talimatname yayınlanmıştır. Talimatnameye göre gaz ve ispirotoyu muhafaza etmek için tüm kasaba ve şehirlerde belediyeye ait bir adet depo yaptırılacaktır. Ambarlara konulacak gaz ve ispirotolardan alınacak ücretin miktarı

ambar masrafı, memur maaşı ve sigorta bedeli gibi ambarın zaruri masrafları gözetilerek, mahallin ihtiyaçlarına göre bir günden bir aya kadar kalacak olan gaz için kırk para ve bir yeni kantar ispiro için de iki kuruşu geçmemek üzere vergi alınacaktır. Gaz ve ispirotardan alınacak para, belediye meclislerince tayin ve meclis-i idare tarafından tasdik olunduktan sonra tahsil olunacaktır (Çatal, 2020, s.140).

Belediyelere ait gaz depolarında yanıcı sıvı yağlardan alınan vergi miktarı 11 Mart 1915 tarihli Rüsüm-1 Belediye Kanunu'nun 9. maddesinde yeniden tadil edilerek gerek şehirde satılan ve gerekse belediye depolarındaki gazlar için, ayrı ayrı vergi üst sınırı belirlendi (Oktay, 2011, s.253). Buna göre “*şehirde satılan petrol ve kürenin kilosu için 5 para, ispirotonun kilosu için 40 para, benzin ve benzeri yanıcı maddelerin kilosu için 10 para vergi tahsil edilecek. Belediyenin depolarında saklanan yanıcı maddelerden petrol sandığı başına ve diğer maddeler için her 25 kilosundan 5 para vergi alınması*” şeklinde ifade edilmiştir (Seyitdanlıoğlu, 2010, s.162).

1919 yılında Şarköy Belediyesi kaza dahilindeki esnaftan, gaz yağı ve ispiro gibi yanıcı maddelerin belediyeye ait depolarda muhafaza ve sigorta işlemleri için 500 kuruş vergi tahsil etmiştir. (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.5.12. Diğer Vergiler

Rüsüm-1 Belediye Kanunu'nun 22. maddesine göre, “*belediyeler kendilerine ait olan gazino, otel, tiyatro ve kafeterya tarzı işletmeleri belediye olarak işletebildiği gibi bu tür yerleri ihale yolu ile şirketlere de ihale edebilir. Ancak, bu gibi müesseselerde kumar oyunlarına müsaade edilmez*” (Seyitdanlıoğlu, 2010, s.165). Şarköy Belediyesi 1919 yılında belediyeye ait gazino, otel, tiyatro ve kafeterya gibi tesislerin işletme veya kiraya verilmesinden 31.550 kuruş gelir elde etmiştir.

Osmanlı Devleti, tebaanın gündelik hayatını idame ettirmesinde ana unsur olan zahire, meyve ve et gibi ürünlerin yerinde ucuz ve bol miktarda sağlanması için bazı düzenlemeler yapmıştı. Özellikle zirai alanda ürünün tarladan pazara kadar geçen evrelerinde her türlü malın alınıp satılmasında esnaf örgütleri ile bunları denetleyen memurları (ehl-i örf ile ehl-i şer') bulunmaktaydı. Bunlar sayesinde yolsuzluk yapıp haksız kazanç sağlayanlar cezalandırılırdı. Bu bağlamda merkezi yönetim istifçilik yaparak haksız kazanç sağlayıp tebaayı mağdur edenlere ağır cezalar vererek mücadele etmişti (Yılmaz, 2020, s.521).

Şarköy Belediyesi kaza dahilindeki zahire pazarlarında alım-satım esnasında yolsuzluk yaparak haksız kazanç sağlayan tüccarlardan nakdi ceza olarak 1919 yılında 10.000 kuruş gelir elde etmiştir (BOA, DH. UMVM, 160/44).

Belediyelerin elde ettiği yardım gelirleri, büyük oranda merkezi hükümet tarafından sağlanıyordu. Yardımın şekli, miktarı ve hangi konuda yapılacağı kanunlarla belirlenmiş bir düzeni olmayan merkezi hükümetin yaptığı bu yardımlar, zamanın koşullarına bağlı olarak yapılmaktadır (Oktay, 2011, s.296). Şarköy Belediyesi'ne 1919 merkezi hükümet tarafından 5.000 kuruş nakdi yardım yapılmıştır (BOA, DH. UMVM, 160/44).

Matlubat talep edilen, istenilen, aranan şeyler, alacaklar (Develioğlu, 2008, s.587) anlamlarına gelmektedir. Şarköy Belediyesi'nin 1919 yılına ait gelirlerinde belirtilen, kaynağı ve gerekçesi açıklanmayan bazı alacakları tahsil ettiği ve bu alacaklardan 1.898 kuruş gelir elde ettiği beyan edilmiştir (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.6. Belediye Giderleri

Şarköy Belediyesi 1919 yılı bütçesinde belirttiği 80.333 kuruş gelirine göre bütçede zaruri ödemeler dışında harcamaları yaparken eldeki bütçeye göre hareket etmemiştir. Şarköy Belediyesi'nin giderleri 7 fasıl 18 kalemden oluşmaktadır. Belediyenin bütçe gelirleri toplamı 80.333 kuruş olarak belirtilmiş ve giderleri de 95.837 kuruş olarak muvazene cetveline kaydedilmiştir.

Şarköy Belediyesi'nin 1919 yılı giderleri bütçe cetvelinde idare masrafları adı altında personel maaşları, levazım giderleri, genel temizlik giderleri, sağlık harcamaları, hayır işleri, seçim masrafları, belediyeye ait tesislerin bakım ve personel maaşları, mahkeme harçları, divan tediyeleri, öncesinde öngörülemeyen acil ödemeler, harcırah giderleri, resmi ve milli bayram törenleri giderleri şeklinde belirtilmiştir.

Şarköy Belediyesi 1919 yılı bütçesinde gelir ve gider arasındaki 15.504 kuruşluk fark bir önceki dönemden kalan alacakların tahsil edilerek bütçenin denk olacağı beyan edilmiştir. Fakat Şarköy Belediyesi'nin bu alacakları tahsil ettiğine dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

2.6.1. İdare Masrafları

Şarköy Belediyesi'nin toplam harcamaları içerisinde en önemli gider kalemi personel maaşlarıdır. Belediyenin maaş ödediği personeller, idare memurları, sıhhiye

memurları, fenniye memurları ve müstahdemler olarak sınıflandırılmıştır. Şarköy Belediyesi'nin 1919 yılında personele ödenen maaşları toplamı 37.200 kuruştur (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.6.1.1. İdare Memurları Maaşları

Gider cetvelinde memurların unvanları ve sayıları ayrıntılı olarak verilmese de 1877 Vilâyât Belediye Kanunu'nun 45. maddesinde “*belediye meclisi katiplerinin görevleri tahrir ve hesap işleri ve daireye ait bütün evrak ve defterleri muhafaza ile defter kayıtlarını tanzim etmektir*” şeklinde tanım yapılarak kâtibin belediyenin bütün yazı işlerinden, tüm evrak ve defterlerin korunması ile bu defterlerin kayıtlarının düzenlenmesinden sorumlu oldukları belirtilmişti. Ayrıca kâtip, belediye başkanı ve meclisin onayı ile tayin olunurdu (Çatal, 2020, s.53). Şarköy Belediyesi'nde hangi unvanda ve kaç memur çalıştığı, maaşlarının ne kadar olduğu kayıtlarda belirtilmemiş olsa da belediyenin 1919 yılında idare memurlarına maaşı olarak toplam 19.200 kuruş ödeme yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.6.1.2. Sıhhiye Memurları Maaşları

Şehremaneti, kurulduğu ilk yıllarda halk sağlığı konusunda koruyucu sağlık hizmeti olarak nitelendirilebilecek sınırlı fonksiyonlara sahipti. 1868 yılına gelindiğinde Dersaâdet İdâre-i Belediye Nizâmnamesi'nin birçok yerel fonksiyonu belediyelere verilmesi, koruyucu sağlık alanındaki birtakım yetkilerin devredilmesini beraberinde getirdi. 1871 tarihli İdare-i Umumiye-i Tıbbiye Nizamnamesi'nin 1. maddesiyle Umuru Tıbbiye-i Mülkiye Nezareti ile birlikte belirlenecek bölgelerde memleket tabibi atayabilme yetkisine sahip oldu. Ayrıca, Şehremâneti ve belediye dairelerine Belediye Eczahanesi açma imkânı getirildi.

1877 Dersaâdet Belediye Kanunu, koruyucu sağlık alanında belediyelerin sahip olduğu sorumlulukları daha da genişletti. Kanunun 3. maddesinde genel sağlığın korunması amacıyla Sıhhiye Nezareti ile iletişim halinde gerekli tedbirlerin alınması yönünde düzenleme yapıldı. Ayrıca, Şehremâneti Meclisi'nin doğal üyelerinden birinin tabip olması şartı getirildi (Oktay, 2011, s.179-181).

1916 tarihli Şehremânetince Vezâif-i Umûmiye-i Belediye ve Muâmelât-ı İdarenin Sûreti İfâsı Hakkında Nizamnamesinin 5. maddesiyle görevler genişletilerek daha ayrıntılı şekilde yeniden düzenlendi. Buna göre genel sağlık hizmetleri:

- Halkın tedavisi için hasta hane ve muayenehaneler kurmak,
- Bulaşıcı ve salgın hastalıkların ortaya çıkması ve yayılması tehlikesine karşı Sıhhiye Nezareti ile koordinasyon halinde gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak,
- Halkı sağlık kuralları konusunda bilinçlendirmek,
- Vefat edenleri kontrol ederek defin ruhsatlarını düzenlemek,
- Su kaynaklarından içilebilir olanları belirlemek,
- Şehremâneti'ne bağlı sağlık kurumlarının yönetimini yürütmek,
- İçme suyu yollarıyla su kuyularının zararlı maddelerden arındırılması için gerekli tedbirleri almak,
- Sağlık istatistikleri ve bilgilendirici broşürler yayınlamak,
- Sağlıkla ilgili müzelerin kurulmasını sağlamak (Oktay, 2011, s.185-186).

Koruyucu sağlık hizmetleri çerçevesinde yapılan bu düzenlemeler neticesinde başta İstanbul olmak üzere taşrada uygulamaya geçilmiştir.

Şarköy Belediyesi de kanununda verilen görevi yerine getirmiş olup, sağlık çalışanlarının maaşlarını belediye bütçesinden karşılamıştır. Muvazene cetvelinde Şarköy Belediyesi'nin maaşlarını ödediği belirtilen tabip, eczacı, sağlık ve aşı memurları istihdam etmiştir. Şarköy Belediyesi 1919 yılında sağlık çalışanlarının maaşları için toplam 7.200 kuruş ödeme yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.6.1.3. Fenniye Memurları Maaşları

Belediyenin fen işlerinden sorumlu olan mühendis aynı zamanda belediyenin müşavir üyesidir. 1877 Vilâyât Belediye Kanunu'nda belediye mühendislerinin vazifelerinden bahsedilmiş ve kanununun 46. maddesinde; *“turuk ve enbiyeye ve dairenin bilcümle hususa-i fenniyesine müteallik havale olunan işlerin icra-yı iktizalarından ve dairece tanzim olunan ve hasbe'l-maslaha haricden gelen harita ve resimler ile hendeseye müteallik hüsn-i muhafazalarından ibaret olacaktır”* denilerek belediye mühendisinin görev sorumlulukları açıkça belirtilmiştir (Çatal, 2020, s. 61-62).

Mühendislerin belediyelerdeki görevleri, şehir dahilindeki bütün yapı işlerini denetlemek, ruhsat işlerini onaylamak, yol ve kaldırımların ölçü ve istikametlerini belirlemek, altyapı ve üstyapı işlerini planlamak ve şehir planını hazırlamaktır.

Şarköy Belediyesi bu çalışmalar için kanunda da belirtildiği üzere, sayıları her ne kadar belirtilmemiş olsa da kadrosunda mühendis, usta ve kalfa gibi personel

istihdam etmiştir. Şarköy Belediyesi fenniye sınıfı çalışanlarına 1919 yılında toplamda 3.600 kuruş maaş ödemesi yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.6.1.4. Müstahdem Maaşları

Şarköy Belediyesi'nin personel yapısı, temelde memur ve müstahdem şeklinde iki genel sınıfa ayrılmıştır. Belediye bünyesinde çalıştırılan hizmetli personelin görevi, idare memurlarına yardımcı olmak ve belediye dairesinin genel temizlik hizmetlerini yapmaktır. Kayıtlarda Şarköy Belediyesi'nde istihdam edilen müstahdemlerin maaşları için 1919 yılında toplamda 7.200 kuruş ödeme yapıldığı belirtilmiştir (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.6.2. Levazım (Araç-Gereç) Masrafları

Levazım, kelime olarak lazım olan şeyler, gerekli olan araç gereç (Devellioğlu, 2008, s.549) anlamındadır. Şarköy Belediyesi gider cetvelinde gösterdiği bu harcamalar, genel olarak belediye dairesinde kullanılan aydınlatma, ısıtma ve kırtasiye harcamaları ile itfaiye teşkilatının ihtiyacı olan malzemeler için yapılan harcamalar olarak belirtilmiştir.

2.6.2.1. Aydınlatma ve Isıtma Giderleri

Şarköy Belediyesi 1919 yılında belediye dairesinin aydınlatmasında kullanılan gaz yağı ile ısıtmada kullanılan kömür ve odun giderleri için bütçeden 1.000 kuruş harcama yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.6.2.2. Kırtasiye Giderleri

Şarköy Belediyesi resmi yazışmaların yapılması, vergi ve nüfus kayıtların tutulması için kullanılan araç gereçler, matbu evraklar, kâğıtlar, kalem, dosya, zarf, posta pulu ve kayıt defterleri için 1919 yılı bütçesinden 1.500 kuruş harcama yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.6.2.3. Müteferrika (Ufak Tefek şeyler) Giderleri

Müteferrika, ufak tefek masraflar için ayrılan para (Devellioğlu, 2008, s.765) anlamına gelen ve sebebi belirtilmeyen ne amaçla kullanıldığı bilinmeyen bu harcama

için Şarköy Belediyesi 1919 yılı bütçesinden 500 kuruş ödeme yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.6.2.4. İtfaiye Giderleri

Şarköy Belediyesi'nin 1919 yılı bütçesinden itfaiye teşkilatına ait eksiklerin giderilmesi için tulumba, su fiçisi ve su kovası ile yangın söndürme hortumu, bununla birlikte; bunları taşıyacak hayvan ile itfaiyenin kullanacağı suyun temini için yapılacak masraflar belirtilmiştir. İtfaiye teşkilatı için yapılacak olan bu işler için Şarköy Belediyesi 1919 yılında 4.000 kuruş harcama yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.6.3. Genel Temizlik Masrafları

Şarköy Belediyesi'nin temizlik ve bakım-onarım faaliyetlerine yönelik yaptığı harcamalar, dört alt kategori altında açıklanmıştır. Temizlik personeline ilişkin giderler, su yollarının bakım ve onarımı, sağlıkla ilişkili destek hizmetleri ile toplumsal sorumluluk kapsamında yürütülen hayır işleri bu kapsamda ele alınmıştır. Söz konusu gider türlerinin, yalnızca mekânsal hijyenin sağlanmasına değil; aynı zamanda kamu hizmetinin sürekliliğine ve sosyal refahın desteklenmesine hizmet ettiği değerlendirilmiştir.

2.6.3.1. Müstahdem Giderleri

1868 yılında temizlik işleri belediyelere terk olunmuş ve belediyeler bunu bir kamu hizmeti olarak görmüşlerdir (Çatal, 2020, s.262). Kentin sokaklarının temizliği için belediye bünyesinde çalışan personelin bir yıllık maaşı toplamda 9.500 kuruş olarak belirtilmiştir. Şarköy Belediyesi bünyesinde ne kadar temizlik personelinin çalıştığı, aylık ne kadar maaş aldıkları bilinmemektedir. Ayrıca Şarköy Belediyesi temizlik hizmetlerinde kullandığı araç gereçler için bütçeden 3.500 kuruş harcama yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.6.3.2. Tamirat Giderleri

Osmanlı Devleti'nin klasik döneminde şehirlerin su ihtiyacı çeşitli vakıflar tarafından karşılanmaktaydı. İstanbul'da Su Nezaretî, Şehremaneti kurulup ve 1870 yılında su işlerini üstlenene kadar, bünyesindeki görevlilerin maaşlarını karşılamakla

yükümlüydü. Gerekliğinde de ödemeler Evkaf Hazinesi'nden karşılanırdı (İlhan, 2008, s.53).

Sadece İstanbul'da değil Osmanlı'nın tüm şehir ve kasabalarında su yollarının inşasına, bakım ve tamirine, tahlil ve tevzine önem verilirdi. Cami, mescit, medrese, zaviye, han, hamam, sokaktaki çeşme ve sebillere, evlerdeki çeşmelere suyun ulaştırılması konusunda Osmanlı'nın son derece iyi organize olduğunu ortaya koymaktadır. Osmanlı Devleti'nin yönettiği her şehir ve kasabada günümüze kadar ulaşan birçok çeşme ve sebillerin mevcudiyeti ve birçoğunun hala kullanılmış olması Osmanlı su yolları yönetim ve sisteminin çok sağlam temeller üzerine oturtulduğunun bir göstergesidir (İlhan, 2008, s.62).

Şarköy Belediyesi şehirde şebeke suyunun insanlara ulaştırılması için mevcut su yollarının tamirata ile yeni su yollarının yapımı için 1919 yılı bütçesinden 5.000 kuruş harcama yapmıştır. Bir önceki yılda belediye su yollarının tamirata için 10.000 kuruş harcama yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.6.4. Sağlık Harcamaları

Şarköy Belediyesi 1919 yılında şehirde ihtiyaç sahibi, fakir fukara ile hasta, akıl hastası, genç, çocuk, yaşlı ve kadınların diğer şehirlerdeki tedavi masrafları için 1.000 kuruş, gidiş dönüş yol masrafları için 1.000 kuruş harcama yapmıştır. Ayrıca fukaralara nakdi olarak 500 kuruş yardım yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.6.5. Fukaraya Yardım

Şarköy Belediyesi 1919 yılı içerisinde şehirde fukara ve muhtaçlara yapılacak olan iâşe ve nakdi yardımlar için 4.000 kuruş, bunların yol masrafları için 500 kuruş ve vefat edenlerin cenaze masrafları için de 1.500 kuruş olmak üzere toplamda 6.000 kuruş harcama yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.6.6. İntihap (Seçim) Giderleri

Taşra belediyelerine tüzel kişilik kazandırılan 1877 tarihli Vilâyât Belediye Kanunu'nda; belediye örgütünün bulunduğu şehir veya kasabanın büyüklüğüne göre belediye meclisine altıdan on ikiye kadar aza seçilecek ve bunlar arasından biri de başkanlık edecekti. Belediye meclisi azalığı için seçimlere girecek kişiler ile bunlara oy verenlerin belirli şartlara sahip olmaları gerekliydi. İlk olarak belediye meclisi

azalarının seçimi için oy verileceklerin, Osmanlı tebaasından olup buldukları şehir veya kasabada ikamet etmeleri, 25 yaşını doldurmuş olmaları, sakin oldukları şehir veya kasabada emlak için yıllık 50 kuruş miktarında vergi vermeli, akli başında ve cinayet suçu işlemeyen kişilerden olması gerekmektedir (Çatal, 2020, s.36).

1877 tarihli Dersaadet Belediye Kanunu'nun 41. maddesinde belediye meclisine seçilme hakkı için gerekli şartlar yer alıyordu. Buna göre; belediye sınırları içerisinde ikamet etmek, 30 yaşını doldurmak, 250 kuruş emlak vergisi vermek, Osmanlı vatandaşı olmak, Türkçe konuşabilmek, akli melekeleri tam olmak, bir kimsenin hizmetinde bulunmamak, ceza kanunlarına göre yasaklı olmamak, itibarlı olmak, cinayet suçundan bir sene hapis veya eş değer bir ceza almamak, belediye dairesinde çalışmamak, belediyeye ait işlerde müteahhitlik yapmamak ve belediye sınırları içerisinde hakimlik görevinde bulunmamak gibi şartları ihtiva ediyordu.

Belediye meclisi seçimi süreci aralık ayında başlayıp şubat ayının sonuna kadar devam etmesi şeklinde öngörülmekteydi. Seçim işleri için kurulan İntihap Encümeni başkanlığı belediye reisi tarafından yürütülecekti (Oktay, 2011, s.81-82).

Osmanlı Devleti'nde belediye seçimleri yukarıdaki kanun çerçevesinde Şarköy'de belediye encümeni seçimi yapılmış ve Şarköy Belediyesi tarafından yapılan seçim masrafları için bütçeden 3.000 kuruş harcama yapılmıştır (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.6.7. Belediye Ait Tesislerin Tamirat ve Maaş Giderleri

Şarköy Belediyesi mülkiyeti ve işletmesi belediyeye ait otel, gazino, tiyatro, sinema, deniz hamamı ve bahçe gibi tesislerin bakım ve personel maaşları için 1919 yılında 6.000 kuruş harcama yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.6.7.1. Mezbaha ve Derihane Giderleri

Şarköy Belediyesi şehirde mülkiyeti ve işletmesi belediyeye ait olan mezbahane ve deri hanenin personel maaşları ile tesislerin bakım onarım gibi tamirat harcamaları için 1919 yılında bütçeden 1.000 kuruş harcama yapmıştır. (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.6.7.2. Zahire Pazarı

Şarköy Belediyesi şehre gelen hububatın muhafaza ve dağıtım işi için kullanılan depoların bekçi, hamal, depocu gibi çalışanların maaşları ile tesisin ihtiyacı olan kasa, çuval, iplik, diğer temizlik malzemesi, böcek ve kemirgenlere karşı ilaçlar için bütçeden 1.000 kuruş harcama yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.6.8. Reddiyât Giderleri

Reddiyât, hukuki bir terim olarak davadaki masrafları karşılamak için tarafların önceden yatırdığı gider avanslarından para çekme işlemine reddiyat denir. Başka bir ifadeyle dosyada bulunan paranın ödenmesidir. Şarköy Belediyesi açmış olduğu davalarda masrafların karşılanması için 1919 yılında 5.000 kuruşluk harcama yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.6.9. Masârif-i Gayr-ı Melhûza

Masârif-i gayr-i melhuza, ne gibi işler dolayısıyla, nerelere ödeneceği önceden bilinemeyen ve zorunluluk görüldükçe ödenilmesi zaruri olan masraflar (Develioğlu, 2008, s.582) anlamına gelmektedir. Bu ödemelerin ne için yapıldığı belirtilmemiş olsa da Şarköy Belediyesi 1919 yılında masârifat-ı gayr-ı melhuza adı altında 4.200 kuruş harcama yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.6.10. Divan Te”diyeleri

Şarköy Belediyesi meclisi şehirde yapılacak olan çalışmalarla ilgili olarak düzenli aralıklarla toplantı yapmış ve bu toplantılara katılan meclis üyelerinin maaşları için 1919 yılı içerisinde bütçeden 3.937 kuruş harcama yapılmıştır (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.6.11. Harcırâh

Şarköy Belediyesi 1919 yılında belediye veya hükümetçe verilen görevler için geçici görevlendirmeye kaza dışına gönderilen personel veya belediye başkanının yolculuk ve barınma masrafları için bütçeden 1.000 kuruş harcama yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.6.12. Resmi ve Milli Bayram Giderleri

Osmanlı Devleti'nde Kanun-ı Esasi'nin ikinci defa yürürlüğe konduğu 23 Temmuz 1909 günü ilk resmi ve milli bayram olarak kabul edilmiştir. İyd-ı Milli adı verilen bu bayram Türk Meclisi tarafından kabul edilen ilk resmi bayramdır (Taş, 2021, s.2). Şarköy Belediyesi 1919 yılında milli bayram kutlamalar için 1.000 kuruş harcama yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 160/44).

2.7. Şarköy Belediyesi Bütçe Analizi

Şarköy Belediyesi'nin 1919 yılı içerisinde sınırsız ihtiyaçlar ve sınırlı kaynaklar arasındaki dengeyi kurmak adına yapılan bütçeyle belediyenin mali durumu ortaya çıkarılmak istenmiştir.

Şarköy Belediyesi'nin 1919 yılı bütçesindeki gelirleri iki kısım ve 12 fasıldan oluşmaktadır. Belediye, bu bütçede 28 kalemden gelir elde etmiştir. Birinci kısımda asıl gelir kalemleri verilirken, ikinci kısımda ise bazı küçük vergiler belirtilmiştir.

Belediyenin 1919 yılına ait toplam geliri 80.333 kuruştur. Şarköy Belediyesi bir önceki dönemde 54.534 kuruş gelir elde etmiştir.

Şarköy Belediyesi'nin en yüksek vergi kalemleri;

- Hayvanlardan alınan vergiler 14.620 kuruş (%18,19) zebhiye, alım-satım, sahipsiz hayvanların satılmasından elde edilen gelirler, av tezkeresi ve at arabası ve faytonlardan alınan vergiler,
- Şarköy Belediyesi'ne ait deniz kenarındaki belediyeye ait tesislerin işletme ve kira gelirlerinden İskele hasılatı adı altında 31.550 kuruş (%39,27) alınan gelirlerdir.

Belediyenin 1919 yılı giderleri 16 fasıl, 26 kalemden oluşmaktadır Bir önceki yıldan 49.100 kuruş olan belediye giderleri 1919 senesinde %51,23 oranında artışla 95.837 kuruş olmuştur. Gider kaleminden en fazla 37.200 kuruşla (%46,30) personel maaşları gelmektedir. Şarköy Belediyesi 1919 yılı bütçesinde 15.504 kuruş olan bütçe açığını yıl içerisinde tahsil ettiğini belirtmiştir.

Şarköy Belediye meclisi tarafından hazırlanan 1919 yılı bütçesi mecliste onaylandıktan sonra Dahiliye Nezaretine bildirilmek üzere Edirne Valiliği'ne havale edilmiştir.

2.8. Şarköy Belediyesi'nin Faaliyetleri

Şarköy Belediyesi 1919 yılında sınırlı imkanlarla sınırsız hizmet verme çalışmıştır. 1919 yılı bütçesinde Şarköy Belediyesi her ne kadar yol, kaldırım, su yolu, lağım, iskele, mesire alanı, köprü inşaat ve tamirâtı ile umumi bahçe ve helaları için harcamalar yapması şehrin yaşanabilir ve mamur olması için hizmet ettiğini göstermiştir. Ayrıca şehrin hububat ihtiyacı için belediye tarafından bir zahire pazarı yapıldığı alınan vergiden tahmin edilebilir.

Şarköy Belediyesi şehrin sokaklarının temizliği ve aydınlatılması için gerekli personel istihdamı ve araç gereç temini yapmıştır. Sağlık personeli maaşlarının belediye bütçesinden ödenmesi, şehirde bir hastane veya muayenehane olduğu, ayrıca ilaçlar için de eczane olduğu ve bu kurumların da belediyenin imkanlarıyla yapıldığını söylenebilir.

Hayvan kesimi için mezbahane, derilerin işlenmesi için de deri hane tesisi inşa etmiştir. Şehrin Marmara Denizi'ne kıyısı olması sebebiyle bir iskele ve balık pazarı, belediyeye ait lokanta ve tesisler inşa edilmiş, buralar özel teşebbüslere kiraya verilerek belediyeye gelir sağlanmıştır.

Şarköy Belediyesi'nin 1919 yılında şehrin sokak ve meydanlarının genel temizlik hizmetlerini yaptığı ve mevcut su yollarının tamirâtı ile yeni su yolları inşa ettiğini söylemek mümkündür. Şehirde belediyeye ait bir itfaiye teşkilatının olduğunu, alınan malzemelerden anlaşılmaktadır. Ayrıca belediye şehirde yangın tehlikesini önlemek adına esnafın dükkanında sattığı gaz ve ispiroto yağını depolamak ve sigortalamak için şehrin dışında bir gaz yağı deposu inşa etmiştir.

Fakir fukara ve kimsesizlerin temel ihtiyaçları ile onların hastane masrafları ve yol paralarını, cenaze masraflarını Şarköy Belediyesi bütçeden karşılamıştır.

BÖLÜM III

KARAIŞALI KAZASI

3.1. Kazanın İdari Yapısı

Klasik Osmanlı düzeninde taşra idaresi, eyalet, sancak, kaza, nahiye ve köy (karye) şeklinde teşkilatlanmıştır. Tanzimat reformlarının bir parçası olarak 7 Kasım 1864'te hazırlanan Vilâyet Nizamnamesi'ne göre Osmanlı İmparatorluğu'nun mülki idaresinde, bu tarihe kadar devam etmiş olan eyalet, sancak ve diğer mülki üniteler yerine yenileri kabul edilmiştir. Şöyle ki Osmanlı toprakları idari dairelere bölünerek bunların en büyüğüne vilayet adı verilmiş, vilayet sancaklara, sancaklar kazalara, kazalar karyelere (köy) bölünmüş ve her karye bir belediye idaresi olarak kabul edilmiştir (Bozkurt, Hasgöl, 2016, s.176).

Karaisalı Kazasının bağlı bulunduğu Adana'dan 1853'te bazı yerler ayrılırken, yeni eklenen yerlerle kaza sayısında artış olmuştur. Buna göre: Daha önce Adana'ya bağlı Niğde, İçil ve Maraş Adana'dan ayrılmışlardır. Aynı yıl Adana'nın kazaları ise; Nefs-i Adana, Tarsus, Bilan, Üzeyr, Karaisalı, Karemetsü, Sarıçam, Cerit, Tacirlü, Ulaş, Metin, Yukarı Dünderli, İskenderun, Karsdı, Aşağı Dünderli, nahiye-i Memali'den oluşmaktaydı. 1273 (1856-1857)'te Adana tekrar idari birimde eyalet statüsüne çıkarılmış; Tarsus, Adana, Bilan (Belen) ve Maraş kazaları eyalete bağlanmışlar; Karaisalı ise bir aşiret kaymakamlığına dönüştürülmüştür (Karlancı, 2017, s. 111).

1862 tarihli Adana Vilayet Salnamesi'nde Karaisalı'nın idari yapısının kaza statüsünde olduğu belirtilmiştir. Kaza Menemenci, Karaisalı, Yukarı Dünderli ve Aşağı Dünderli olmak üzere dört nahiyeden oluşmaktadır. Kazada altmış sekiz hane, bir sıbyan mektebi, on iki dükkân, bir fırın, bir büyük han ve beş değirmen bulunmaktadır (Adana Vilayet Salnamesi, 1862/1279, s.74).²

1865'ten itibaren Tuna Vilayeti örnek alınarak Rumeli ve Arabistan ile Anadolu'nun birçok yerinde yeni eyaletler oluşturulmaya başlanmıştır. Karaisalı Kazasının bağlı bulunduğu Adana, önce eyalet olarak taksim edildikten sonra Mersin,

² Bu sayfadan sonraki atıflarda Adana Vilayet Salnamesi AVS şeklinde kısaltma ile gösterilecektir.

Tarsus ve Karaisalı ile birlikte Halep Vilayetine bağlı sancağa dönüştürülmüştür (Karlancı, 2017, s.112).

1911 yılında Adana Vilayeti 5 Sancak, 13 Kaza, 21 Nahiye, 1327 karyeye sahiptir. Karaisalı Kazası bu dönemde ikinci sınırlı bir kaza statüsündedir (Karlancı, 2017, s.89). Karaisalı'nın idari statüsünün Birinci ve İkinci Meşrutiyet dönemlerinde de kaza olarak devam ettiğini söylemek mümkündür.

3.2. Demografik Yapısı

1831 yılında Osmanlı genelinde yapılan sayımında Karaisalı'nın nüfusu 1.182'dir. (Tezölmez, 2018, s.14). Karaisalı'nın nüfusu hakkında 1862 tarihli salnamede ise 2.692 hane ve nüfusun 10.350 olduğu belirtilmiştir (AVS, 1862, s.74). 1870 tarihli Adana vilayet salnamesine göre Adana, Tarsus, Mersin ve Karaisalı kazalarından oluşan Adana Sancağının toplam erkek nüfusu 20.495 hanede 71.819'dur. Toplam nüfus içerisinde Karaisalı Kazası 2.711 hanede 10.800 nüfusa sahiptir. Bu bilgidен hareketle kazanın nüfus bilgisini hane başına ortalama nüfusun 4 kişi ibaret olduğu söylenebilir. Ayrıca Karaisalı Kazasında gayrimüslim nüfus bulunmamaktadır (Bozkurt, Sırma, 2016, s.117). 1891 Adana Vilayet Salnamesinde Karaisalı Kazasının nüfusu 10.387 Müslüman ve 19 gayrimüslim olmak üzere toplam 10.406 olarak belirtilmiştir (AVS, 1891, s.78).

1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sonrasında Kafkasya ve Kırım gibi yerlerden gelen muhacirlerden Adana ve çevresine yerleştirilenler de olmuştur. 1881-1914 yılları arasında Kafkaslardan 500.000 kişinin göç ettiğini belirtmektedir (Bayraktar, 2007, s.415). 1895 Adana Vilayet Salnamesinde Adana Sancağının kazaları Karaisalı, Misis, Karataş, Karsındı, Sırkıntı ve Hamidiye Kazasının (AVS, 1894, s.45) da eklenmesiyle altıya yükselmiştir. Hamidiye Kazası Kırım ve Kafkas muhacirlerinin iskanıyla hızla büyüyen Muhacirin ve Cerid Nahiyesinin 1893'te birleştirilmesiyle kurulmuştur. Hamidiye Kazası nüfusu Nogay, Kırım, Rumeli, Çerkez, Çeçen, Dağıstan muhacirlerinden ve Cerid Nahiyesinin Türkmen aşiretlerinden ibaretti. Bu muhacirlerin bir kısmı da Karaisalı Kazasına yerleştirilmiştir. 1894 yılında Karaisalı Kazasında 21.130 nüfus bulunmaktadır (Hasgöl, 2016, s.88). Muhacirlerin Adana ve çevresine yerleştirilmelerinin en büyük nedeni ulaşımın bu bölgede daha kolay olmasıdır. İskenderun, Mersin limanları ile demiryolu hattının bu bölgede olması muhacirlerin nakilleri konusunda en önemli erkendir.

Bölgedeki nüfus değişkenliğini 1906-1914 Adana’da Ermeni nüfusunun hızla arttığı nüfus sayımlarıyla çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Birinci Dünya Savaşı’nın sonunda sömürgecilik faaliyetleri kapsamında Adana’yı işgal eden Fransızlar burada bir nüfus sayımı yaptırmışlardır. Bu sayıma göre Karaisalı Kazasının toplam nüfusu 29.221 kişidir. (Karlancıç, 2017, s.247).

Tablo 2.

1918 Yılında Adana Sancağı’na Bağlı Kazalar ve Nüfus Tabloları

	Toplam		Müslüman		Rum		Gregoryen Ermeni	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Adana	50.352	52.140	38.589	40.510	1.798	1.576	7.950	8.069
Karaisalı	14.079	15.142	14.060	15.132	2	2	13	7
	Rum Katolik		Ermeni Katolik		Ermeni Protestan		Maruni	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Adana	34	38	525	491	529	552	5	26
Karaisalı	4	1	-	-	-	-	-	-

Kaynak: Karlancıç, 2017, s.247.

Tablo 2’ye göre işgalle ile birlikte bölge nüfusunda genel bir artış meydana gelmiştir. Karaisalı Kazası’nın da çeşitli din ve mezheplere ait grupların az da olsa varlığı görülmektedir. Bunda Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra başta Adana ve çevresinin Fransızlar ve Ermeniler tarafından işgal edilmesi bu nüfus hareketini etkilemiş olabilir.

3.3. Karaisalı Belediyesi’nin Kurulması

Osmanlı Devleti’nde yerel yönetim anlayışının ortaya çıkmasında halkın talep ve baskıları değil, Avrupa devletleri ve azınlıkların bu konudaki tavırları belirleyici olmuştur. Avrupalı devlet ve azınlıkların tesiriyle Osmanlı devlet adamları yerel yönetimlerin kurulmasına izin vermek zorunda kalmışlardır. Buradaki asıl amaç halkın yönetime katılması değil, devletin toplamakta güçlük çektiği vergileri toplamak ve beledi hizmetleri düzenli olarak yapmaktır. Osmanlı taşra şehirlerinde 19. yüzyılın ikinci yarısından 1860’lı yıllardan itibaren kurulmaya başlanmıştır. 1871 yılında yayınlanan *İdare-i Umumiye-i Vilayat Nizamnamesi* taşra belediyelerinin ilk hukuki alt yapısı olmuştur. 1871 yılında belediyelerle ilgili geniş kapsamlı yenilikler getirildi. Düzenleme

ile belediyelerin kurulacağı yönetim birimleri, vali, mutasarrıf ve kaymakamların görev yaptıkları yerler olacaktı (Karlancı, 2017, s.184-185).

Karaisalı'da belediye teşkilatı 1877 Vilayat Belediye Kanunu ile aynı yılda oluşturulduğu söylenebilir. Zira 1876 Adana Vilayat Salnamesinde Karaisalı Kazasına dair bilgilerde belediye teşkilatına dair bilgi mevcut değilse de 1877 Adana Vilayet Salnamesinde Karaisalı Belediye belediye meclisi olduğu görülmektedir. Buna göre belediye reisi Ahmed Ağa, Durmuş Ağa ve Hacı Ağa ise azadır. Ayrıca Muhammed Efendi de belediye katibidir (AVS, 1877, s.76).

3.4. Karaisalı Belediyesi'nin Bütçe Hazırlığı

Osmanlı Devleti'nin taşra belediyelerinde bütçeler, 1877 Vilayet Belediye Kanunu'nun 41. maddesine göre düzenlenmekteydi. "*Sandığın varidat ve mesarifatını mübeyyin her sene bir muvazene cetveli yapıp meclis-i belediyece temhir ile meclis-i idareye verilir*" buna göre, şeklinde açıklama yapılarak gelir-gider bütçesinin nasıl hazırlanacağı belirtilmiştir. (Çatal, 2020, s. 153). Kanunun 39. maddesi ile İstanbul dışındaki vilayet belediyeleri için öngörülmüş olan gelirler şunlardır: Devletçe tahsis olan resimler, talep üzerine Padişah iradesiyle tevzi ve tahsil olunacak adi ve fevkalade belediye vergileri, kontrato, kantar ve çeki, zephiye (hayvan kesim) ve hayvan alım satımından alınan ihtisap resimleri, yolların yapılmasından dolayı alınacak şerefiye ile para cezaları ve bağışlar.

Daha sonra 11 Mayıs 1914 tarihli Vilayât Rüsûm-ı Belediye Kanun-ı Muvakkatı ile İstanbul Şehremaneti gibi taşra belediyelerine de musakkafat, temettü ve patent vergisinin %5'ini aşmamak üzere her belediye dairesi için takdir olunacak miktarda bir resm-i munzam alma imkânı sağlanmıştır. Tüm belediyeler için genel bir belediye gelirleri kanunu niteliğinde olan 1915 tarihli Rüsûm-ı Belediye Kanunu'nun kabulü üzerine, 1915 yılından 1924 yılına kadar taşra belediyelerince de bu kanunda yazılı gelirler tahsil edilmiştir (Öner, 2008, s.25-26).

Karaisalı Belediyesi 1877 Kanununda belirtildiği üzere 1919 yılı için gelir ve giderlerini gösteren iki sayfadan oluşan muvazene cetvelini 1 Aralık 1919 yılında onaylayıp meclis-i idareye sunmuştur.

3.5. Bütçe Gelirleri

Karaisalı Belediyesi'nin 1919 yılında gelirleri toplamda 219.727 kuruş 25 paradır. Karaisalı Belediyesi'nin 1919 yılı gelirleri 12 kalemden oluşmaktadır. Belediyenin hayvan pazarı, zebhiye, dellaliye, kantar rüsumu, arziye, nakdi cezalar, sahipsiz hayvanların satışından elde edilen gelirler, icra satışlarından alınan rüsum ile önceki yıldan devrolunan vergiler bütçenin vergi kalemleri olarak gösterilmiştir. Karaisalı Belediyesi'nin gelirleri Cumhurbaşkanlığı arşivinde bulunan DH. UMVM, 162/29 5 Rebiülahir 1338 tarihli arşiv belge verilerine göre açıklanmaya çalışılacaktır. Karaisalı Belediyesi'nin tahsil ettiği vergilerin kanuni dayanakları Şarköy Belediyesi'nde ifade edildiği için bu kısımda ayrıca açıklanmayacaktır.

3.5.1. Zebhiye (Hayvan Kesim) Rüsumu

Karaisalı Belediyesi zebhiye rüsumu adı altında 2.000 kuruş hayvan kesim vergisi tahsil etmiştir (BOA, DH. UMVM, 162/29).

3.5.2. Dellaliye Rüsumu

Karaisalı Belediyesi 1919 yılında şehirde müzayede ve icra yolu ile satışı gerçekleşen menkul, gayrimenkul ile değerli eşyaların dellal vasıtasıyla satışından elde edilen gelirden toplamda 3.090 kuruş gelir sağlamıştır (BOA, DH. UMVM, 162/29).

3.5.3. Hayvan Pazarı Vergisi

1919 yılında esnaf ve simsarlardan hayvan alım satım işlemleri karşılığında Karaisalı Belediyesi 2.750 kuruş pazar vergisi tahsil etmiştir (BOA, DH. UMVM, 162/29). Belediyenin tahsil ettiği bu vergiye göre kaza merkezinde belediyeye ait hayvan pazarının olduğu söylenebilir. Ayrıca ayrıntısı verilmeyen bütçe cetvelinde şehirde hangi hayvan cinsinden kaç adet alım-satım yapıldığı belirtilmemiştir.

3.5.4. Kantar Rüsumu

Karaisalı kazasında esnafın dışarıdan getirip kaza dahilinde satacağı buğday, arpa, bakliyat, odun ve yakacak gibi ürünlerin satışlarında belediyeye ait kantar kullanılmıştır. Sadece seyyar satıcılar bu uygulamanın dışında tutulmuştur. Karaisalı

Belediyesi şehirdeki esnaftan kantar resmi olarak 1919 yılında toplamda 200 kuruş gelir elde etmiştir (BOA, DH. UMVM, 162/29).

3.5.5. Arziye Rüsümü

Karaisalı Belediyesince gösterilen diğer bir vergi kalemi ise yol fazlalığından açığa çıkan yerlerin taliplilerine satılmasıyla elde edilen *Tarik Fazlasından Belediyeye Gelir adıyla tahsil edilen gelirdir* (Çatal, 2020, s.150). Karaisalı Belediyesi şehirde yapılan yolların dışında kalan arsaları vatandaşlara satmak suretiyle 250 kuruş gelir elde etmiştir (BOA, DH. UMVM, 162/29). 1919 yılında belediye tarafından yapılan yol çalışmalarından sonra satışı gerçekleştirilen bu fazlalığın miktar ve rayiç değeri ile satışın kimlere yapıldığı hakkında bilgi bulunmamaktadır.

3.5.6. Nakdi Cezalar

İkinci bölümde açıklaması yapılan 1858 tarihli Ceza Kanunnamesinin 62 ve 65. maddelerine göre yazılı para cezalarının belediye meclislerince ve meclislerin toplanmadığı günlerde belediye başkanı, kâtip ve mühendisten oluşan bir heyet tarafından verileceği belirtilmiştir (Çatal, 2020, s.135).

Karaisalı Belediyesi nakdi cezalar hususunda kanunda belirtilen yasaklara aykırı hareket edenler hakkında cezai işlem uygulamıştır. 1919 yılında kanuna aykırı hareket edenlere belediye tarafından toplamda 2.000 kuruş ceza para cezası kesilmiş ve bu ceza gelir defterine kaydedilmiştir (BOA, DH. UMVM, 162/29).

Belediyece verilen bu cezaların kimlere, hangi gerekçelerle yazıldığı ve cezaların ne kadar olduğuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak hayvancılık faaliyetinin yoğun olarak yapıldığı Karaisalı'da kanunda belirtildiği üzere hayvanların sokak ve caddelerde başıboş bir şekilde bırakılması, onlara gereğinden fazla yük yüklemek suretiyle eziyet edilmesi, kesimi yapılan hayvanların deri ve sakatatlarını açıkta, boş arsalarla gelişmiş güzel atılması, yaşı gelmemiş hayvanların kesilmesi, dükkanların önlerine hayvanların bağlanması, gübrelerinin sokak ve duvar diplerine bırakılması, hayvanları darp edilmesi gibi kanunda belirtilen yasaklara muhalefet edenlerin olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca sokak ve kaldırımların tamirat amacıyla izinsiz olarak kazılması, soba borularının saçaklardan aşağıda olması, evlerde hamamlarda kullanılan suların giderlerinin sokaklara salıverilmesi gibi kanuna muhalefet edenlere de cezai işlem yapıldığı tahmin edilebilir.

3.5.7. Sahipsiz (Yave) Hayvan Hasılatı

Karaisalı Belediyesi kaza dahilinde sahibi bulunmayan hayvanları toplamış, bunların gerekli bakımlarını yaptıktan sonra sahiplerinin bulunması için gerekli ilanları vermiştir. Sahibi bulunan hayvanlar için belediye, yapmış olduğu masrafları hayvanların sahiplerinden tahsil etmiştir. Bu hayvanlardan ne kadarının sahibine ulaştıkları ne kadarını doğrudan satmak suretiyle gelir elde ettikleri bilinmemektedir. Karaisalı Belediyesi 1919 yılında bu sahipsiz hayvanlardan 13.000 kuruş gibi önemli bir gelir elde etmiştir (BOA, DH. UMVM, 162/29).

3.5.8. İcradan Elde Edilen Toplam Gelir

Karaisalı Belediyesi bir önceki dönemde belediyeye borcu olanlardan alacaklarını tahsil etmek için mahkeme başvurmuş ve icra kanalıyla bunları tahsil etmiştir. 1919 yılında belediye bu yolla toplamda 2.102 kuruş alacağını tahsil etmiştir (BOA, DH. UMVM, 162/29).

3.5.9. Çarşı Esnafından Alınan Gece Bekçisi Hasılatı

Şehirlerde çarşı ve mahalle bekçilerinin seçilmesi 12 Mayıs 1914 tarihli *Çarşı ve Mahallat Bekçileri Hakkında Kanun-ı Muvakkat*'la yasal bir zemine oturtulmaya çalışılmıştır. Zira Kanun'da şehir ve kasabalarda çarşı ve mahalle bekçileri istihdamı mecburi hale getirilmiştir. Çarşı ve mahalle bekçilerinin seçilme şartı 25 yaşından az ve 60 yaşından yukarı olmayan ve küçük kabahat ve cinayet suçu işlememiş, namus ve iffet sahibi olan kişileri kapsamaktadır (Çatal, 2020, s.80).

Karaisalı Belediyesi bünyesinde istihdamını sağladığı ve çarşı dükkanlarının güvelliğini sağlamak üzere tayin ettiği gece bekçilerinin maaşları için çarşı esnafından 14.400 kuruş vergi tahsil etmiştir. Belediye bünyesinde bir adet gece bekçi istihdamı olduğu maaşının 1.200 kuruş olduğu tahmin edilmektedir (BOA, DH. UMVM, 162/29).

3.5.10. Önceki Yıldan Devrolunan Gelirler

Bu bölümde, mali dönemin başlangıcında mevcut olan ve önceki yıldan devreden çeşitli gelir unsurlarına odaklanılmıştır. Kamu mali yönetiminde geçmiş dönemden aktarılan kaynakların mevcut bütçe performansı üzerindeki etkisi göz önünde

bulundurularak, bu tür gelirlerin yapısal özelliklerinin analizine yer verilmiştir. Bu kapsamda, ilgili yıl içerisinde Ziraat Bankası nezdinde emanet olarak tutulan tutarlar, devreden sandık fazlaları ile önceki seneye ait alacakların tahsilatı gibi kalemler ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir. Her bir alt gelir unsurunun kurumsal bütçe bütünlüğüne sağladığı katkılar, ilgili mevzuat ve uygulama çerçevesinde ele alınmıştır.

3.5.10.1. Ziraat Bankası'ndan Alınan Emanet Para

Karaisalı Belediyesi'nin yıl içerisinde yapacağı harcamaları karşılamak, bütçe üzerindeki yükü hafifletmek için vilayet merkezinde bulunan Ziraat Bankası şubesinden borçlanma suretiyle emanet para almıştır. Bankadan alınan bu emanet para bütçeye gelir olarak kaydedilmiştir. Belediye 1919 yılı faaliyetlerinde kullanmak adına Ziraat Bankası'ndan 116.100 kuruş emanet para almış. (BOA, DH. UMVM, 162/29). Belediyenin Ziraat Bankası'ndan aldığı bu emanet parayı hangi şartlarla aldığı ve ne zaman ödeyeceği hakkında bir bilgi bulunmamakta ve 1919 yılı bütçesinde belediyenin bu emanet parayı ödemediğine dair gider cetvelinde göstermediği görülmektedir.

3.5.10.2. Devreden Sandık Fazlası

Yıl içerisinde belediye gelirlerinin toplandığı ve daha sonra yapılacak olan harcamaların karşılandığı bütçe sandıkları, belediyelerin mali durumları hakkında bilgiler vermektedir. Karaisalı Belediyesi'nin bir önceki seneden sandık bütçesindeki paradan harcamalar yapıldıktan sonra bütçede kalan 39.971 kuruş 25 para bütçe fazlası 1919 yılının bütçesine gelir olarak kaydedilmiştir (BOA, DH. UMVM, 162/29).

Bir önceki yıldan belediyenin bütçesinin ne kadar olduğu, vergi tahsil kalemlerinin neler olduğu ve miktarı ile giderleri hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

3.5.10.3. Önceki Seneden Alacaklar Tahsilatı

Karaisalı Belediyesi bir önceki seneden tahsil edemediği alacakları, 1919 yılında 23.864 kuruş olarak hesaplamış ve bunların belediye tarafından tahsil edeceği belirtilmiştir. Fakat bu alacakların belediyece tahsil edildiği veya bakaya bırakıldığına dair bilgi bulunmamaktadır (BOA, DH. UMVM, 162/29).

3.6. Bütçe Harcamaları

Karaisalı Belediyesi'nin 1919 yılı harcamaları toplamda 219.727 kuruş 25 para olarak belirtilmiştir. Bütçede 16.800 kuruş ile belediye başkanı, kâtip, sandık emini ve odacı maaşları gösterilmiştir. Maaşlar belediye bütçesinin %7'sine denk gelmektedir. Maaş olarak gösterilmesine karşın gelir kaynağının çarşı esnafından alınan gece bekçisi geliri, herhangi bir ek masraf yapılmadan istihdam edilen bekçiye maaş olarak ödenmiştir.

Şehrin su ihtiyacı için belediye iki kalemden toplamda 41.000 kuruş harcama yapmıştır. Bu 1919 yılı bütçesinin %18'ine denk gelmektedir. Bütçede nereye ve ne için ödeme yapılacağı açıklanmayan gider kalemi, bütçenin %24'üne denk gelmektedir. Temizlik giderleri %1.36, kırtasiye %0,91, Ramazan ayı eğlenceleri %6.37, fener masrafı %2,73, yeni yapılan belediye binası %24,36 oranlarında bütçeye yansımıştır.

3.6.1. Maaşlar

1919 yılında Karaisalı Belediyesi'nde belediye reisinin maaşı 250 kuruş olarak gösterilmiş ve belediye reisinin maaşı toplamı yıl sonunda 3.000 kuruş gider gösterilmiştir. Belediyede bir kâtip istihdam edilmiş olup aynı zamanda sandık emini görevini de yapmaktadır. Kâtipin 1919 yılında maaşı aylık 750 kuruş gösterilmiş ve yıl sonunda 9.000 kuruş gider olarak bütçe defterine yazılmıştır. Ayrıca belediye binasında bir odacı istihdam edilmiştir. Odacının 1919 yılındaki maaşı aylık 400 kuruş olarak gösterilmiş ve toplamda 4.800 kuruş ödeme yapılmıştır.

Tablo 3.

Karaisalı Belediyesi Maaş Giderleri

Masarifât Para Guruş	Mülhazâ	Şehriyye Guruş
3.000	Riyaset Maaşı	250
9.000	Kâtip ve Sandık Emini	750
4.800	Odacı Maaşı	400

Kaynak: BOA, DH. UMVM, 162/29.

Tablo 3'e bakıldığında Karaisalı Belediyesinde en fazla maaşı sandık emini görevini de yerine getiren kâtip almaktadır. Ondan sonra odacı ve son olarak 250 kuruş ile en az maaşı belediye reisi almaktadır (BOA, DH. UMVM, 162/29).

3.6.2. Kırtasiye Giderleri

Karaisalı Belediyesi 1919 yılı için belediye dairesinde yazışma ve diğer evrak işlemlerinde kullanılacak olan kalem, kâğıt, defter, mürekkep vs. malzemeler için bütçeden 2.000 kuruş harcama yapılmıştır (BOA, DH. UMVM, 162/29).

3.6.3. Ramazan Ayı Eğlence Giderleri

Karaisalı Belediyesi 1919 yılı Ramazan ayında şehirde yapılan eğlence ve diğer masraflar için bütçeden 14.000 kuruş harcama yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 162/29). Belediyenin bu ayda halkın akşam iftardan sonra eğlenmesi için karagöz, orta oyunu gibi eğlenceler organize ettiği söylenebilir.

3.6.4. Belediye Yakacak Masrafı

İhrâkiyye, yedek olarak alınan yakacak (Devellioğlu, 2003, s. 417) şeklinde açıklanmış ve Karaisalı Belediyesi yakacak masrafı olarak 500 kuruş harcama yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 162/29).

3.6.5. Levazım Giderleri

Karaisalı Belediyesi, belediye hizmet binasında kullanılmak üzere araç gereç ile mobilya ve tekstil ürünleri için bütçeden 2.000 kuruş harcama yapmıştır. Ayrıca şehirde su yolu, lağım, kanal ve yol yapımı gibi tamirat işlerinde kullanılmak üzere kazma, kürek ve balta alımı yapmıştır. Bunların sayısı ve birim fiyatı belirtilmese de bütçeden 2.500 kuruş harcama yapılmıştır (BOA, DH. UMVM, 162/29).

3.6.6. Cenaze Defin Giderleri

Karaisalı Belediyesi dönemin hayır işlerinden olan gariban ve kimsesizlerin vefatları halinde ölen kişinin yıkanması, kefenleme ve defin masraflarını karşılamıştır. Karaisalı Belediyesi bu kişilerin cenaze masrafları için 15.000 kuruş harcama yapmıştır (DH. UMVM.162.29).

3.6.7. Temizlik Harcamaları

Karaisalı Belediyesi şehirde sokak ve meydanların temizliği ile bu hizmetlerde çalışan personeli istihdamı, maaşları, araç-gereklerinin temini gibi masraflar için 1919 yılında bütçeden 30.000 kuruş harcama yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 162/29).

3.6.8. Karapınar Suyunun Temizlik Masrafları

Karaisalı kaza merkezinin içme suyunun temin edildiği Karapınar suyunun temizlik, bakım ve diğer masrafları için belediye bütçesinden 7.000 kuruş harcama yapılmıştır (BOA, DH. UMVM, 162/29).

3.6.9. Artezyen Kuyu Masrafı

Karaisalı Belediyesi şehrin su ihtiyacını karşılamak için mevcut su kaynaklarının yanında alternatif olarak artezyen kuyu açmak suretiyle şehirde olabilecek su sıkıntısına karşı önlem almak için 1919 yılında 29.000 kuruş harcama yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 162/29).

3.6.10. Gece Bekçisi Maaşı

Karaisalı Belediyesi çarşı esnafının talebi ve maddi desteği ile belediye bünyesinde gece bekçisi istihdam etmiştir. Belediyenin 1919 yılında çarşı esnafından aldığı 14.400 kuruş parayı, aylığı 1.200 olmak üzere istihdam ettiği gece bekçisine maaş olarak ödemiştir (BOA, DH. UMVM, 162/29). Karaisalı Belediyesi, kaynağı çarşı esnafı olan bekçi maaşını diğer gider kalemlerine aktarmadan doğrudan bekçiye maaş olarak ödemiştir.

3.6.11. Fener (Lamba) Giderleri

Karaisalı Belediyesi kaza merkezi çarşında sokak aydınlatmasında kullanılan beş adet fenerin yakılması işi için fener amelesi istihdam etmiş ve 1919 yılında amele maaşı ile beş adet fenerin gaz yağı, fitil ve fanus masrafları için 6.000 kuruş harcama yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 162/29).

3.6.12. Diğer Harcamalar

Karaisalı Belediyesi ikinci bölümde açıklaması yapılmış olan, belediye tarafından önceden planlanmamış ve yapılması zaruri olan işler için 1919 yılında 15.000 kuruşluk harcama yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 162/29).

Karaisalı Belediyesi fukara ve malullerin başka şehirlere yapacakları yolculuk masrafı için 1919 yılında 8.000 kuruş harcama yapmıştır (BOA, DH. UMVM, 162/29).

Belediyenin bir diğer gideri ise yeni yapılacak olan belediye dairesi inşaatı için yapılan harcamadır. Belediye binasının yapımı için Karaisalı Belediyesi 1919 yılında 53.527 kuruş 25 para harcamıştır (BOA, DH. UMVM, 162/29).

3.7. Karaisalı Belediyesi Bütçe Analizi

Karaisalı Belediyesi tarafından 1 Aralık 1919 tarihinde meclis-i idareye sunulan yukarıda açıklaması yapılan bütçe defteri iki sayfadan oluşmaktadır. Karaisalı Belediyesi'nin 1919 yılı bütçe gelirleri toplam 219.727 kuruş 25 para giderleri de 220.727 kuruş 25 paradır fakat bütçe defterinde genel toplam 219.727 kuruş 25 para olarak belirtilmiştir. Gelir ve gider arasında 1.000 kuruş bir fark bulunmaktadır.

Karaisalı Belediyesi gelir ve gider dengesini sağlamıştır ve bundan dolayı bütçede açık vermemiştir. Muvazene cetvelinde belediyenin gelir kalemlerini genel olarak hayvanlardan alınan vergiler, kantar ve dellaliye rüsumu, arziyye, önceki yıllardan devrolunan bütçe fazlası ile alacakların tahsili ve Ziraat Bankası'ndan alınan emanet paradan ibarettir.

Belediyenin giderleri genel olarak başta belediye reisi ve personel maaşları, Ramazan ayı eğlence etkinlikleri, kırtasiye, levazım, cenaze defin işleri, sokakların temizliği, su kaynaklarının temizlik ve bakımı, sokak aydınlatması, bekçi hizmetleri ile yeni yapılan belediye binasının masrafları şeklindedir.

Karaisalı Belediyesi'nin önceki yıllara ait herhangi bir muvazene cetveli bulunmadığından 1919 yılı mali yapısını kendi içerisinde karşılaştırma imkânı olmamıştır. Karaisalı kazasının coğrafi konumu itibarıyla vilayet merkezine uzak olması, dağlık bir arazide yer alması ve ana ulaşım yollarına uzaklığı, dışarıdan gelen ihtiyaç ürünlerinin daha yüksek maliyette olmasına neden olduğunu söylenebilir. Belediyenin gelir kalemlerinin az fakat parasal olarak yüksek olması bu koşullara dayandırılabilir.

3.8. Belediyenin Faaliyetleri

Karaisalı Belediyesi'nin 1919 yılında yapmış olduğu faaliyetler bütçe gelir gider kalemleri ışığında açıklamaya çalışılacaktır. Belediyenin hayvanlardan aldığı zebhiye ve pazar vergisi ile Karaisalı'da belediyeye ait hayvan alım-satım pazar yeri ve mezbahane olduğunu göstermektedir.

Çarşı esnafının talebi üzerine yine kaynağı esnafın kendi arasında topladığı, maaş karşılığında gece bekçisi istihdamı belediye tarafından karşılanmıştır. Çarşıda sokakların aydınlatılması için hali hazırda olan beş adet fenerin günün belli saatlerinde yakılıp belli saatlerinde söndürülen ve bakımlarının yapılması işi için fener amelesi istihdam edilmiştir. Şehrin sokaklarının temizliği için temizlik malzemesi alınmış ve temizlik personeli istihdam edilerek çevrenin temizliğine önem verilmiştir. Kimsesiz ve fukaraların cenazeleri cenaze için yıkama, kefenleme ve mezar işleri belediye tarafından yapılmıştır.

Coğrafi olarak Karaisalı bölgesine yakın olan Karapınar suyunun içilebilir hijyenik bir hale getirilmesi ile şehirde su sıkıntısı yaşanmaması için yeni artezyen kuyu açılması Karaisalı Belediyesi'nin 1919 yılında yaptığı hizmetler arasındadır. Karaisalı Belediyesi'nin 1919 yılı içerisinde yol çalışması yaptığına dair bir bilgi bulunmasa da yol çalışması yapıldıktan sonra çalışma dışında kalan fazla arazilerin vatandaşa satılması suretiyle elde edilen arziye vergisini gelir olarak göstermesi, belediyenin az da olsa yol çalışması yaptığını göstermektedir.

BÖLÜM IV

KARŞILAŞTIRMA VE ANALİZ

Şarköy ve Karaisalı belediyeleri 1919 yılında sorumluluk alanları içerisinde olan şehir merkezlerinde eldeki mali kaynakların elverdiği ölçüde yerel hizmetleri sunmuşlardır. Farklı coğrafyada ve farklı demografik yapıya sahip olan her iki kaza belediyesini 1919 yılı bütçesi üzerinden gelir ve giderleri ile hizmetlerine göre değerlendirmek mümkündür.

Karaisalı Belediyesi'nin 1919 yılı bütçe gelirlerinin toplamı 219.727 kuruş 25 paradır. Şarköy Belediyesi'nin 1919 yılı bütçe gelirleri toplamı ise 80.333 kuruştur. Karaisalı ve Şarköy Belediyeleri 1919 yılında bütçe gelirleri farkı 139.394 kuruş 25 paradır. Şarköy Belediyesi'nin 1919 yılı bütçe geliri Karaisalı Belediyesi'nin gelirlerinin %36,56'si kadardır. Karaisalı Belediyesi'nin giderleri toplamı 220.727 kuruş 25 para olup 1000 kuruş bütçe açığı vermiştir. Şarköy Belediyesi'nin giderleri ise 95.837 kuruştur. Şarköy Belediyesi 1919 bütçesinde 15.504 kuruş açık vermiş ve bu açığını bir önceki dönemden kalan alacakların tahsili ile kapatılacağını bütçe defterinde beyan etmiştir.

1919 yılında Karaisalı Belediyesi 13 kalemden Şarköy Belediyesi ise 28 kalemden tahsil ettiği vergilerle bütçe gelirlerini hazırlanmıştır. Belediyelerin karşılaştırılması bütçe cetvelindeki ortak gelir ve giderleri ile farklı gelir ve giderlerinin tablo verileri üzerinden değerlendirmek daha açıklayıcı bir yöntem olacaktır.³

Tablo 4.

Karaisalı ve Şarköy Belediyelerinin Ortak Gelirleri

GELİRLER	KARİSALI BELEDİYESİ	ŞARKÖY BELEDİYESİ
Zebhiye	2.000	1.000
Dellaliye	3.090	880
Kantar	200	4.025
Nakdi Cezalar	2.000	3.000
Yava (sahipsiz) Hayvan	13.000	10.000
Hayvan Alım-Satım Vergisi	2.750	1.020
TOPLAM	23.040	19.925

³ Karşılaştırma kısmında verilen tablolardaki veriler BOA, DH, UMVM., 160, 49 ve BOA, UMVM., 162, 29 arşiv belgelerinden elde edilerek verilmiştir.

Tablo 4'te her iki belediyenin de 1919 yılında tahsil ettiği aynı vergi kalemlerinde elde ettiği gelir miktarları verilmiştir. Aynı vergi kalemlerinden Karaisalı Belediyesi 1919 yılında 23.400 kuruş gelir elde ederken Şarköy Belediyesi ise 20.425 kuruş gelir etmiştir. Her iki belediyenin de aynı vergi kaleminden en fazla gelir elde ettiği sahipsiz hayvanlardan elde edilen gelirler olmuştur. Karaisalı Belediyesi 13.000 kuruş gelir elde ederken Şarköy Belediyesi 10.000 kuruş gelir elde etmiştir. Karaisalı Belediyesi'nin en az vergi tahsil ettiği kalem 200 kuruşla kantar rüsumu olurken, Şarköy Belediyesi'nin 880 kuruşla dellaliye rüsumu olmuştur. Her iki belediyenin de kanunlara göre tahsil ettiği aynı vergilerin rakamsal olarak farklı olmasında alınan vergi oranlarının mahalli belediye meclislerince belirlenmiş olduğu veya iki şehir arasındaki nüfus farkından kaynaklandığını söylenebilir.

Tablo 5.

Karaisalı Belediyesi Diğer Gelirler

GELİRLER	KURUŞ/PARA
Arziye	250
İcra Yoluyla Alınan Alacaklar	2.102
Çarşı Esnafından Toplanan Bekçi Maaşı	14.400
Ziraat Bankası'ndan Alınan Kredi	116.100
Mevcut Sandık Bütçesi	39.971/25 para
Bir Önceki Seneden Alacaklar	23.864
TOPLAM	196.687/25 para

Karaisalı Belediyesi'nin aynı gelir kalemlerinin dışında 1919 yılı içerisinde borçlanma, alacaklar, icralardan elde edilen gelirler, mevcut önceki yıldan sandık fazlası ile yol fazlasından arta kalan yerlerin satışından elde ettiği gelirleri toplamı tablo 5'te de görüleceği üzere 196.687 kuruş 25 paradır. Karaisalı Belediyesi'nin bütçe gelirinin büyük kısmını Ziraat Bankası'ndan alınan emanet para oluşturmaktadır. En az gelir ise yapılan yol çalışmaları neticesinde arta kalan boş arsaların şehirde vatandaşa satılmak suretiyle elde edilen arziye gelirleri olmuştur. Karaisalı Belediyesi'nin bir önceki seneden alacakların tahsilinden 23.864 kuruş ve önceki senelerden alacakların icra yoluyla tahsilinden 2.102 kuruş gelirleri bütçe gelir olarak kaydedilmiştir. Ayrıca çarşı esnafından bekçi maaşı karşılığında 14.400 kuruş gelir elde edilmiştir.

Tablo 6.*Şarköy Belediyesi'nin Diğer Gelirleri*

GELİRLER	PARA
Temizlik	2.400
İnşaat Ruhsatı	1.000
Keşif Harcı	500
Temettü Vergisi	1.700
Eğlence Yerlerinden Alınan Vergiler	800
Kiralık Hayvan, Otomobil, Bisikletlerden Alınan Vergiler	2.000
Hususi Av Köpekleri Vergisi	100
Av Tezkeresi	500
Ölçü Aletleri Damga Vergisi	50
Ölçü Aletleri Muayene Vergisi	200
İşgaliye Gelirleri	2.010
Kontrato	200
Yanıcı Sıvı Madde Vergisi	500
Yardımlar	5.000
Bazı Alacaklar	1.898
İskele Hasılatı	31.550
Zahire Pazarları Hasılatı	10.000
TOPLAM	60.405

Tablo 6'da Şarköy Belediyesi'nin 1919 yılında tahsil ettiği diğer vergi kalemleri verilmiştir. Buna göre belediye en fazla vergiyi iskele hasılatı adı altında belediyeye ait yerlerin kira gelirlerinden 31.550 kuruş gelir elde etmiştir. Belediyenin bu kalemden sonra en fazla geliri merkezi hükümet tarafında yapılan yardımlardır. En az vergi ise ölçü aletlerinden alınan damga vergisinden tahsil edilmiştir.

Şarköy Belediyesi şehir sokaklarının temizlik hizmetleri karşılığında şehir sakinlerinden 2.400 kuruş gelir tahsil etmiştir. Ayrıca inşaat ruhsat ve keşif işleri için toplamda 1.500 kuruş tahsil edilmiştir. Belediye şehirdeki çarşı esnafından gelirleri oranında 1.700 kuruş gelir vergisi tahsil etmiştir.

Belediyece kaza merkezinde bulunan eğlence yerleri gazino, meyhane, otel, kafe, gibi işletmelerden işletme vergisi ve çalgı vergisi olarak 800 kuruş vergi alınmıştır. Şarköy Belediyesi kazada hususi olarak kiralanan at arabası, binek otomobil, bisiklet,

kayık gibi kiralık araçların sahiplerinden işletme vergisi olarak 2.000 kuruş vergi tahsil etmiştir. Belediye şehirde av tezkeresi için müracaat edenlerde 500 kuruş vergi almıştır.

Şarköy Belediyesi kazada ticari faaliyetlerde kullanılan ölçü aletlerinin muayene ve damga işlemleri için esnaftan toplamda 250 kuruş vergi almıştır. Ayrıca belediye esnafın belediyenin sorumluluk alanında olan sokak, kaldırım, meydan, pazar yeri, panayır ve iskele işgaliyeleri ile tente ve levha vergisi olarak 2.010 kuruş vergi tahsil etmiştir.

Şarköy Belediyesi kazada kiracılar ile mülk sahipleri arasında yapılan kira sözleşmelerinin belediye tarafından yapılan tasdik işlemleri için toplamda 150 kuruş gelir elde etmiştir. Ayrıca belediye kaza esnafının satmış olduğu gaz yağı ve ispirtonun şehir güvenliği için yerleşim yeri dışında mülkiyeti belediyeye ait olan depolarda muhafaza edilmesi karşılığında esnaftan toplamda 500 kuruş vergi tahsil etmiştir.

Şarköy Belediyesi'ne 1919 yılında merkezi hükümet bütçesinden olağanüstü durumlarda kullanılmak üzere 5.000 kuruş nakdi yardım yapılmıştır. Ayrıca bütçede ayrıntısı verilmemiş olan bazı alacakların tahsil edilmesi suretiyle 1.898 kuruş gelir elde edilmiştir.

Tablo 7.

Karaisalı ve Şarköy Belediyelerinin Ortak Giderleri

GİDERLER	KARİSALI BELEDİYESİ	ŞARKÖY BELEDİYESİ
Maaşlar	16.800	37.200
Kırtasiye	2.000	1.500
Cenaze Defin İşleri	15.000	1.500
Genel Temizlik	30.000	13.000
Levazım	4.500	3.000
Mesarifat-ı Gayr-ı Melhuza	15.000	5.000
Fukara ve Malullerin Yol	8.000	500
Masrafı		
TOPLAM	91.300	61.700

Tablo 7'de her iki belediyenin de 1919 yılı aynı giderlerinde yaptığı harcamalar verilmiştir. Karaisalı Belediyesi 1919 yılında gider kalemleri içerisinde en fazla gösterilen personel maaşları için 31.200 kuruş ödeme yapmıştır. Şarköy Belediyesi ise personel maaşları için 37.200 kuruş ödeme yapmıştır. Karaisalı Belediyesi'nin en az harcama yaptığı kalem 2.000 kuruşla kırtasiyedir. Buna karşılık Şarköy Belediyesi ise kimsesizlerin cenaze defin masrafları için 1.500 kuruş ve kırtasiye masrafları için de 1.500 kuruş denilebilir. Genel temizlik harcamalarında her iki belediye arasında 17.000

kuruş fark vardır. Aynı gider kalemleri arasında plansız ve ne için harcanacağı belli olmayan işler için yapılan harcama farkı da 10.000 kuruştur. Aynı masraf kalemleri için 1919 yılında Karaisalı Belediyesi 00 kuruş harcama yaparken, Şarköy Belediyesi 61.700 kuruş harcama yapmıştır.

Tablo 8.

Karaisalı Belediyesi'nin Diğer Giderleri

GİDERLER	KURUŞ/PARA
Ramazan Ayı Masrafları	14.000
İhrâkiyye	500
Karapınar Suyunun Temizliği	12.000
Artezyen Kuyu Masrafı	29.000
Bekçi Maaşı	14.400
Fener Masrafı	6.000
Belediye Binası İnşaat Giderleri	53.527/25 Para
TOPLAM	129.427/25 Para

Tablo 8'de Karaisalı Belediyesi'nin ortak gider kalemleri dışında kalan diğer gider kalemleri verilmiştir. Buna göre en fazla harcama, yeni yapılan belediye hizmet binasının inşaatı için 53.527 kuruş 25 para olmuştur. En az yapılan harcama ise 500 kuruş ile ayrıntısı belirtilmeyen çeşitli harcamalar olmuştur. Karaisalı Belediyesi 1919 yılında şehrin su ihtiyacının karşılandığı Karapınar suyunun temizlik ve bakımı için 12.000 kuruş, alternatif su kaynağı bulmak için artezyen kuyu masrafı olarak 29.000 kuruş harcama yapmıştır.

Ayrıca belediyenin gelirler kalemlerinde gösterilen bekçi maaşı esnaftan için aldığı 14.400 kuruş parayı hiçbir kesinti veya ekleme yapmadan istihdam edilen bekçiye maaş olarak ödemiştir. Belediye çarşıda bulunan 5 adet aydınlatma fenerinin günlük olarak yakılması ve söndürülmesi ile bakımlarının yapılması için istihdam ettiği fener ameleli maaşı olarak 1919 yılında 6.000 kuruş harcama yapmıştır.

Tablo 9.*Şarköy Belediyesi Diğer Giderler*

GİDERLER	PARA
İtfaiye Giderleri	4.000
Divan Ted"iyesi	3.937
Reddiyat (mahkeme harcı)	5.000
Belediye Tesislerinin Tamirati	6.000
Mezbahane ve Derihane Masrafları	1.000
Zahire Pazarı Masrafları	1.000
Resmi ve Milli Bayram Masrafları	1.000
Sağlık Harcamaları	1.000
Fukaraya Yardım	4.000
Harcırah	1.000
Tamirat Giderleri (su yolu, kaldırım)	5.000
İntihap (Seçim Giderleri)	3.000
TOPLAM	37.937

Tablo 9'da Şarköy Belediyesi'nin ortak giderler dışında Karaisalı Belediyesi'nden farklı olarak yaptığı hizmet veya mal alım ile diğer masraflar verilmiştir. Tabloya göre Şarköy Belediyesi en fazla harcamayı 6.000 kuruş olarak belediye tesislerinin tamir ve bakımı için yapmıştır. En az harcamaları ise sağlık harcamaları, deri hane ve mezbahane masrafları, zahire pazarının masrafları, resmi ve dini bayram günleri için yapılan harcamalar ve harcırah giderleri olmuştur. Belediye su yolu ve kaldırım tamiratları için 5.000 kuruş harcamıştır. Ayrıca Şarköy Belediyesi itfaiyenin eksikleri için 4.000 kuruş, mahkeme harçları için 5.000 kuruş, divan üyelerinin ücretleri için 3.937 kuruş, Fukaralar yardım için 4.000 kuruş ve belediye meclisi seçimleri için 3.000 kuruş 1919 yılı bütçesinden harcamalar yapmıştır.

Şarköy Belediyesi 1919 yılı gelirlerine göre karşılaştırma yapacak olursa Şarköy Belediyesi genel olarak 11 Mart 1915 Rüşum-ı Belediye Kanunu'nda belirtilen harç ve resimlere göre vergi tahsil etmiş ve bütçeyi buna göre hazırlamıştır. Karaisalı Belediyesi'nin ise tahsil ettiği bazı vergiler Rüşum-ı Belediye Kanunu'na göre tahsil etmekle birlikte 1919 yılı bütçesinin büyük bir kısmını bir önceki yıldan devreden alacaklar ile devreden kasa fazlası ve Ziraat Bankası'ndan alınan emanet para oluşturmaktadır.

Her iki belediyenin 1919 yılı giderleri karşılaştırma yapılacak olursa; ortak giderler dışında Şarköy Belediyesi sağlık harcamaları, belediyeye ait tesislerin bakım, onarım, personel ve araç gereçlerinin giderilmesi, mahkeme harcı, divan ödemeleri, meclis seçim masrafları, fukaraya yapılan yardımlar ve bayram kutlamaları için yapılan

harcamalar bütçede belirtilmiştir. Karaisalı Belediyesi ise yeni belediye binası inşası, mevcut su kaynaklarının temizliği ile alternatif kaynakların bulunması, bekçi ve fener amelesi maaşları ve Ramazan ayı eğlenceleri için yapılan harcamalar olduğu görülecektir.

SONUÇ

19. yüzyılda modernleşmeye başlayan Osmanlı Devleti, her alanda olduğu gibi belediyeçilikte de Batı'yı örnek alarak teşkilatlanmaya çalışmıştır. Osmanlı'da Batılı anlamda kurulan ilk belediye organizasyonu 16 Ağustos 1855 tarihinde İstanbul'da kurulan Şehremaneti olmuştur. Daha sonra Altıncı Daire-i Belediye'nin kurulmasıyla yaygınlaşan modern belediyeçilik 1864 Vilayet Nizamnamesinden sonra 1865'te Tuna Vilayetinde tesis edilmiştir. 1871 Vilayet Nizamnamesinde belediyenin görevleri, meclis seçimleri için gerekli şartlar ile belediyenin gelir ve giderleri belirtilmiştir. 5 Ekim 1877 tarihli Vilayet Belediye Kanunu'nda taşra belediyelerinin idari yapılanmasına yer verilmiştir.

1871 Vilayet Nizamnamesi yayınladıktan sonra kanunda belirtilen hususlar çerçevesinde kurulan Şarköy Belediyesi'nin 1919 yılına ait muvazene cetveli, 11 Mart 1915 Rüsüm-ı Belediye Kanunu'na göre tahsil edilen vergi ve ruhsat harçlarından oluşmuştur. Aynı şekilde Şarköy Belediyesi şehirde yapacağı hizmetler için elde ettiği gelirlerden fazlasını harcamıştır. Bu nedenle Şarköy Belediyesi 1919 yılı bütçesinde 15.504 kuruş açık vermiş fakat bu meblağın önceki yıllardan alacakları tahsil ederek kapatacağını beyan etmişse de bu alacakların tahsil edilip edilmediği veya bakaya kaldığı hakkında bilgiye ulaşılammıştır.

Şarköy Belediyesi'nin tahsil ettiği bu vergi ve harçlar işletme sahiplerinden alınan ruhsatlar, işgaliye vergileri, hayvancılık yapan esnaflardan alım-satım, zebhiye, hayvan pazarı işgaliye vergisi, sahipsiz hayvan gelirleri, kantar ve dellaliye rüsumları, nakdi cezalar, kontatolardan, av tezkeresi ve kiralık araçlardan alınan vergiler, esnaflardan alına gelir vergisine ek olarak alınan temettü gelirleri ile belediyeye ait tesislerin kiralanmasından elde edilen gelirlerdir. Şarköy'ün coğrafi konumunun Marmara Denizi'ne kıyısı olması, deniz kıyısında belediyeye ait tesislerin belediyece işletilmesi veya özel işletmelere kiralanması yöntemiyle gelir elde edilmiş ve 1919 yılı bütçesinde gösterilmiştir. Ayrıca hükümet tarafından Şarköy Belediyesi'ne olağanüstü durumlarda talep edilen merkezi hazineden yardım parası gönderilmiştir.

Şarköy Belediyesi 1919 yılında mevcut bütçe ile belediye personelinin maaşları, itfaiye teşkilatının levazım giderleri, belediyeye ait tesislerin bakım onarım ve personel maaşları ödemek suretiyle belediyenin ana gider kalemlerine harcamalar yapmıştır. Ayrıca belediye şehirde resmi ve milli bayram etkinliklerini organize etmiştir. Sağlık

harcaması olarak ihtiyaç sahibi vatandaşların ücretsiz muayene ve eczane giderlerini, şehir dışındaki hastanelere giden ihtiyar, kadın ve çocukların hastane masrafları ile gidiş dönüş yol masraflarını karşılamıştır. Sosyal yardım konusunda fakir fukaranın yolculuklarda gidiş dönüş yol masrafı ile bunların aylık iaae ihtiyaçlarını bütçeden karşılamıştır. Yine kimsesiz fukaraların cenaze defin masrafları belediye bütçesinden ödenmiştir. Bunların dışında Şarköy Belediyesi 1919 yılında belediyenin taraf olduğu davalar için mahkeme harçlarını, belediye meclisi seçimi için yapılan harcamaları, belediye reisi veya çalışanların resmi görev icabı yaptıkları seyahatlerdeki harcamaları ile meclis üyelerinin tediyeleri bütçeden karşılanmıştır.

1877 Vilayet Belediye Kanunun yürürlüğü girdiği yılda kurulan Karaisalı Belediyesi'nin 1919 yılı bütçesinin bir kısmı Rüşum-ı Belediye Kanunu'nda belirtilen vergilerden oluşurken, büyük bir kısmı bir önceki yıldan devrende alacaklar ile devren sandık bütçesi ile Ziraat Bankası'ndan alınan emanet paradan oluşmaktadır

Karaisalı Belediyesi kanunlarda belirtilen harç ve vergileri tahsil etmek suretiyle 1919 yılı bütçesini hazırlamıştır. Karaisalı Belediyesi'nin bütçesi zebhiye rüşumu, dellaliye rüşumu, kantar rüşumu, sahipsiz hayvanlardan elde edilen gelirler, yol yapım çalışması dışında kalan fazla yerlerin satılması suretiyle elde edilen arziyye gelirleri ve önceki yıllardan bakaya kalan alacaklar, önceki seneden devreden sandık fazlası paralar, çarşı esnafından bekçi maaşı için alınan paralar, icra yoluyla önceki senelerin alacakları ile Ziraat Bankası'ndan ödemesi yıl sonunda yapılmak üzere alınan emanet paralardan oluşmaktadır.

Karaisalı Belediyesi 1919 yılında yaptığı harcamaları tahsil ettiği vergi ve harçlara göre yapmıştır. Karaisalı Belediyesi şehrin daha mamur ve yaşanabilir bir yer olması için mevcut bütçeye göre 1919 yılı içerisinde temel harcamalar olan personel maaşları, belediye binası giderleri ve levazım giderleri ile kırtasiye harcamalarını yapmıştır. Bunların dışında yakacak harcamaları, gariban ve kimsesizlerin cenaze defin masrafları ile fakir ve malullerin yol masraflarını karşılamış, Karapınar Suyunun temizliği ile artezyen kuyular için harcamalar yapmış, çarşının güvenliği için gece bekçisi istihdam etmiş ve bu bekçinin maaşını esnaftan topladığı para ile ödemiştir. Çarşıda aydınlatmada kullanılan 5 adet fenerin yakılması ve bakımları için fener ameleesi istihdam edilmiştir. Karaisalı Belediyesi şehirde Ramazan Ayı boyunca yapılan tüm etkinlikleri belediye bütçesinden karşılamış ve bu dönemde belediyeye ait yeni bir bina inşası için de çalışmalarda bulunmuştur.

Karaisalı Belediyesi'nin gelir kalemlerindeki vergi kaynaklarının az olmasına rağmen Şarköy Belediyesi'nin gelirinden fazla gelir elde etmesi, Karaisalı'nın coğrafi konumu itibarıyla ulaşım imkanlarının zorluğu ve masrafların bu koşula bağlı olarak yüksek olması vergi oranlarının belediye meclisi tarafından yüksek belirlenmesinde etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca Karaisalı Belediyesi'nin gelirlerinin fazla olması nüfusunun Şarköy'den fazla olmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Şarköy Belediyesi şehrin ulaşım imkanlarının kolay olması ve bunun yapılan masraflara yansıtılması belediye giderlerini etkilemekle birlikte şehrin nüfusunun Karaisalı'ya göre az olması vergi gelirlerinin Karaisalı'ya göre daha az olmasında etkili nedenler olduğu söylenebilir. Deniz ulaşımı sayesinde dışarıdan gelen ürünlerin daha ucuza şehre ulaşması, bunun fiyatlara yansıtılması ve belediye masraflarının harcama kalemi çok olmasına rağmen daha az para ile yapılması şeklinde açıklanabilir.

Her iki belediyenin 1919 yılında kanun ve nizamnamelere göre gelir tahsil ederek ve yine bu gelirleri kanun ve nizamnamelere göre harcayarak hizmet vermeye çalışması Türk Kurtuluş Savaşı esnasında bile Osmanlı'da yerel hizmetlerin verilmeye çalışıldığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Adana Vilayet Salnamesi (1862/1279).
- Adana Vilayet Salnamesi (1877/1294).
- Adana Vilayet Salnamesi (1891/1308).
- Adana Vilayet Salnamesi (1894/1312).
- Akın, C. (1999). Türkiye’de yerel yönetim geleneğinin oluşmasında muhassıllık meclislerinin önemi. *Türk İdare Dergisi*, (425), 15–26.
- Akkuş, Y. (2011). Osmanlı taşra maliyesinde reform: merkez-taşra arasındaki idarî-malî ilişkiler ve vilayet bütçeleri (1864–1913). Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Altınbaş, M. (2021). Osmanlı Devleti’nde çevre hukukuna ilişkin düzenleme ve uygulamalar. *International Social Sciences Studies Journal*, 7(89), 4672–4679.
- Anıl, Y. S. (1993). Osmanlı’da kadılık. İletişim Yayınları.
- Aslantürk, A. Y. (2018). Tanzimat sonrası Osmanlı şehirlerinde taşrada yerel hizmetlerin yeniden örgütlenmesi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(4), 141–150.
- Atam, Ş. (2020). Osmanlı Devleti’nde nafia nezareti, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Aydoğan, B. (2022). II. Abdülhamid döneminde Gelibolu sancağının idari ve sosyal yapısı. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Balcı, E. (2025). Osmanlı Devleti’nde panayır ve pazar kurumlarının idari ve sosyo-ekonomik temelleri. *Zeyrek Tarih Araştırmaları Dergisi*, (2), 87–165.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). (1919, 1 Aralık / 1 Kanun-ı Evvel 1335). *DH. UMVM*, 162/29.
- Batal, S. (2022). Tanzimat döneminden günümüze: Türkiye’de yerel yönetimlerin reform tarihi. *Journal of History School*, (59), 2648–2686.
- Bayraktar, H. (2007). Kırım ve Kafkasya’dan Adana vilayeti’ne yapılan göç ve iskanlar (1869–1907). *Türkiyat Araştırma Dergisi*, (22), 405–434.
- Bozkurt, İ., & Hasgöl, S. (2016). Adana vilâyet salnâmeleri’ne göre Çukurova’da gayrimüslimler. Y. Kurt & F. Sansar (Ed.), *Türk İdare Tarihi Araştırmaları* (Cilt 3), 171-204.

- Bozkurt, N. (2007). İbrahim Hakkı (Paşa)'nın 1877 tarihli dersa'adet belediye kanunu'na dair layihası. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (18), 21-40.
- Coşkun, B., Pank Yıldırım, Ç., & Şen, E. (2021). Osmanlı belediyeçiliğinin dönüm noktası: 1877 Tarihli vilâyât belediye kanunu. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 30(2), 1–20.
- Çatal, A. C. (2020). Adana belediyesi (1868–1914). Doktora Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Çiçek, Y. (2014). Geçmişten günümüze Türkiye’de yerel yönetimler. *KSU Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 53–64.
- Devellioğlu, F. (2008). Osmanlıca–Türkçe ansiklopedik lügat. Ankara.
- Düzenli, K. (2020). Erken dönemden anayasal döneme Osmanlı İmparatorluğu’nda yerel yönetimler. *ÇOMÜ LJAR*, 1(1), 136–149.
- Edirne Vilayet Salnamesi (1871/1288).
- Edirne Vilayet Salnamesi (1892/1310).
- Edirne Vilayeti. (1900/1316).
- Edirne Vilayet Salnamesi (1901/1317).
- Edirne Vilayet Salnamesi (1902/1319).
- Erçin, A. II. (2021). Abdülhamid döneminde Edirne vilayeti (1876–1909). Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Erdoğan, T. (2014). Osmanlı Devleti’nde eyalet’ten vilayet’e geçiş 1864–1871 Vilayet Nizamnameleri. Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Mardin.
- Ersoy, M. (1989). Tarihsel perspektif içinde Türkiye’de merkezi yönetim–yerel yönetim ilişkileri. *ODTÜ MFD*, 9(1), 45–66.
- Eryılmaz, B. (2002). Belediyelerde demokrasi geleneği ve değişim ihtiyacı. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 11(3), 6–21.
- Hançer, T. H. (2023). 1912’de yaşanan deprem sonrasında Şarköy ve Mürefte’deki kamu çalışmaları ile Londra sefaretî aracılığıyla gelen yardımlar. *TAD*, 42(74), 183–203.
- Hasgül, S. (2016). Salnâmelere göre Adana Vilâyeti’nin demografik ve kültürel yapısı (Adana Merkez, Kozan, Cebel-i Bereket, İçel ve Mersin Sancağı). Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.

- İslamoğlu, A. (2012). Osmanlı Devleti'nde modern belediye'nin hukuksal açıdan kurumsallaşması. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kalafat, C. (2020). Türk belediyeciliğinin modernleşme sürecinde Osmanlı tecrübesi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Karlangıç, O. (2017). I. Meşrutiyet'ten Mondros Mütarekesi'ne kadar Adana (1876–1918). Doktora Tezi, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.
- Karpat, K. (2010). Osmanlı nüfusu 1830–1914 (B. Tırnakçı, Çev.). Timaş Yayınları.
- Kavak, M. K. (2022). Son dönem Osmanlı ve erken Cumhuriyet dönemi Türkiye'de kentleşme politikaları. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Karabük.
- Kılıç, V. (2019). Tanzimat'tan günümüze belediyeler ve belediye başkanlığı uygulamaları. Ekin.
- Moğol, H. (2000). Osmanlı vakıf; medeniyeti. *Yeni Türkiye Osmanlı Ekonomi ve Toplum Ansiklopedisi*, 2, 576.
- Oktay, T. (2006). Osmanlı İstanbul'unda bir yönetim reformu önerisi: Rıfat Müeyyid'in 1914 tarihli kanun tasarısı, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 15(4), 51–68.
- Oktay, T. (2008). Belediye kurumunun tarihsel gelişimi, *Türkiye'de yerel yönetimler*, R. Bozoğlan, Y. Demirkaya (Ed.), Nobel, 119-156.
- Oktay, T. (2011). Osmanlı'da büyükşehir belediye yönetimi: İstanbul Şehremaneti. Yeditepe.
- Ortaylı, İ. (1994). Hukuk ve idare adamı olarak Osmanlı Devleti'nde kadı. Ankara.
- Ortaylı, İ. (2008). Türkiye teşkilat ve idare tarihi. Cedit Neşriyat.
- Osmanlı Arşivi (BOA). (1919, 13 Mayıs / 17 Şaban 1337). *DH. UMVM*, 160/44.
- Önen, N., & Reyhan, C. (2011). Mülkten ülküye: Türkiye'de taşra idaresinin dönüşümü (1839–1929). İletişim Yayınları.
- Öner, E. (2008). İstanbul Şehremaneti (Belediyesi)'nin kuruluşu ve 1917 yılı bütçesi. Ankara.
- Öner, Ş. (2023). Gelenekselden moderne yerel yönetimler. Nobel.
- Öztuna, Y. (1998). Osmanlı Devleti tarihi (Cilt 2). Ankara.
- Reyhan, C. (2002). Nakdi gelir getiren mülklerin kiralanmasına dair nizamname. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 11(1), 125–131.
- Seyitdanlıoğlu, M. (2010). Tanzimat döneminde modern belediyeciliğin doğuşu yerel yönetim metinleri. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sezen, T. (2006). Osmanlı yer adları (alfabetik sırayla). Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

- Şahin, H. (2013). Osmanlı vergi sisteminde reform ve temettü vergisi. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 37(1), 45–57.
- Taş, N.F., (2021), İyd-i milli, *Atatürk Ansiklopedisi*, Atatürk Araştırma Merkezi, 1-8, https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/443/Iyd-i_Mill%C3%AE,
- Tekeli, İ. (2021). Tanzimat değişim sürecinde Osmanlı İmparatorluğu, 19. yüzyılda İstanbul metropol alanının dönüşümü. H. İncelik & M. Seyitdanlıoğlu (Ed.), *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, 525-539.
- Tezölmez, A. N. (2018). Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Adana'da nüfus hareketleri (1876–1923). Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.
- Ünal, F. (2011). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye'de yerel yönetimlerin yasal ve yapısal dönüşümü. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (30), 241–248.
- Ünal, M. A. (2015). Osmanlı müesseseleri tarihi.
- Üzmez, U. (2020). Türkiye'de yerel seçim sistemi: Sorunlar ve yeni bir model önerisi. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Vural, T. (2004). Osmanlı İmparatorluğu'nda yerel yönetimler. *Türk İdare Dergisi*, 79(444), 179–193.
- Yılmaz, Ö. (2024). Yava (Yave) ve Kaçgun vergisi. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 11(4), 2267–2281.
- Yılmaz, S. (2020). XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde karaborsacılık ve kaçakçılık. *The Journal of International Social Sciences / Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 519–534.

EKLER

Ek 1: Şarköy Belediyesi 1919 Yılı Gelir Kısım-1

سنه سابقه موازنه جدولنده کی مقداری	ملاحظات	مستند اولریفی اساس	نوع واردات	واردات شمیره		ماده بکونی پاره غروش	فصل بکونی پاره غروش
				س.م.	س.م.		
			برنجی قسم - کسور متضمه و رسومات				
		ماده	کسور منفرد	۱			
		رسوم بلديه قانونی ۱	مستقات ضرائفی	۱		۴۴۰۰	
		۷ » »	تبع ضرائفی	۲		۱۷۰۰	
			برنجی فصل بکونی				۴۱۰۰
		۲ » »	ایینه انشآت و تعمیرات رخصتیه لری	۱	۲	۱۰۰۰	
		ایینه قانونی ۶۸-۷۸	کشفیات رسوی	۲		۵۰۰	
			سویونی دلم آجق ایبون رخصتیه	۳			
		۶۵ » »	ایینه یوزی رسوی	۴			
			ایکتیج فصل بکونی				۱۵۰۰
		۳ رسوم بلديه	میخانه و براهانه و غلاتور رسوی	۱	۳	۲۰۰	
		۴ » »	لعیبات محللی تأسیس و کساد رخصتیه سی	۲		۵۰۰	
		۴ » »	لعیبات محللی ایلتنه رسوی	۳			
		۱۰ » »	مولد البخار قازان و موتور رخصتیه سی	۴			
			اویچ فصل بکونی				۸۰۰
		۸ » »	اموال و اشیای منقوله مزایده رسوی	۱	۴	۱۵۰	
			دلایله رسوی	۲		۷۴۰	
		۱۱ » »	حیوان آلم صائم رسوی	۳		۱۰۰۰	
		۱۷ » »	قطار و کلاه رسوی	۴		۶۰۰	
			درنجی فصل بکونی				۵۹۴۰
		۱۸ » »	کیرا پنک آراه و حیواناتی اوتوموبیل	۱	۵	۴۰۰۰	
			قایون موتوسفت و ولوسپید رسوی	۲			
			مراکب بخریه رسوی	۳			
		۱۸ » »	خصوصی و آو کوبکلی رسوی	۴		۱۰۰	
			اوزان و اکیال و مقیاسات تمقا رسوی	۵		۵۰	
		۱۶ » »	اوزان و اکیال و مقیاسات معاينه رسوی	۶		۴۰۰	
			بشج فصل بکونی				۴۲۵۰

60.00044.001

Ek 2: Şarköy Belediyesi 1919 Yılı Gelir Kısım-2

سنه سابقه موازنه جدولنده کی مقداری	ملاحظات	مستند اولیائی اساس	نوع واردات	واردات تخمیه		فصل بکونی	
				ماده بکونی پاره غروش	پاره غروش	پاره غروش	پاره غروش
		ماده رسوم بلديه ۱۴	ذخیره رسمی	۱	۶		
۴۰۰		۹	مایدان متعلقه رسمی	۲		۱۰۰۰	
						۵۰۰	
			التیجی فصاك بکونی				۱۵۰۰
			سوقاقی و میدانله صندالیه واشیای سائره وضی رخصتیسی	۱	۷		
۸۰۰		۵	هوائی تنه و سپرلر رخصتیسی	۲		۱۰۰۰	
۵۰			بازار و بنایر و اسکالرده کی ارضیه	۳		۵۰	
۴۰۰		۱۵	لوچه و سائره علامات یازی و فلاملر رخصتیسی	۴		۹۱۰	
۵۰		۱۹				۵۰	
			یذیحی فصاك بکونی				۴۰۰
			اختیاری تجیرات و تطهیرات فنیه روسوی	۱	۸		
		۶	منبع سولرینه علامت مخصوصه وضی روسوی	۲			
		۱۲	آو تذکره لری خرچی	۳		۵۰۰	
۶۰		۴۵	ایجار و استیجار قوتلور اتو خرچلری	۴		۴۰۰	
۱۵۰		نظامنامه نظامنامه ایجار عقار نظامنامه ۱۲-۱۰	علم و خبر خرچلری	۵			
۵۰		حیوان سرتشك مینی قانون موقف					
			سکرینجی فصاك بکونی				۷۰۰
			برنجی فصاك بکونی				۹۸۸۵
			ایکلیجی قسم - واردات متفرقه املاك و عقارات حاصلاتی	۱	۹		
			طفوزنجی فصاك بکونی				
			مؤسات حاصلاتی	۱۰		۴۶۵۰	
۷۵۰۰		۲۲	خسته خانه و اجرائخانه حاصلاتی	۱			
			تیاترو، سینما، باغچه، اوتل، ذکر جاملری و سائره حاصلاتی	۲			
			مایدان متعلقه دیولری حاصلاتی	۳		۱۰۰	
			مدیحیه و دربخانه حاصلاتی	۴		۵۰	
			ذخیره بازارلری حاصلاتی	۵		۱۰۰۰۰	

Ek 3: Şarköy Belediyesi 1919 Yılı Gelir Kısım-3

سنه سابقه موازنه جدولنده کی مقداری پاره غروش	ملاحظات	صنند اوریزی اساس	نوع واردات	ارادات مخیر	
				ماده یکنوی پاره غروش	فصل یکنوی پاره غروش
		رسوم بلدییه ماده ۲۱	اوتیجی فصلک یکنوی امتیازلی شرکتلر حصه منافی	۱۱	۴۹۰۰۰
			اون برنجی فصلک یکنوی حاصلات متفرقه	۱۲	
			استردادات	۱	
			مصادره اشیا سی بدلاتی	۲	
			ساتیلان اشیا بدلاتی	۳	
			زراعت و ساغر حصه حاصلاتی	۴	
۸۰۰۰			صاحبیز حیوان بدلاتی	۵	۸۰۰۰
			متفرق حاصلات [پاجاره، کیک، درجی رخصتسی و ساغر]	۶	
۴۸۷			اعانات و تبرعات	۷	۵۰۰۰
			اون ایکنجی فصلک یکنوی		۱۵۰۰۰
۱۰۰۰			جزای نقدیلر	۱۳	۱۰۰۰
			اون ارنجی فصلک یکنوی		۲۰۰۰
۷۰۰			مطلوبات تحصیلاتی	۱۴	۷۰۰
			اون درنجی فصلک یکنوی		۱۸۸۸
		ایته قانونی ۶	سوقاقی تنظیمنده حسب الاستقامه ساتیلجی یرلر بدلاتی	۱۵	
		۱۶	مجددا ایته انشاسیله وجوده کتیرلجی محله قالدیرملری وسوی	۲	
		بلدییه استیلاک قانونی ۱۲ واپس قانونی ۱۴ نطیل	شرقیه	۳	
		رسوم بلدییه ۲۳-۲۴	مجددا ایته ایله چک قالدیرم و لغتله مقابل علاقه دارا ایله ایتمکدن آله حق حصه مصرف	۴	
			اون بئنجی فصلک یکنوی		
			ایکنجی فصلک یکنوی		۶۱۲۸
			جمله یکنوی		۸۰۴۲۲

Ek 4: Şarköy Belediyesi 1919 Yılı Masraf Kısmı-1

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BASKANLIĞI (BOA)

سٹمباقه موزنه جدولندهكى مقدارى پاره غروبى	ملاحظات	نوع مصارفات	مصارفات	
			ماده بكونى پاره غروبى	فصل بكونى پاره غروبى
		برنجى قسم - اداره مصارفى مماشات		
۷۴۰۰		۱ مأمورى اداره	۱۹۰۰۰	
۸۰۰		۲ مأمورى صبه [طبيب، اجراض، صبه، مأمورى آبى مأمورى، قايه و سائره]	۷۴۰۰	
۱۴۰۰		۳ مأمورى فنيہ [مهندس، قافه و سائره]	۴۲۰۰	
۴۶۰۰		۴ مستخدمين سائره	۷۴۰۰	
		برنجى فصلك بكونى لوازم		۴۷۰۰۰
		۱ مفروضات		
۴۰۰		۲ تنوير و نشين	۸۰۰۰	
۱۴۰۰		۳ قراطيه، اوراق مطبوعه	۱۵۰۰	
۵۰۰		۴ نفقه	۵۰۰	
		۵ تلفونل مصارفى		
۵۰۰		۶ خرچ راه	۱۰۰۰	
		۷ اجازات		
		ايگنچى فصلك بكونى		۴۰۰۰
		برنجى فصلك بكونى		۴۱۰۰۰
		ايگنچى قسم - خدمات عموميه مصارفى		
		تنظيما		
۶۶۰۰		۱ مستخدمين اجورائى	۴۰۰۰	
۴۸۰۰		۲ تنظيما مصارفى عموميهسى [آرابه، حيوانات چيبران، سيورگه، كوكه، صوبدى و سائره]	۴۰۰۰	
		اوجنچى فصلك بكونى تنويرات		۱۴۰۰۰
		۱ مستخدمين اجورائى		
		۲ تنويرات مصارفى عموميهسى [پتزل، اسپرتو فاره شيشه، لامپ، كيرت و سائره]		
		دودنجى فصلك بكونى		

DH.UMVM.0016

Ek 5: Şarköy Belediyesi 1919 Yılı Masraf Kısmı-2

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BASKANLIĞI (BOA)

3

سنه سابقه موازنه جدولده کی مقداری	ملاحظات	نوع مصارفات	مصارفات		ماده بکونی پاره غروش	فصل بکونی پاره غروش
			رقم	نوع		
		اطلاقی		۵		
		مستندین ایجودانی	۱			
		اطلاقیه مصارف عمومی سی (طلوبه بازارها ادوات فوجیه، فوغاز، خوردطوم، حیوانات، سودنی و سائره	۲		۴۰۰۰	
		بیتجه فصلک بکونی امارات		۶		۴۰۰۰
		سویولری انشآت و تعمیراتی	۱		۵۰۰۰	
		یول توسیع و تنظیمی	۲			
		قالبیم انشآت و تعمیراتی	۳			
		نیمه ریشیم، کوبری انشآت و تعمیراتی	۴			
		عموم باغچه و میدانلر و سیرلر تنظیمی	۵			
		عموم خلالات وادامه معموریت و نظافتی	۶			
		پولرده و قصبه جوازنده آناج پشندیرمه	۷			
		التبجی فصلک بکونی امور صحیه		۷		۵۰۰۰
		خسته خانه و اجزای خانه محضاتی	۱			
		خسته، محون و مله و غدن دیگر محال خسته خانه لیده تدای مصارف	۲		۱۰۰۰	
		خسته، محون و مله و غدن دیگر محال خسته خانه لیده عزیمت و عودت مصارف	۳		۱۰۰۰	
		اسراض سازیه مجاده مصارف	۴			
		تدابیر قبه و صحیه مصرفی	۵			
		قرا معالجاتی	۶		۵۰۰	
		بیتجه فصلک بکونی امور خیریه		۸		۴۰۰۰
		قرا و محتاجین اعاشه و امانه سی	۱		۴۰۰۰	
		قرا و محتاجین مصارف سولماسی	۲		۵۰۰	
		قرا و محتاجین تجهیزات و تکفینی	۳		۱۵۰۰	
		آبکیز چوجانله معادلت	۴			
		قنیر قیز و قادیلرک جهیز و ترویجی مصارفی	۵			
		قنیر و کیمسه سیز چوجانلی حبابه و تربیه	۶			
		سکرتهجی فصلک بکونی				۱۰۰۰
		ایکتبجی فصلک بکونی				۲۰۰۰

DH.UMVM.0016

Ek 6: Şarköy Belediyesi 1919 Yılı Masraf Kısmı-3

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

سابقه موازنه جدولده مقداری پاره غروشی	ملاحظات	نوع مصارفات	مصارفات				
			تاریخ	فصل بکونی		ماره بکونی	
				پاره غروشی	پاره غروشی	پاره غروشی	پاره غروشی
۹۰۰۰		اوچنجی قسم - مصارف متنوعه اتخابات	۱	۹	۹۰۰۰		
۹۰۰		طنوزنجی فصلک بکونی ایلم رسیده و مایه مصارف	۱	۱۰	۹۰۰۰		۹۰۰۰
		اوتنجی فصلک بکونی املاک و مؤسسات مصارف عادیسی		۱۱			۹۰۰۰
		انکات و تعمیرات	۱				
		ورکولر	۲				
		سیغورطه بدلاق	۳				
		اون برنجی فصلک بکونی املاک و مؤسسات مصارف عمومی ادارهسی		۱۲	۹۰۰۰		
		تیارتره و سینهما و پانجه و اوتل و دکر جاماری و غازینو	۱				
		غازخانه	۲				
۵۰۰		مدیحه و درخانه	۳		۹۰۰۰		
۹۰۰۰		ذخیره پارازی	۴		۹۰۰۰		
		اون ایکنجی فصلک بکونی مصارف خاکه	۱	۱۳			۸۰۰۰
		اون اوتنجی فصلک بکونی ردیات	۱	۱۴	۵۰۰۰		۸۰۰۰
		اون دزدنجی فصلک بکونی مصارف غیر ملحوظه	۱	۱۵	۴۰۰۰		۵۰۰۰
		اون بینجی فصلک بکونی دیون تأدیاتی		۱۶	۴۹۰۰		۴۰۰۰
		استراض و فاقص و رأس المال تنظیمی	۱				
		سنهسی طرفنده تحقیق ایدوب تویه ایدله میان دیون	۲				
		اون التنجی فصلک بکونی					۲۹۰۰
		اوچنجی فصلک بکونی					۴۹۰۰
		جمله بکونی [۵۰۰۰۰] غروشی سنه ۱۹۱۹ مور اولدو					۶۰۸۰۰

DH.UMVM.0016

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLERİ

Adı ve Soyadı : Hakan YILDIZ

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans : Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans - Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Tarih Bölümü, 2022-2025

Lisans : Gaziantep Üniversitesi, Kilis Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 2006-2009

İş Deneyimi :

2006-2025 : Posta ve Telgraf Teşkilatı A.Ş. Osmaniye PTT Baş Müdürlüğü

SAVUNMA SONRASI TEZ ÇALIŞMASI
BENZERLİK RAPORU FORMU

Doküman No OKÜ.LEE.FR.0027
Yayın Tarihi 01.06.2023
Revizyon Tarihi --
Revizyon No 00

T.C.

OSMANIYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne
OSMANIYE

Aşağıda bilgileri yer alan tez çalışmamın

a) Kapak sayfası, b) Özet ve Abstract, c) Giriş, d) Ana bölümler, e) Sonuç ve f) Kaynakça kısımlarından oluşan toplam 96 sayfalık kısmına ilişkin, 18/12/2025 tarihinde Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 27 'tür. Aşağıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve aşağıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

İmza :
Tarih : 18 / 12 / 2025
Öğrenci Ad, Soyad : Hakan YILDIZ

Adı ve Soyadı	Hakan YILDIZ
Ana Bilim/ Ana Sanat Dalı	Tarih Ana Bilim Dalı
Öğrenci Numarası	2222106112
Danışman Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Caner ÇATAL
Tez Başlığı (Türkçe)	Osmanlı Kaza Belediyeleri Karşılaştırmalı Bir Analizi: Şarköy ve Karaisalı Belediyeleri (1919)

AZAMI BENZERLİK ORANLARI

FİLTRELEME I		FİLTRELEME II	
1	Kabul / Onay ve Bildirim sayfaları hariç	1	Kabul / Onay ve Bildirim sayfaları hariç
2	Kaynakça hariç	2	Kaynakça hariç
3	Alıntılar dahil	3	Alıntılar hariç
		4	5 Kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç
☒	Benzerlik maksimum %30	☐	Benzerlik maksimum %10

DANIŞMAN ONAYI		ENSTİTÜ ONAYI	
Tarih	18 / 12 / 2025	Tarih	18 / 12 / 2025
UYGUNDUR		UYGUNDUR	
Ünvan Ad, Soyad	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Caner ÇATAL	Ünvan Ad, Soyad	
İmza		İmza	

Bu form, Ana Bilim/ Ana Sanat Dalının üst yazısıyla Enstitüye iletilir.

DİKKAT

* Bilgilerde eksiklik ya da hata bulunan dilekçeler ile imzasız dilekçeler işleme konulmayacaktır.

Adres : Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Rektörlüğü 80000 Merkez/OSMANIYE

Telefon : 0328 827 10 00
İnternet Adresi : www.osmaniye.edu.tr
E-Posta : info@osmaniye.edu.tr